هٰذا بیانٌ للناس وهدًی وموعظةٌ للمتقین

(پاره (۴) سوره آل عمران)

این واضح کردن است برای مردمان وراه نمودن وپند دادن برای پرهیزگاران

هرکه بپسند نامه ام از ابتدا تا انتها ؛ من بدل او را اعلام ادبو دخواجه

در دار الطبع کارخانه عالی واقع بلده خجسته بنیاد حیدرآباد دکن طبع شد

فہرست مضامین کتاب لاجواب عزیز الاخلاق فی نصائح الآفاق

هذا بيان للناس وهدى وموعظة للمتقين

دار الطبع سرکار عالی واقع بلدهٔ فرخنده بنیاد حیدرآباد دکن

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

بنام خدائے بخشایندۂ مہربان

مجموعۂ حمد بجناب کریم

حمد و سپاس بی قیاس مر واجب الوجودی راکه بود و هست و خواهد بود و مُظهر

نو پیدا کننده

و مُبدع هر ممکن و موجود از کتم عدم تماشا خانۂ شهود۔ و وی یکیست پاک و منزه

پوشیدگی

از صفات ناسزا۔ واورا کس نزاد۔ و کس از وی نزاد۔ قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ

بگو خدا یگانه است

اَللّٰهُ الصَّمَدُ لَمْ یَلِدْ وَلَمْ یُوْلَدْ وَلَمْ یَکُنْ لَّهٗ کُفُوًا اَحَدٌ شانِ اوست

خدا بے نیاز ہست نزاد و نزاده شده۔ و نیست ہیچ کس او را همسر

پاره (۲۵) سوره (شوری)
همه محتاج وی اند و او محتاج دیگرے نیست لَيْسَ كَمِثْلِهٖ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ
نیست مانند او چیزے واوست شنوا بینا

پاره (۱۶) سوره (طه)
واوست برانگیزندهٔ مردها از قبور بروز نشور. مِنْهَا خَلَقْنٰكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ
از زمین آفریدیم شمارا و در زمین باز در آریم شمارا
وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرٰى واوست روزی دهندهٔ مخلوقات. از لطف عنایت
و از زمین بیرون کشیم شمارا ـ بار دیگر ـ

پاره (۱۲) سوره (هود)
وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللّٰهِ رِزْقُهَا ۚ حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ
ونیست هیچ جنبنده در زمین ـ مگر بر خداست روزی او ـ خدا مارا کافی است و بهتر

پاره (۴) سوره (آل عمران)
الْوَكِيلُ ۚ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَكِيلًا ۝ فَفِي كُلِّ شَيْءٍ لَهُ آيَةٌ تَدُلُّ عَلٰى
کارساز ـ وخدا کارساز بس است پس در هر چیز برائے او نشانی است که دلالت کند

پاره (۵) سوره (نساء)
أَنَّهُ وَاحِدٌ و درود نامعدود بر آن فرستاده که لَوْلَاكَ لَمَا خَلَقْتُ الْأَفْلَاكَ
بر آنکه او یکتا است اگر نمی بودی ای حبیب من پیدا نمی کردم آسمانها را
در شانِ اوست. و بر آل او که طیبین وطاهرین اند. إِنَّمَا يُرِيدُ اللّٰهُ لِيُذْهِبَ

پاره (۲۲) سوره (احزاب)
جز این نیست که میخواهد خدا تا دور کند پاک پاکیزه
عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا ـ مَثَلُ أَهْلِ بَيْتِي
از شما پلیدی را اے اهل بیت ـ وتا پاک کند شمارا پاک کردنی مثل اهل بیت من

حدیث مشکوة صفحه (۵۶۵)
فِيكُمْ مَثَلُ سَفِينَةِ نُوحٍ مَنْ رَكِبَهَا نَجَا وَمَنْ تَخَلَّفَ عَنْهَا هَلَكَ
در شما مثل کشتی نوح هر که سوار شد برو نجات یافت وکسیکه تخلف از آن نمود هلاک شد

پاره (۲۳) سوره (یٰس)
و بر یارانِ او که رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ۚ أَصْحَابِي كَالنُّجُومِ
راضی شد الله از ایشان و راضی شدند ایشان از و ـ اصحاب من همچو ستارگان اند

حدیث مشکوة صفحه (۵۵۴)
فَبِأَيِّهِمُ اقْتَدَيْتُمُ اهْتَدَيْتُمْ ۝ در منقبت آنها واقع شده
بهر که از ایشان اقتدا کنید راه یابید

اما بعد این رساله ایست مستزاد تفصیل و تکمیل بر نصایح عزیزیه منطبعه ۹ ذیحجه ۱۳۱۷ هجری که کمترین بی بضاعت و قلیل الاستطاعت بندهٔ ناچیز مُعترا از شعور و تمیز محمد عبد العزیز عفا اللہ عنہ و احسن اللہ احوالہ و عاقبتہ آمین۔ حسب حوصلۂ خود برای تدریس فرزندانِ خویش **احمد عبد اللہ** **و محمد عبد الرحمن** سلمہما المنان تالیف و طبع نمودہ تا بخوبی افادۂ خویش مقبول عام گشتہ و مطلوب انام بودہ است قبل از انطباعِ آن خواستم که احدی از کتب فروشانِ اینڈیار۔ و یا مالک مطابع دیگر امصار بصرفِ ذاتی طبع نماید و متمتع گردد۔ تا یکیک رساله نزد آنہا فرستادم مغتنم نشد و نہ کسی از خواہشمندان بچشم افتادہ که برغبتِ دلی خود متحمل بارِ طبع شود۔ و پروا اگرفتہ شده بآن۔ اشاعتش مصداق ہم خرما و ہم ثواب گردد۔ ناچار خود متوکلًا علی اللہ از صرفِ زرِ ذاتی صرف نظر نمودہ متعدد نسخہ جات طبع و بخدمات امرا

فقرا متعارف بلاد و امصار تحفةً ابلاغ داشتم. منت خدای را عزّوجل که آن رساله منظور اهل بصر و مقبول ارباب خبر گشته (تا آنکه اکثری تبرسیل نامجات تعریفیه و شکریه و بعضی بارسال تقاریظ و تواریخ متعدده راقم الآثم را خیلے ممنون و مسرور ساختند- اما اندراج آن غیر ضروری دانستم) و بعض احباب معززین متعدد نسخه جات باشترا بقیمت مقرره اصلی باطفال و طلبا مدارس جداگانه که نادار و عدیم الاستطاعت بودند تقسیم کردند- و چون دیدم که بذریعه پوست انگریزی و آصفی بسا درخواستهائے راغبین علے التوالی بطلب نسخه جات بنامم میرسند لاجرم مکررات و مرات طبع کنانیدم- وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ ۝

ونیست توفیق من مگر بفضل خدا بروے توکل کردم و بسوئے او رجوع میکنم

حکیم محمد ضیاء الله صاحب تحصیلدار سلطان آباد	حاجی صفدر حسین صاحب مهتمم تعمیرات گلبرگه	مولوی اکرام الدین خان صاحب اول تعلقدار پربهنی	عبد القادر صاحب طاهر دوم تعلقدار بهونگیر
محمد هدایت علی صاحب مددگار معتمد افواج سرکار عالی	مرزا غلام مصطفی بیگ صاحب ناظم نظم جمعیت سرکار عالی	مولوی امیر محمد خان صاحب صدر تعلقدار پائیگاه علاقه شمس الامرائی	محمد عبد القادر صاحب چیده تحصیلدار پائیگاه
نواب رحمن یار جنگ بهادر ناظم دفتر ملکی سرکار عالی	سید حسن علی صاحب طلسمی تعلقدار علاقه زیر عدالت صوبه	مرزا اکرام علی صاحب مددگار معتمد عدالت و کوتوالی و علاقه پیشکاری	میر تهنیت علی صاحب مهتمم کوتوالی اورنگ آباد

امّا بعد این رساله ایست مستزاد تفصیل و تکمیل بر نصایح عزیزیه منطبعه ۹ ذیحجه سنه ۱۳۰۷ هجری که کمترین بی بضاعت و قلیل الاستطاعت بندهٔ ناچیز مُعرّا از شعور و تمیز محمّد عبد العزیز عفا الله عنه و احسن الله احواله و عاقبته آمین۔ حسب حوصلهٔ خود برای تدریس فرزندانِ خویش **احمد عبد الله** **و محمّد عبد الرحمٰن** سلمهما المنان تالیف و طبع نموده تا بخوبی افادهٔ خویش مقبول عام گشته و مطلوب انام بوده است قبل از انطباعِ آن خواستم که احدی از کتب فروشانِ اینجا یار۔ و یا مالک مطابع دیگر امصار بصرفِ ذاتی طبع نماید و متمتع گردد۔ تا یکیک رساله نزد آنها فرستادم مغتنی به نشد و نه کسی از خواهشمندان بچشم افتاده که برغبتِ دلِ خود متحمل بارِ طبع شود۔ و پروا گرفته شده بآن۔ به اشاعتش مصداق هم خرما و هم ثواب گردد۔ ناچار خود متوکلاً علی الله از صرفِ زرِ ذاتی صرف نظر نموده متعدد نسخه جات طبع و بخدمات امرا

فقرا، متعارف بلاد و امصار تحفتاً ابلاغ داشتم۔ منت خدای را عزوجل که آن رساله

منظور اہل بصر و مقبول ارباب خبر گشتہ (تا آنکه اکثری تبر سبیل نامجات تعریفیه

و شکریه و بعضی بارسال تقاریظ و تواریخ متعدده راقم الآثم را خیلے ممنون و مسرور

ساختند۔ اما اندراج آن غیر ضروری دانستم) و بعض احباب معزز زین

متعدد نسخه جات باشترا، بقیمت مقررهٔ اصلی باطفال و طلبا، مدارس جداگانه که نادار

و عدیم الاستطاعت بودند تقسیم کردند۔ و چون دیدم که بذریعهٔ پوست انگریزی و آصفی بسا

درخواستهائے راغبین علے التوالی بطلب نسخه جات بنامم میرسند لاجرم کرات و مرات

طبع کنانیدم۔ وَمَا تَوْفِيقِيْ إِلَّا بِاللهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيْبُ ؁

و نیست توفیق من مگر۔ بفضل خدا بروے توکل کردم و بسوئے او رجوع میکنم

حکیم محمد ضیاء الله صاحب تحصیلدار سلطان آباد	حاجی صفدر حسین صاحب مهتمم تعمیرات گلبرگه	مولوی اکرام الدین خان صاحب اول تعلقدار پربهنی	عبد القادر صاحب طاہر دوم تعلقدار بهونگیر
محمد ہدایت علی صاحب مددگار معتمد افواج سرکار عالی	مرزا غلام مصطفیٰ بیگ صاحب ناظم نظم جمعیت سرکار عالی	مولوی امیر محمد خان صاحب صدر تعلقدار پائیگاه علاقه نواب الامرا	محمد عبد القادر صاحب چیده تحصیلدار پائیگاه
نواب رحمن یار جنگ بهادر ناظم دفتر ملکی سرکار عالی	سید حسن علی صاحب طلسمی تعلقدار علاقه زیر عدالت صوبه	مرزا اکرام علی صاحب مددگار معتمد عدالت کوتوالی و علاقه خاص سرکار	میر تهنیت علی صاحب مهتمم کوتوالی اورنگ آباد

زبانی ندارم که از عهدهٔ منت وشکر خدایتعالی بدر آیم۔ ہر کہ آن رسالہ رادید بدل پسندید

بلکه ہمچو کاغذ زر میبرد۔ احسان خالق المنان که از ہندو تا مسلمان و از پیر تا جوان بچشم وقعت

برین نگاہے می اندازد۔ و برغبت دل خریدارش میشود۔ لہذا حسب فرمائش

بعض احباب مودت انتساب بر مطالب مولفهٔ اولی نظر ثانی کردم در تقدیم و تاخیرش

فکر بکار بردم۔ و دیگر چند نصایح ضروریه را مستزاد کردم و بلحاظ سنه

(عزیزالاخلاق فی نصایح الآفاق) نام نهادم۔ و نیز نامهٔ مبارک رسول مقبول
۱۹ ۱۳ھ

علیه و علی آله الصلوٰة و السلام که مبنی بر دعوت اسلام و توحید رب انام است

و بنام پادشاہ مصر صادر گشته مع ترجمه اش تبرکاً شریک ہذا نمودم۔ تا بخوانند

و عمل نمایند۔ بمقتضائے بشریت و فحوائے الانسان مرکب من الخطاء والنسیان
انسان مرکب است از خطا و فراموشی

اگر غلطی درین مجموعه ببینید التماس اصلاح میدارم و بس۔ واللہ الموفق بالخیرۃ
دہندهٔ توفیق خیر خدایتعالی است

ایعزیز اسعدك الله تعالیٰ فی الدارین بدانکه بر بندهٔ عاقل
درہر دو جہان خدایتعالی ترا سعادت مند کناد۔

و بالغ فرض است شناختن خدائے عزوجل۔ بعده دانستن احکام وارکان مسلمانی

العزیز

بر توحید[۱] خالق دنیا و مافیها ثابت قدم باش که خدایتعالی
نمی بخشد آنرا که شرک کند بدو۔ و می بخشد سوای این هر آنرا که خواهد۔ وَاِلٰهُكُمْ[۲] اِلٰهٌ
ومعبود شما خدا
وَاحِدٌ ۚ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِيْمُ ۔ اَللّٰهُ[۳] لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّوْمُ
یگانه است۔ نیست هیچ معبود بجز وے بخشاینده مهربان۔ خدا نیست هیچ معبود مگر زنده تدبیر عالم کننده است
اِنَّ[۴] اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ اَنْ يُّشْرَكَ بِهٖ وَيَغْفِرُ مَا دُوْنَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَّشَآءُ ۚ وَمَنْ يُّشْرِكْ
هر آئینه خدا نمی آمرزد او را که شریک مقرر کرده شود۔ و می آمرزد غیر آن هر که را خواهد۔ و هر که شریک
بِاللّٰهِ فَقَدِ افْتَرٰٓى اِثْمًا عَظِيْمًا ۔ اِنَّمَا[۵] اللّٰهُ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ ۔ فَلَا[۶] تَدْعُ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا
خدا مقرر کنند هر آئینه افترا کرده است گناه بزرگ۔ جز این نیست که خدا معبود یگانه است۔ پس مخوان با خدا معبود
اٰخَرَ فَتَكُوْنَ مِنَ الْمُعَذَّبِيْنَ ۚ وَاَنْذِرْ عَشِيْرَتَكَ الْاَقْرَبِيْنَ ۙ وَلَا[۷] تَدْعُ مَعَ اللّٰهِ
دیگر را آنگاه باشی از عذاب کردگان۔ و بیم کن خویشان نزدیک ترین خود را۔ و مخوان با خدا
اِلٰهًا اٰخَرَ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۔ سُبْحٰنَ[۸] اللّٰهِ وَتَعٰلٰى عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ۔ وَهُوَ[۹] اللّٰهُ لَا اِلٰهَ
معبود دیگر را نیست هیچ معبود بجز او۔ پاکی خدا راست و بلندتر است از آنکه شریک می آرند۔ و اوست خدا نیست هیچ معبود
اِلَّا هُوَ لَهُ الْحَمْدُ فِى الْاُوْلٰى وَالْاٰخِرَةِ وَلَهُ الْحُكْمُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ۝
بجز او او راست ستایش در دنیا و آخرت و او راست فرمانبروائی و بسوی او بازگردانیده شوید۔
لَا[۱۰] تُشْرِكْ بِاللّٰهِ ۚ اِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيْمٌ ۝ اِنَّ[۱۱] اِلٰهَكُمْ لَوَاحِدٌ ۝ رَبُّ السَّمٰوٰتِ
شریک مقرر مکن با خدا هر آئینه شرک ستمی است بزرگ۔ هر آئینه معبود شما یکی است۔ او پروردگار آسمانها
وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَرَبُّ الْمَشَارِقِ ۝ رَبُّ[۱۲] السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا
و زمین است۔ و آنچه درمیان اینهاست و او پروردگار مشرقهاست۔ پروردگار آسمانها و زمین و آنچه

[۱] حدیث تیسیر منقول (۱۵)
[۲] پاره (۲) سوره بقره
[۳] پاره (۳) سوره آل عمران
[۴] پاره (۵) سوره النساء
[۵] پاره (۶) سوره النساء
[۶] پاره (۱۹) سوره شعراء
[۷] پاره (۲۰) سوره قصص
[۸] ایضاً
[۹] ایضاً
[۱۰] پاره (۲۱) سوره لقمان
[۱۱] پاره (۲۳) سوره صافات
[۱۲] ایضاً

زبانی ندارم که از عہدۂ منت وشکر خدایتعالی بدر آیم۔ ہر کہ آن رسالہ را دید بدل پسندید

بلکہ ہمچو کاغذ زر میبرد۔ احسان خالق المنان کہ از ہندو تا مسلمان و از پیر تا جوان بچشم وقعت

برین نگاہے می اندازد۔ و برغبت دل خریدارش میشود۔ لہذا حسب فرمایش

بعض احباب مودت انتساب بر مطالب مولفۂ اولی نظر ثانی کردم در تقدیم و تاخیرش

فکر بکار بردم۔ و دیگر چند نصایح ضروریہ را استزاد کردم و بلحاظ سنہ

(عزیز الاخلاق فی نصایح الآفاق) نام نہادم۔ ونیز نامۂ مبارک رسول مقبول
۱۳۱۹ھ

علیہ و علی آلہ الصلوٰۃ و السلام کہ مبنی بر دعوت اسلام و توحید رب انام است

و بنام پادشاہ مصر صادر گشتہ مع ترجمہ اش تبرکاً شریک ہذا نمودم۔ تا بخوانند

وعمل نمایند۔ مقتضائے بشریت و فحوائے الانسان مرکب من الخطاء والنسیان
انسان مرکب است از خطا و فراموشی

اگر غلطی درین مجموعہ بینید التماس اصلاح میدارم و بس۔ واللہ الموفق بالخیرات

دہندۂ توفیق خیر خدایتعالی است
العزیز اسعدک اللہ تعالیٰ فی الدارین بدانکہ برائے بندۂ عاقل
در ہر دو جہان خدایتعالی ترا سعادت مند کناد۔

[illegible]

و بالغ فرض است شناختن خدائے عزوجل۔ بعده دانستن احکام وارکان مسلمانی

العزیز بر توحیدِ[ع۱] خالقِ دنیا و مافیها ثابت قدم باش که خدا تعالیٰ

می بخشد آنرا که شرک کند بدو۔ و می بخشد سوای این هر آنرا که خواهد۔ وَاِلٰهُكُمْ[ع۲] اِلٰهٌ

و معبود شما خدا

وَّاحِدٌ ۚ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِيْمُ ۔ اَللّٰهُ[ع۳] لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّوْمُ ۚ

یگانه است۔ نیست هیچ معبود بجز وے بخشاینده مهربان۔ خدا نیست هیچ معبود مگر زنده تدبیر عالم کننده است

اِنَّ اللّٰهَ[ع۴] لَا يَغْفِرُ اَنْ يُّشْرَكَ بِهٖ وَيَغْفِرُ مَا دُوْنَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَّشَآءُ ۚ وَمَنْ يُّشْرِكْ

هر آئینه خدا نمی آمرزد او را که شریک مقرر کرده شود۔ و می آمرزد غیر آن هر که را خواهد۔ و هر که شریک

بِاللّٰهِ فَقَدِ افْتَرٰٓى اِثْمًا عَظِيْمًا ۔ اِنَّمَا اللّٰهُ[ع۵] اِلٰهٌ وَّاحِدٌ ۔ فَلَا تَدْعُ[ع۶] مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا

خدا مقرر کنند هر آئینه افترا کرد است گناه بزرگ۔ جز این نیست که خدا معبود یگانه است۔ پس مخوان با خدا معبود

اٰخَرَ فَتَكُوْنَ مِنَ الْمُعَذَّبِيْنَ ۚ وَاَنْذِرْ عَشِيْرَتَكَ الْاَقْرَبِيْنَ ۚ وَلَا تَدْعُ[ع۷] مَعَ اللّٰهِ

دیگر را آنگاه باشی از عذاب کردگان۔ و بیم کن خویشان نزدیک ترین خود را۔ و مخوان با خدا

اِلٰهًا اٰخَرَ ۘ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۔ سُبْحٰنَ[ع۸] اللّٰهِ وَتَعٰلٰى عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ۔ وَهُوَ اللّٰهُ[ع۹] لَآ اِلٰهَ

معبود دیگر را نیست هیچ معبود بجز او۔ پاکی خدا را است و بلندتر است از آنکه شریک می آرند۔ و اوست خدا نیست هیچ معبود

اِلَّا هُوَ ۚ لَهُ الْحَمْدُ فِى الْاُوْلٰى وَالْاٰخِرَةِ ۚ وَلَهُ الْحُكْمُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ۚ

بجز او او راست ستایش در دنیا و آخرت و او راست فرمانروائی و بسوی او بازگردانیده شوید۔

لَا تُشْرِكْ[ع۱۰] بِاللّٰهِ ۚ اِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيْمٌ ۚ اِنَّ اِلٰهَكُمْ[ع۱۱] لَوَاحِدٌ ۚ رَبُّ السَّمٰوٰتِ

شریک مقرر مکن با خدا هر آئینه شرک ستمی است بزرگ۔ هر آئینه معبود شما یکی است۔ او پروردگار آسمانها

وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَرَبُّ الْمَشَارِقِ ۚ رَبُّ[ع۱۲] السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا

و زمین است۔ و آنچه در میان اینهاست و او پروردگار مشرقهاست۔ پروردگار آسمانها و زمین و آنچه

ع۱ حدیث شریف منفور (۱۵)
ع۲ پاره (۲) سوره بقره
ع۳ پاره (۳) سوره آل عمران
ع۴ پاره (۵) سوره النساء
ع۵ پاره (۶) سوره النساء
ع۶ پاره (۱۹) سوره شعراء
ع۷ پاره (۲۰) سوره قصص
ع۸ ایضاً
ع۹ ایضاً
ع۱۰ پاره (۲۱) سوره لقمان
ع۱۱ پاره (۲۳) سوره الصّفت
ع۱۲ ایضاً

بَیْنَهُمَا الْعَزِیْزُ الْغَفَّارُ ۝ وَهُوَ الَّذِیْ فِی السَّمَآءِ اِلٰهٌ وَّ فِی الْاَرْضِ اِلٰهٌ ۝

میان اینہاست غالب آمرزگار ۔ و اوست آنکہ در آسمان فرمان رواست و در زمین فرمان روا

وَهُوَ الْحَکِیْمُ الْعَلِیْمُ ۝ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَکِیْلًا ۝

و اوست باحکمت دانا پروردگار مشرق و مغرب است نیست ہیچ معبود مگر او ۔ پس کارگیر او را

و در عبادتش کسی را شریک مگردان وَلَا یُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهٖٓ اَحَدًا ۝

و شریک نیارو در عبادت پروردگار خویش ہیچکس را ۔

۴۲ سورہ زخرف (پارہ ۲۵ ع ۱۰)
۴۳ سورہ مزمل (پارہ ۲۹ ع ۱)
۴۴ سورہ کہف (پارہ ۱۶ ع ۱۲)

العزیز این نامہ ایست کہ برسم دعوت الی الہدایت از جانب

ختمی مآب خلاصہ موجودات علیہ و آلہ افضل التسلیمات و التحیات بمہر

بسوی پادشاہ مصر مسمی مقوقس ہفت سال از ہجرت گزشتہ بصحابیت

حاطب بن ابی بلتعہ و عمرؓ بن سلمہ مرسل بود ۔ در سفر قوم قبطیان ۔ در بعض

از نواحی فرانس از نزد رہبان قبطی بلدہ اجمم کہ از بلاد ارض مصر است

در ۱۲۷۵ھ ہجری نبوی بعہد حکمرانی عبدالمجید خان سلطان عثمانی یافت و

ہمدست شد ۔ و گفت این را ودیعت نمایند در اشیائیکہ از آثار نبویہ است

ترجمہ نقل خطِ کوفی

(سطر اول) بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ۔ منجانب محمد بن عبد الله

(سطر دوم) و رسولِ او بمقوقس ۔ بزرگِ قبطیان سلام ۔

(سطر سوم) بر ہر کہ برین ہدایت اتباع کرد ۔ بعد ازاین تحقیق کہ من ۔

(سطر چہارم) بدعوتِ اسلام ترا میخوانم ۔ اجابت کن ۔

(سطر پنجم) سلامتی یابی ۔ خدائتعالی ثواب دوچند میدہد ۔

(سطر ششم) اگر نافرمانی کنی تو آن میرسد کہ بقوم قبطیان رسید ۔

(سطر ہفتم) اے اہلِ کتاب بیائید بسوئے کلمۂ کہ ۔

(سطر ہشتم) مابین ما و شما مسلّم میباشد و آن اینکہ عبادت نکنیم ما ۔ مگر خدا یرا ۔

(سطر نہم) و شریک نکنیم با او ہیچ شی را ۔ و نہ مقرر کنیم بعضی از ما ۔

(سطر دہم) بعضے را معبود آن غیر از خدا ۔

(سطر یازدہم) اگر برمیگردید پس بگوئید گواہ باشید تحقیق کہ ما مسلمانیم ۔

محمد رسول الله

ایا تو نمیدانی که حکامِ عدالت بلا اعتبارِ قوم بر شہادتِ دو گواہ مقدمات

یکسوی نمایند۔ درآن حالیکه یک لک و چندین ہزار پیغمبر علیہم السلام اولوا العزم بزمانِ مختلف علی التواتر

والتوالی شہادت وگواہی دادہ اند که خدا تعالیٰ یکیست وحدہٗ لا شریک له منزہ

اویکیست شریک او چیزی نیست

وبی عیب است۔ زندہ و دانا و توانا است۔ ہمیشه باشد ابتدا و انتہایش ندارد۔ وازہر نقص

وزوال پاک است مَا عَرَفْنَاكَ حَقَّ مَعْرِفَتِكَ۔ ومستحق پرستش بجز ذات یگانه او دیگری

چنانکه باید شناخت نشناختیم ترا۔

نیست۔ پس درین امر شک آوردن خود را در ورطۂ ہلاکت انداختن است۔ هُوَ الْأَوَّلُ

اوست نخستین ہمه

وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ ۚ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ۝ **العزیز** خالق تو را

واوست آخرین ہمه واوست آشکار واوست پنہان۔ واو بہر چیز دانا است۔

جز نامی که در شرع شریف آمدہ نتوان خواند مگر بہ ترجمه ہیچو خدا و پروردگار وغیرہ که از عربی بفارسی

ترجمۂ الله ورب است۔ وبحکم عقل بروی نامی نتوان نہاد و ہر وقتیکه نامِ خدا تعالیٰ میشنوی جلّ جلاله بگو۔ ہر که

نامِ پاک خدای جلشانه را تعظیم کند۔ آن بنده را خدا تعالیٰ میانِ خلق عزیز میگرداند۔ **العزیز** خدا تعالیٰ بر ما پیغمبران

علیہم السلام که فرستاده ہمه حق اند از نوعِ بشر اند نه ہیچو بشر بلکه یاقوت اند در میانِ حجر۔ بشارت دہندگان

پارہ (۲۷) سورۃ الحدید (۵۷)

از ثواب۔ و تهدید کنندگان از عذاب و بیان کنندگان ما را آنچه محتاج میشویم بدان از امور دنیا و دین

۵ اَنْتَ الَّذِیْ خَلَقْتَ وَهَیَّاتَ مَا لَنَا اَسْبَابَ عَیْشِنَا بِمَقَادِیْرَ وَالسُّنَنِ

تو آنی که آفریدی۔ و مهیا کردی از روے کرم اسباب عیش ما را به اندازها و اسلوبها

و تائید کردی ایشانرا با معجزاتِ باهره۔ و پیغمبران از عیوبِ روحانی و جسمانی پاک اند۔ و معزول نشوند

و بر تعیینِ تعدادِ ایشان نباید استاد۔ اول پیغمبرانِ جدِ اعلائی ما حضرت آدم صفی الله۔ و آخر

ایشان پیغمبرِ ما محمد رسول الله اند صلی الله علیه و آله وسلم و علی جمیع الانبیاء والمرسلین

و وی پیغمبرِ تمام عالم است۔ چون نامِ مبارک محمد رسول الله شنوی صلی الله علیه و آله وسلم

بگو۔ و در اکثر اوقات درود شریف بفرست بر پیغمبرِ ما صلی الله علیه و آله وسلم۔

مَنْ صَلّٰی عَلَیَّ وَاحِدَةً صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ عَشْرًا۔ اِنَّ اللّٰهَ وَمَلٰٓئِکَتَهٗ یُصَلُّوْنَ

هر که بر من یکمرتبه درود فرستد خدا تعالی بر وے ده مرتبه رحمت نازل فرماید۔ هر آئینه خدا و فرشتگان او درود میفرستند

عَلَی النَّبِیِّ ؕ یٰٓاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا صَلُّوْا عَلَیْهِ وَسَلِّمُوْا تَسْلِیْمًا ؕ۔ اللّٰهم صل علی

بر پیغامبر۔ اے مسلمانان درود فرستید بروے و سلام گوئید سلام گفتنی خداوندا رحمت کامله نازل فرما

سیدنا محمد و علی اٰل سیدنا محمد و بارك وسلم ۹ از شرک و بدعت حذر کن

بر سردار ما محمد و بر آل او و برکت ده و سلام برسان۔

و بر استقامت بدین ثابت قدم باش الاستقامة فوق الکرامة۔

استقامت بر کرامت بهتر است۔

پاره (۲۲) سوره الاحزاب

مشکوٰة صفحه (۱۳۱)

تا آنحضرت علیہ الصلوٰۃ والسلام از تو خوشنود باشند۔ مبادا بلغزی از اسلام دور افتی

صلی اللہ علیہ وسلم
(نعوذ باللہ منھا) شفاعت شافع روز محشر بہ تو میرسد یٰاَیُّھَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا اَطِیْعُوا اللّٰہَ

اے مسلمانان فرمان برید خدا را   از و پناہ خدا می خواہیم۔
وَاَطِیْعُوا الرَّسُوْلَ وَلَا تُبْطِلُوْا اَعْمَالَکُمْ وَمَآ اٰتٰکُمُ الرَّسُوْلُ فَخُذُوْہُ وَمَا نَھٰکُمْ عَنْہُ

وفرمان برید پیغامبر را۔ و باطل مکنید عملہای خود را   و ہرچہ بدہد شما را پیغامبر بگیرید آنرا۔ و ہرچہ منع کند شما را
فَانْتَھُوْا وَاتَّقُوا اللّٰہَ ط ــــہ ابی حکم شرع آب خوردن خطا است ٭

از آن باز ایستید و بترسید از خدا۔
وگر خون بہ فتوی بریزے رواست۔ ایعزیز ایمان راست پنداشتن

لَآ اِلٰہَ اِلَّا اللّٰہُ مُحَمَّدٌ رَّسُوْلُ اللّٰہِ بدل و اقرار کردن بزبان است۔ و نیز عمل بارکان

بجز خدا تعالی لایق پرستش چیزی نیست محمد رسول خدا است
اگرچہ عمل بارکان جزو ایمان نیست اما بی آن شخصیت حسن ایمانی عریان است

بے لباس
کہ بآن نظر کردن نتوان عَنْ وَھْبِ بْنِ مُنَبِّہٍ قِیْلَ لَہٗ اَلَیْسَ لَآ اِلٰہَ اِلَّا اللّٰہُ

مرویست از وہب بن منبہ کہ گفتہ شد او را کہ آیا نیست لا الہ الا اللہ۔
مِفْتَاحُ الْجَنَّۃِ قَالَ بَلٰی وَلٰکِنْ لَیْسَ مِفْتَاحٌ اِلَّا لَہٗ اَسْنَانٌ۔ ایمان زیادہ میشود و کم

کلید جنت   گفتہ آرے و لیکن نیست کلید مگر آنکہ او را دندانہا می باشد۔
آنچہ در حدیث وارد است کہ اَلْاِیْمَانُ یَزِیْدُ وَیَنْقُصُ مراد از کمی و بیشی انحطاط و ازدیاد تاثیر

در قلب است باختیار حسنات و ارتکاب سیئات مثل آنکہ گوئی کہ طامع خفیف است یا قانع ثقیل

گرانی وسبکی اعتباری است نه حقیقی پس ثواب آن بطاعت زیاده میگردد ـ و

ع پاره (۹) سوره انفال

معصیت ناقص می ماند همچنین آیه وَاِذَا تُلِیَتْ عَلَیْهِمْ اٰیٰتُهٗ زَادَتْهُمْ اِیْمَانًا وَّعَلٰی

وچون خوانده شود برایشان آیات خدا زیاده سازند آن آیات ایمان ایشان را وبر

ع پاره (۲۶) سوره فتح

رَبِّهِمْ یَتَوَکَّلُوْنَ ۝ وکریمه لِیَزْدَادُوْٓا اِیْمَانًا مَّعَ اِیْمَانِهِمْ ـ عبارت از خوف

پروردگار خویش توکل می کنند ـ تا زیاده شوند از روی ایمان با ایمان سابق ایشان ـ

وخشیت واخلاص ومحبت است که در تصاعد وترقی باشد وبخوف ورجا از منهی عنه

بالا روی

باز ماند وبامور به پردازد تا از نکال وعذاب باز رهد وباجر وثواب فایز گردد ـ باید که

بنده هر عمل که کند خالص باشد ودر قول ـ وفعل ـ دل ـ وجوارح ـ خود را موافق دارد ـ وحرکات

وسکنات او از برای حضرت بے نیاز باشد ـ نه همچو منافقان که بزبان اقرار کردند ودردل

ع پاره (۳) سوره آل عمران

انکار نمودند حقتعالی بضمایر ایشان داناترست ـ وَاللّٰهُ عَلِیْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ۝ وَاللّٰهُ

وخدا داناست ـ بآنچه در سینه هاست ـ وخدا

ع پاره (۲۲) سوره احزاب

یَعْلَمُ مَا فِیْ قُلُوْبِکُمْ ـ ایمان اسلام هردو یکیست ـ اِنَّ الدِّیْنَ عِنْدَ اللّٰهِ الْاِسْلَامُ ـ

میداند آنچه در دل هائے شماست ـ هرآئینه دین معتبر نزدیک خدا اسلام است

ع پاره (۳) سوره آل عمران

وَمَنْ یَّبْتَغِ غَیْرَ الْاِسْلَامِ دِیْنًا فَلَنْ یُّقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِی الْاٰخِرَةِ مِنَ الْخٰسِرِیْنَ ۝

وهر که طلب کند ورای اسلام دین دیگر را پس هرگز قبول کرده نخواهد شد از وی واو در آخرت ـ از زیان کاران است

ع ایضاً

واگر فرقی است فرق اعتباری که ایمان متعلق باعتقاد است واسلام متعلق بانقیاد

فرمان بری

وبکلمۀ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ مُحَمَّدٌ رَّسُوْلُ اللّٰهِ۔ بتدریج مداومت نمائی۔ که افضل الذکر آمده تا ایمان

بجز خدا تیعالی لایق پرستش چیزی نیست محمد رسول خداست۔

تو کامل شود۔ و دولت صفا یابد۔ و حرف لا۔ بشکل مقراض از برای چیست" جهت

قطع نمودن محبت ماسوا الله تعالیٰ است العزیز امر[٩١] معروف و نهی منکر فرض دان۔ ٩١ مشکوٰة صفحه (۴۳۶)

امر معروف انیکه شرع شریف بدان امر کرده۔ و نهی منکر آنکه شرع از وی باز داشته

وعقل را در آن دخلی نه وَيَأْمُرُوْنَ[٩٢] بِالْمَعْرُوْفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَاُولٰٓئِكَ ٩٢ پاره (۴) سوره آل عمران

و بفرمایند بکار پسندیده و منع کنند از ناپسندیده۔ و همین گروه

هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ وَاَمَرُوْا[٩٣] بِالْمَعْرُوْفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَلِلّٰهِ عَاقِبَةُ الْاُمُوْرِ ٩٣ پاره (۱۷) سوره حج

رستگاران اند۔ و بفرمایند بکار پسندیده و منع کنند از کار ناپسندیده۔ و خدای راست نهایت همه کارها۔

العزیز شجر و حجر و طیور حتی که حشرات الارض همه مخلوق از ذکر خالق خود غافل نیستند

ع بذکرش هر چه بینی در خروش است وَاِنْ[ه] مِّنْ شَیْءٍ اِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهٖ ٥ ه پاره (۱۵) سوره بنی اسرائیل

و نیست هیچ شئے مگر آنکه تسبیح میکند به حمد او۔

هر گیاهی که از زمین روید ٭ وحده لاشریک له گوید۔ تو نیز[٩٤] بیادِ خدا تیعالی مشغول باش ٩٤ ترمذی و مشکوٰة صفحه (۱۹۸)

که بی ذکرِ خدا تیعالی دلِ بنده تاریک میگردد۔ هرگاه[٩٥] جماعتی مردم که ذکرِ خدا تیعالی میکنند ٩٥ مسلم صحیح (۳۴۵) صفحه (۳۴۵)

گروهی از فرشتگان با رحمت الٰهی تعالیٰ شانه برو محاصره میکنند۔ و خداوند عالم ذکرش در آن

٤١ جماعت فرشتگان میکند که نزد رب العٰلمین است چنانکه فرمود فَاذْكُرُونِیٓ
پاره (٢) سوره بقره
پس یاد کنید مرا
٤٢ اَذْكُرْكُمْ ۝ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَذِكْرِكُمْ اٰبَآءَكُمْ اَوْ اَشَدَّ ذِكْرًا ۝ وَاذْكُرْ رَّبَّكَ كَثِيْرًا
پاره (٢) سوره بقره
تا یاد کنم شمارا۔ پس یاد کنید خدا را همچو یاد کردن شما پدران خویش را بلکه زیاده تر یاد کردن۔ یاد کن پروردگار خود را بسیار
٤٣ وَسَبِّحْ بِالْعَشِيِّ وَالْاِبْكَارِ ۝ وَلَذِكْرُ اللّٰهِ اَكْبَرُ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُوْنَ
العنکبوت
و تسبیح بگو به شام و صبح۔ و هر آئینه ذکر خدا بزرگ تر است و خدا میداند آنچه میکنند۔
وَالذّٰكِرِيْنَ اللّٰهَ كَثِيْرًا وَّالذّٰكِرٰتِ اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ مَّغْفِرَةً وَّاَجْرًا عَظِيْمًا ۝
و مردان یاد کننده خدا را به بسیاری و زنان یاد کننده۔ مهیا کرده است خدای تعالیٰ برای ایشان آمرزش و مزدی بزرگ۔
٤٤ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اذْكُرُوا اللّٰهَ ذِكْرًا كَثِيْرًا ۝ وَّسَبِّحُوْهُ بُكْرَةً وَّاَصِيْلًا ۝ هُوَ الَّذِيْ
پاره (٢٢) سوره احزاب
ای مسلمانان یاد کنید خدا را یاد کردن بسیار و به پاکی بخوانید او را صبح و شام۔ اوست آنکه
٤٥ يُصَلِّيْ عَلَيْكُمْ وَمَلٰٓئِكَتُهٗ لِيُخْرِجَكُمْ مِّنَ الظُّلُمٰتِ اِلَى النُّوْرِ ۝ وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِيْنَ
پاره (٢٢) سوره احزاب
رحمت میفرستد بر شما و دعائے رحمت میکنند بر شما فرشتگان او تا برآورد شمارا از تاریکیها بسوی روشنی۔ و هست خدا به مسلمانان
٤٦ رَحِيْمًا ۝ تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهٗ سَلٰمٌ ۚ وَاَعَدَّ لَهُمْ اَجْرًا كَرِيْمًا ۝ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ
الاحزاب
مهربان۔ دعائے خیر ایشان روزیکه ملاقات کنند بخدا اسلام است۔ و آماده کرده است برای ایشان مزد نیک۔ ای
٤٧ اٰمَنُوْا لَا تُلْهِكُمْ اَمْوَالُكُمْ وَلَآ اَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ ۚ وَمَنْ يَّفْعَلْ ذٰلِكَ
پاره (٢٨) سوره منافقون
مسلمانان مشغول نگرداند شمارا اموال شما۔ و فرزندان شما از یاد کردن خدا۔ و هر که بکند این کار
فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ ۝ ٥ زیاد غیر میگردد بدل یاد خدا کمتر
پس آن جماعه ایشانند زیانکاران

چو پر شد خانه میباشد بصاحبخانه جا کمتر۔ ٥ برگ درختان سبز در نظر هوشیار

هر ورقی دفتری است معرفت کردگار۔ **العزیز** انسان را چه جائے تکبر است

که اول او نطفۂ ذلیل است از شکم تا بکنار آمده از رہ بول دو بار آمده و آخر او میت متعفن

و خود حمّال نجاسیتن ۔ و تکبر مکن که تکبر سزاوار صفت قادر قدیر است عہ (ع ۱۰ شرح)

مرا ورا رسد کبر یا و منی ٭ که ملکش قدیم است و ذاتش غنی ٭ شیطان تکبر کرد خوار و ذلیل شد

عہ تکبر عزازیل را خوار کرد ٭ بزندان لعنت گرفتار کرد وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ (ع۱ سورۂ بنی اسرائیل پارہ ۱۵)

و مرو در زمین

مَرَحًا اِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْاَرْضَ وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُوْلًا ۝ كُلُّ ذٰلِكَ كَانَ

خرامان ہر آئینه تو نخواہی شگافت زمین را و نرسی به کوه ها در درازی ۔ همه این خصلت ها هست

سَيِّئُهٗ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوْهًا ۝ وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْاَرْضِ مَرَحًا (ع۲ سورۂ لقمٰن پارہ ۲۱)

بدفعلی آن ۔ نزدیک پروردگار تو ناپسندیده ۔ و متاب خسارۂ خود را از طرف مردمان یعنے متکبر و راه مرو در زمین خرامان ۔

اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُوْرٍ ۝ وَاقْصِدْ فِيْ مَشْيِكَ وَاغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ ۝

ہر آئینه خدا دوست نمی دارد ہر نازنده خود ستائنده را ۔ و میانه روی کن در رفتار خود و فرود آر آواز خود را

اِنَّ الَّذِيْنَ يَسْتَكْبِرُوْنَ عَنْ عِبَادَتِيْ سَيَدْخُلُوْنَ جَهَنَّمَ دَاخِرِيْنَ ۝ و غیره (ع۳ سورۂ مومن پارہ ۲۴)

ہر آئینه آنانکه تکبر میکنند از عبادت من داخل خواهند شد بدوزخ خوار شده

مباش که من ولد فلانم که فردائے قیامت از عمل نیک پرسند نه از نسب عہ (ع۴ صحیح مسلم صفحہ ۳۴۵)

المنت لله که نیازم به نسب نیست ٭ انیک به شهادت طلبم لوح و قلم را

بندۂ عشق شدی ترک نسب کن جامی که درین راه فلان ابن فلان چیزے نه

٤١ پاره (٢٦) سوره حجرات — إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ أَتْقٰكُمْ ۚ إِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ۝ البته سادات را تعظیم کن

هر آئینه گرامی ترین شما نزدیک خدا پرهیزگارترین شماست۔ هر آئینه خدا دانا خبردار است۔

اگرچه فاسق باشند ـــــ اولادِ نبی که نیست برابرِ اولادِ نبی ۝ چون آیه منسوخ کلام الله است

ای عزیز فکرِ صد سال میکند بنده ۝ موت بر دوشش میکند خنده ۝ می بینی که در چندین هزار

٤٢ پاره (٢٨) سوره حشر — مقابر و مزار خفته اند پیر و جوان و اطفال شیرخوار۔ فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِي الْأَبْصَارِ ۝ همه سعی ها

پس عبرت گیرید اے خداوندان دیدها۔

٤٣ پاره (٤) سوره آل عمران — کردند۔ و نعمتها خوردند۔ ناگاه شربتِ اجل چشیدند و حسرتها بردند۔ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ۝ و از موت

هر نفسی چشنده موت است۔

٤٤ پاره (٢٨) سوره تغابن — بیندیش۔ در عمل کوش و زادِ آخرة بردار بیش۔ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ

اے مسلمانان۔ هر آئینه بعض از ازواج شما

وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ ۝ ـــــ بدنیا دل نه بندد هر که مرد است

و بعض اولاد شما دشمنان اند در حق شما پس بترسید از ایشان

که دنیا سر بسر اندوه و درد است ۝ برو باری بگورستان نظر کن ۝ که دنیا شیر مردان را چه کرده است

غافل ز احتیاطِ نفس یک نفس مباش ۝ شاید همین نفس نفسِ واپسین بود ۝ تا کی طلبی نعمتِ دنیا

وحشم را ۝ از دل چه فراموش کنی خوفِ عدم را ۝ هر کس که دلش پاک شد از کلفتِ دنیا

بیند به عیان در همه جا۔ نورِ قدم را ۝ این دولت و این نعمت و این حشمت و شوکت ۝ مانند به یکسان کاؤس و جم را

ناحق چه خوری مالِ یتیمانِ غریبان ❊ مملو مکن آز آتشِ سوزنده شکم را ❊ غمگین مشو از سختیِ ایام که باشد

شادیِ فراوان پسِ هر رنج والم را ❊ گر عقل رسا داری وگر دیدهٔ بینا ❊ از بیمِ گنه خشک مکن دیدهٔ نم را

حدیث
اَلدُّنْیَا جِیْفَةٌ وَّطَالِبُهَا کِلَابٌ ۞ اَیْنَمَا تَکُوْنُوْا یُدْرِکْکُّمُ الْمَوْتُ وَلَوْ کُنْتُمْ فِیْ بُرُوْجٍ مُّشَیَّدَةٍ ۞

دنیا مردار است وطالب آن سگان۔ هر جا که باشید دریابد شما را مرگ واگرچه باشند در محلهائے محکم۔

فَاِذَا جَآءَ اَجَلُهُمْ لَا یَسْتَاْخِرُوْنَ سَاعَةً وَّلَا یَسْتَقْدِمُوْنَ ۞ و آدمی برامر گسست تقاء امی

پس چون برسد آن وقت مقرر ایشان باز نمانند ساعتی و نه پیش روند۔

با وستِ تعالے شانه ـه درین حدیقه بهار و خزان هم آغوش است ❊ زمانه جام بدست وجنازه بردوش است

کُلُّ شَیْءٍ هَالِکٌ اِلَّا وَجْهَهٗ ۞ کُلُّ مَنْ عَلَیْهَا فَانٍ ۞ وَّیَبْقٰی وَجْهُ رَبِّکَ ذُو الْجَلٰلِ وَالْاِکْرَامِ ۞

هر چیز هلاک شونده است مگر روی او۔ هر که هست بر زمین فانی شود۔ وباقی ماند روے پروردگار تو خداوند بزرگی وانعام

ـه وقت است که زین دارِ فنا درگذریم ❊ کاروان گشت روان ما سرِ راهِ سفریم ❊ توشهٔ راه نداریم وتهی دستانیم

سفرِ دور ودراز است چسان راه سپریم ❊ جمع کردیم بسے گو۔ سروسامان لیکن ❊ جز کفن پاره دگر هیچ نه همراه بریم

الٰهی عنهم
پادشاها تو کریمی ورحیمی وغفور ❊ دست ما گیر که درماندهٔ وبے بال وپریم ❊ عاقبت خیر بگردان بطفیلِ احمد

الٰهی عنهم
برعطای تو وبر لطفِ نبی می نگریم ❊ وحسرتا دنیا روزه عجب ناپایدار وعجب مکار است

که در دامِ او چه پیر وچه نوجوان بلکه طفلِ شیرخوار هم گرفتار است وائے دریغا از عجب

۱ سورهٔ نساء پاره (۵)

۲ سورهٔ نحل پاره (۱۴)
مشکوٰة [?] (۱۰/۱۴)

۳ سورهٔ قصص پاره (۲۰)

۴ سورهٔ الرحمٰن پاره (۲۷)

بے رحم و بے وفا است کہ باکسی از چشم ترحم نہ نگریست۔ و دنیا سرائے

ترک است۔ این راہِ خطرناک طے نمودن و بہ وحشت خانۂ لحد خفتن مسلّم پس درین دنیای

فانی و برین قلیل زندگانی دل منہ۔ و ہرگز برآن اعتماد مکن۔ و باوراکِ احوال و اعمالِ

۴۷ پارہ (۱۰) سورہ (توبہ)

مذمومۂ خود بسیار باید گریست و خندہ کم۔ فَلْيَضْحَكُوا قَلِيلًا وَّلْيَبْكُوا كَثِيرًا ۵

پس باید کہ بخندند اندکے و بگریند بسیارے

حجتِ زندہ ولی دیدۂ گریان باشد ٭ شاہدِ مُردگیٔ دل لبِ خندان باشد ۵

تا نہ گرید طفلکے جوشد لبَن ٭ تا نگرید ابرکے خندد چمن

شیر

۴۸ پارہ (۲۷) سورہ (ذاریات)

و ترا جہتِ خورونوش و سیر و بازی و عیاشی و تحصیلداری و تعلقداری نیافریدہ اند

مگر بنابر عبادات (منیجو اہم تعلقدار باشم ٭ اگر باشم بکار یار باشم) وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ

دنیا فریدہ ایم جن و انس را مگر برای آنکہ پرستند مرا۔

۵ خوردن برائے زیستن و ذکر کردن است ٭ تو معتقد کہ زیستن از بہرِ خوردن است

تا چند بفکرِ دل خراشِ دنیا ٭ سرمایۂ حسرت انتعاشِ دنیا ٭ از دست مدہ شرافتِ اشرفِ خلق

ادنیٰ تو مگرد در تلاشِ دنیا ٭ گر طالبِ دنیائی رنجور شوی ٭ ور طالبِ عقبائی مزدور شوی

یائے خطاب — رباعی — یائے خطاب

زین هردو چو بگذری و مولیٰ جوئی ۞ سرتا به قدم نور شوی نور شوی۔ نُوْرٌ عَلٰی نُوْرٍ
روشنی افزوده بر روشنی

یَهْدِی اللّٰهُ لِنُوْرِهٖ مَنْ یَّشَآءُ ؕ ۝ از وجود و از عدم گر بگذری
راه نماید خدا تعالیٰ بنور معرفت خود هر کرا می خواهد۔

از حیاتِ جاودانی برخوری ۝ و آسایشِ تن مخواه که دنیا جائے آسایش نیست۔ بلکه

جای آزمائش است اَلَّذِیْ خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَیٰوةَ لِیَبْلُوَکُمْ اَیُّکُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا ؕ
آنکه آفرید مرگ و زیست را برای آنکه بیازماید از شما کیست نیکو کار۔

اَلدُّنْیَا مَزْرَعَةُ الْاٰخِرَةِ درین دنیا آنچه خواهی کشت ثمرهٔ آن در آن عالم
دنیا مزرعهٔ آخرت است۔

خواهی یافت ۝ گندم از گندم بروید جو ز جو ۞ از مکافاتِ عمل غافل مشو۔

حُبُّ الدُّنْیَا رَاْسُ کُلِّ خَطِیْئَةٍ دنیاءِ دو روزه گذشتنی و گذاشتنی است ۝ صفحه ۴۳۹
محبت دنیا سر همه خطا ها است۔

کرا جاودان ماندن امید نیست ۞ کسی را نه بینی که جاوید زیست۔ خردمندی آنست

که غفلت بگذاری۔ و دل از دنیا برداری زادِ عقبیٰ حاصل کنی۔ اَلدُّنْیَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ صفحه ۴۳۹
دنیا قیدخانهٔ مومن۔

وَجَنَّةُ الْکَافِرِ ؕ قُلْ مَتَاعُ الدُّنْیَا قَلِیْلٌ ۚ وَالْاٰخِرَةُ خَیْرٌ لِّمَنِ اتَّقٰی ؕ
وجنت کافر است۔ بگو بهره مندی دنیا اندک است۔ و آخرت بهتر است کسی را که پرهیزگاری کند

اَلْمَالُ وَالْبَنُوْنَ زِیْنَةُ الْحَیٰوةِ الدُّنْیَا ۚ وَالْبٰقِیٰتُ الصّٰلِحٰتُ خَیْرٌ
مال و فرزندان آرایش زندگانی دنیا است۔ وحسنات پاینده بهتر اند نزدیک

عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَّخَيْرٌ اَمَلًا دنیا و آخرت بہم جمع نمی شوند۔

پروردگار تو از جہت ثواب و خوب تر از جہت امید داشتن۔

۹۱ مشکوٰۃ صفحہ ۴۳۲

حُفَّتِ الْجَنَّةُ بِالْمَكَارِهِ وَحُفَّتِ النَّارُ بِالشَّهَوَاتِ ۝

جنت بذیل تکالیف مخفی است و دوزخ بذیل شہوات۔

اورده اند که مزبله در راه واقع شده بود تا مترددین عند المرور از آن بضبطِ نفس

ونفس پرداختندے و برائے اینکه متاذی به عفونت نشوند دستمال به مشام خود ہا کشیده

اذیت پذیر

سبک بدر تاختندی۔ قضا را صاحب دلے روشن ضمیر را در آنجا گذر افتاده فرمود که یَااَیُّهَا النَّاس

فضلۂ راه افتاده را از زبان حالش بیانی است که خالقِ عالم او را اوّلاً غذائے لطیف و

پاکیزه پیدا نموده۔ تا آنکه او در شکمِ مخلوق فرو رفت و تحلیل گشت آخر از بدبوئی ازان

تنفر پیدا شده و نوبت باکراه رسید۔ درین صورت خواستگارِ انصاف است که

۹۲ پاره ۱۸ سورۂ نور

درمیانِ ما و شما باعثِ این نفرت کیست۔ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّاُولِي الْاَبْصَارِ ۝

ہر آئینہ درین مقدمہ پندے ہست خداوندان چشم را

و باندوختنِ مال و متاعِ دنیا حریص مباش که بعدِ مرگِ تو مَالُكَ مَقْسُوْمٌ وَّعَلَيْكَ الْحِسَابُ

مال تو تقسیم می شود و حساب آن بر ذمہ تو باشد

۹۳ پاره ۲ سورۂ بقره

وَحَلَالُهَا حِسَابٌ وَّحَرَامُهَا عَذَابٌ۔ وَاللّٰهُ سَرِيْعُ الْحِسَابِ ۝

و حساب مال حلال و عذاب مال حرام بذمہ است۔ و خدا زود کنندۂ حساب است۔

وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيٰمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا ؕ[۹۱]
و در میان نهیم ترازوئے عدل را روز قیامت پس ستم کرده نشود بر هیچکس هیچ ستمے
وَاِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ اَتَيْنَا بِهَا ؕ وَكَفٰى بِنَا حَاسِبِيْنَ ؕ
واگر باشد عمل هم سنگ دانه سپندان حاضر کنیم آنرا۔ و ما حساب کننده بسیم۔
فَمَنْ يَّعْمَلْ[۹۲] مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَّرَهٗ ؕ وَمَنْ يَّعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَّرَهٗ ؕ
پس هر که کرده باشد هم سنگ یکذره عمل نیک ببیند آنرا۔ و هر که کرده باشد هم سنگ یکذره عمل بد ببیند آنرا۔
امروز کردن می توانی نمیدانی۔ و فردا می دانی نمی توانی ؎ چون توانستم ندانستم نبود

چون بدانستم توانستم نبود[۹۳] ؎ مطلب اگر بدست بود مغتنم شمار ؎ وآنرا ز کف مده که پشیمانی آورد

رباعی جمعی به تمنای زر و مال خوش اند ؎ خلقی به تماشای خط و خال خوش اند

بیدل همه را بحال بد می بینند ؎ خوش حال کسانیکه بهر حال خوش اند و فقرا[۹۴]

بآسانی در بهشت روند۔ الفقر فخری آمده و اغنیا تا مدت دراز بقدر تعلقات
فقر فخر من است

در حساب گاه گرفتار باشند۔ اِنَّمَا[۹۵] الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَّلَهْوٌ ؕ
جز این نیست که زندگانی دنیا بازیست و بیهودگی است۔
وَاِنْ تُؤْمِنُوْا وَتَتَّقُوْا يُؤْتِكُمْ اُجُوْرَكُمْ وَلَا يَسْئَلْكُمْ اَمْوَالَكُمْ ؕ وَمَا[۹۶] الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا
و اگر ایمان آرید و پرهیزگاری کنید بدهد شمارا مزد شما و نه طلبد از شما مال شمارا۔ و نیست زندگانی دنیا
اِلَّا مَتَاعُ الْغُرُوْرِ ؕ ؎ جهان خوش است و لیکن حیات می باید
مگر بهره که باعث فریب باشد

۹۱ پاره (۱۷) سوره (انبیاء)

۹۲ پاره (۳۰) سوره (زلزال)

۹۳ یعنی نادر شستم عمل ... [illegible]

۹۴ ترمذی منقول (۱۳۵)

۹۵ پاره (۲۶) سوره (محمد)

۹۶ پاره (۲۷) سوره (حدید)

اگر حیات نباشد جهان چه کار آید **العزیز** دعوی انا و لا غیری بگذار و خود را مثلِ

مرده انگار ۵ ما اگر از سر من و مائی نهیم ؏ همچو نے سر بر خطِ نائی نهیم -

۹۲ پاره ۲۳ (۲۸) سوره زمر (۳۰) رمزها گوئیم ز اسرارِ قدم ؏ نکته ها خوانیم از لوح و قلم ؏ با لبِ دمساز خود گر جفتمی

همچو نے من گفتنیها گفتمی ؏ اِنَّكَ مَيِّتٌ ؏ مُوْتُوْا قَبْلَ اَنْ تَمُوْتُوْا ؏ ۵

هر آئینه تو خواهی مرد - پیش از مردن بمیرید -

عیب است بزرگ بر کشیدن خود را ؏ و ز جمله خلق برگزیدن خود را ؏ از مردمکِ دیده بباید آموخت

دیدن همه کس را و ندیدن خود را ؏ و بر قبور تکلفِ نا مشروع مکن - ۵

از طلا و نقره گر سازند گنبد اغنیا ؏ بر سرِ گورِ غریبان گنبدِ گردون بس است

۹۳ نام قصری بدیع البنیان ساخته نعمان بن منذر **آورده اند** که خلیفه هارون رشید با آنکه قصورِ مرتفعه بوقلمون داشت

باحداث عمارتی بی ستون خورنق رونق که فراتر از همه باشد و در بلندی سر بر آسمان

بر افراشد همت برگماشت ۵ رفعتش برتر از گمان بوده ؏ آسمان زیرِ آسمان بوده

در هنگام بنائے این محلِ عظیم البنیان رفیع الشان از اقطارِ عالم سامان مصالح

بنیاد

فراہم می آمد تا چوبکیه همچو عزمِ مستقیم و قدرِ رفیع و یدِ طولای هارون راست و بلند و دراز
۱ ۲ ۳ ۱ ۲ ۳

و برای استقامتِ خرگاهِ بے ستونِ آسمان استوانه سرفراز بود رسید۔ شهرتِ آن در افواه

افتاده مردمِ دور و نزدیک بدیدارِ آن شتافتند و آن را اعجوبهٔ روزگار یافتند تا

بهلول دانا نیز به تماشائے آن رفت و بمعائنه سراپای آن چون مردم

خرده بین غور و تامل درگرفت هر دو سرِ چوب ند کو رکیے بعد دیگرے گرفته بنعرهٔ تکبیر

در حرکت آورد۔ امّا تحریکِ میانهٔ آن دستگاهی نداشته گو زورِ تمام بکار برُد۔ مردم

از چگونگی تحرک و سکون پرسیدند فرمود که هر دو سرِ چوب طالبِ دین و دنیا بودم

آخر بمدعائے دلی مستفید و کامیاب گشتم چون نوبتِ آزمایشِ تحریک و جنبشِ میانهٔ چوب

رسید خواستم که از آن سرمایهٔ دارین حاصل کنم آوازی از چوب بگوشم رسید که ۵

گر خدا خواهی و هم دنیاءِ دون * این خیال است و محال است و جنون۔ باز از چوب

از کمالاتِ حالش دریافتم که باوجود آنکه چوبے بیش نیستی سبب چیست که اشرف المخلوقات

مشتاقِ دیدِ تو گشته بابنخش گفت راستی حسنے ندارم نہ پری ام نہ حورم لیکن بشیوۂ راستی

جواب

کہ دارم منظورم ام ہ راستی موجب رضای خداست ٭ کس ندیدم کہ گم شد از رہِ راست

هُدًى وَّذِكْرٰى لِأُولِي الْأَلْبَابِ ٭ **العزیز** اعتقاد باید کرد کہ ایصالِ ثواب

برای آ دمودن و پند دادن خداوندان خرد را۔

بر طریقہٗ مسنون حق است و دعائے زندگان امواتِ مومنہ را و صدقہ و خیرات بجہت

شان با طعام و استقاء عام از انیکہ جاری باشد۔ یا منقطع و احداث بقاع الخیر و البر مثلِ

خورانیدن۔ نوشانیدن مقامات نیک

پل و مدرسہ و مسجد و سرا و غیرہ نافع است اما اولی آنکہ ہ برگِ عیشی بگورِ خویش فرست

بفرستد کسے تو پیش فرست و سوال منکر و نکیر و سنجیدن کردارہائے بندگان بر وزجزا

حق است و پلصراط بر روئے دوزخ نہند۔ تمام خلایق را از آنجا بگذرانند و جنت

و دوزخ و حوضِ کوثر و فرشتگان و کتبِ سماوی و کراماتِ اولیا و شفاعت

نمودنِ انبیا علیہم السلام و اولیا و علما حتی اولادِ خود کہ در صغیر سن بمیرند در صورتِ حسن خاتمہ از

پروردِگار تعالی شانہ و عذابِ قبر کافران و بدکاران را و ہرچہ خبر داد نبی ما صلی اللہ علیہ

والہ وسلم از علامات و احوال قیامت ہمہ حق است و معراج پیغمبر ما صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بہ تن ظاہری در بیداری

بر آسمان تا مقامیکہ خدا تعالی خواست حق است و شریعت وے صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کامل ترین شریعت ہا

و دین وے ناسخ دینہا و امت وے بہترین امتہا و یاران وے بہترین امتہا است صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم و ہیچ کس را

بہ تشخیص لعنت نباید کرد الا آنکہ بنص معلوم شود کہ (مثل فرعون) کافر مردہ ہمچنین کسی را قطعی بہشتی نتوان گفت

سوای عشرہ مبشرہ و غیر ہم یعنی در حق کسانیکہ مخبر صادق بشارت دادہ اند و اہل قبلہ را کافر نشاید گفت ہر کہ برادر

دینی خود را بکافر خطاب کند در صورت غیر مستحق بودنش این کلام بر قایل عاید میگردد و ہیچ عاقل و بالغ تا وقتیکہ

عقل و حواس وی بر جا باشد بمرتبہ نرسد کہ احکام دین و تکلیف شرع شریف ازو ساقط گردد (آوردہ اند کہ

مرشد ما حضرت پیر دستگیر محی الدین جیلانی رحمۃ اللہ تا دوازدہ سال در بیابان در مجاہدہ نفس و ریاضت

تن شاغل و مشتاق فوق العادۃ باختیار قیام و صیام عامل بودند تجلیات بر آنحضرت تافتی و اسرار

و نکات معرفت را مکاشفہ در یافتی شبی در حالت جذب و شوق نوری بر آنحضرت ظاہر

شد کہ ہمہ بیابان مستضی و مستنیر از ان گشت و ندا آمد کہ ای محبوب حق وای

ضیا پذیر   نور گیر

۱؎ حضرت شاہ عبد الحق محدث دہلوی در اخبار الاخیار می نگارند آنحضرت غوث الثقلین بحضرت ... [illegible]

مقصودِ مطلق از میانِ خلق برگزیدہ و از مخلصان برچیدہ تکلیفِ شرع را از تو بر داشتم مقتضائے

عنایت بناصیہ حال تو نقش اِعْمَلْ بِمَا شِئْتَ فَاِنِّیْ قَدْ غَفَرْتُ لَکَ

کن ہرچہ خواہی پس بدرستی کہ بخشیدم ترا۔

نگاشتم۔ آنحضرت باستماع این ندا گفت۔ اِخْسَأْ اَیُّھَا الْمَلْعُوْنَ۔

دور شو اے مردود

لَاحَوْلَ وَلَاقُوَّۃَ اِلَّا بِاللّٰہِ الْعَلِیِّ الْعَظِیْمِ۔ تا آن نور مبدل بظلمۃ شد

نیست برگشت از بدی و نیست توانائی بہ نیکی مگر بمدد خدائے بلند و برتر۔

و شیطان پیش آنحضرت آمد و پرسید کہ چون دانستی کہ آن ندا ندائے شیطان بود تا بدین

کلمات متکلم شدی فرمود آن را کہ عیان است چہ حاجت بہ بیان است تکلیف

شرع ہرگاہ از مرسلان کہ مالکانِ شرع اند ساقط نمی شود تا بمتبعان چہ رسد۔

گفت زہے خوش نصیبی کہ از خدیعۂ من رستی و بسا اولیا را کہ از ولایت سرفراز بودند

مکر

از ہمین فریب گمراہ کردہ بودم پس اتباع شریعت لازم و حتمی است کہ بہیچ حال

واجب

ساقط نمی شود) و در پسِ ہر مسلمان اگرچہ صالح نبود نماز جایز است و در حالت

مستی و بیہوشی اگر کسے کلمۂ کفر گوید کافر نگردد و گناہ ہائے کبیرہ مومن را از ایمان

خارج نکند و سوال حق تعالی که در دنیا چه کردند حق است و ائمه اربعه رضی الله عنهم برحق و

حنفی و شافعی و مالکی و حنبلی

در موشگافیِ فقه ما جور و مثاب اند۔ و از دلائلِ کلامیه و تدقیقات فلسفیه خود را

کلام عقلی — کلام باریک — منطق

در ورطهٔ حیرت و تذبذب میفگن و بر عقایدِ اسلام و قواعدِ ملت و بر طریقهٔ سنیهٔ

اهل سنت و جماعت قایم و ثابت قدم باش و سلامتیِ ایمان در میانِ بیم و امید است

و تصدیقِ منجمان و کاهنان در خبرِ غیب کفر است و نیز می خوردن را جایز دانستن

و قمار باختن يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ

اے مسلمانان جز این نیست که خمر و قمار و نشانهائے معبودان باطل و تیره هائے فال پلید است

مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ط إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَن يُوقِعَ بَيْنَكُمُ

از کردار شیطان است پس احتراز کنید از وے تا بود که شما رستگار شوید جز این نیست که میخواهد شیطان که بانداز د در میان شما

الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَن ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنتُم مُّنتَهُونَ ط

دشمنی و ناخوشی بسبب خمر و قمار و باز دارد شما را از یاد خدا و از نماز پس ایا الحال شما باز ایستادید۔

روزی یهودی بگرامیخدمت حضرت علی کرم الله وجهه رسید و عرض نمود

که بعث و نشر و ظهورِ حشر قابلِ اعتبار نیست و نه پیشِ عقلا تصدیقش بپایهٔ ثبوت می رسد

محض امرِ خیالی است پس دنیا جائے عیش و عشرت و مقامِ خوشی است ۔ بخور و بنوش

تا از فن

تا از فکرِ بے سودِ عقبیٰ فارغ شوی فرمودند کہ راسخ الاعتقادم کہ ظہورِ قیامت و

مواخذۂ ذرہ ذرہ اعمالِ مردم بروزِ حساب امرِ صحیح ولا زمیست من بر حکمِ خدا و رسول

عمل می نمایم۔ بارے حسبِ گفتۂ تو اگر قیامت را اثرے نباشد ہر آئینہ از اتلافِ ریاضت

ومحنتِ شاقہ چند روزۂ خود فکری ندارم مُخطی و عاصی نشدم۔ بخلافش اگر قیامت برپا شود

چنانکہ ذکرش در قرآن مجید است از ضعف اعتقاد و انکار مخلصی یافتیم و تو ماخوذ و ملحد گشتی

مرا خیال بر امورِ دوامی عقبیٰ است معاملہ دو روزۂ دنیا را اعتباری نیست و بس

وَمَنْ يُضْلِلِ اللهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ۚ وَمَنْ يَهْدِ اللهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُضِلٍّ ۗ

وہر کہ گمراہ کند خدا پس نیست او را ہیچ راہ نماینده و ہر کرا راہ نماید خدا نیست او را ہیچ گمراہ کننده۔

فَمَنِ اهْتَدَىٰ فَلِنَفْسِهِ ۖ وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۚ

پس ہر کہ راہ یاب شد پس نفع او راست و ہر کہ گمراہ شد پس جز این نیست کہ گمراہ میشود بضرر خود۔

العزیز از دروغ گفتن زبانِ خود را نگہدار کہ خدا تعالیٰ دروغ گویان را دشمن دارد

و در قیامت سخت ترین عذاب دروغ گویان را باشد۔ لَعْنَتَ اللهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ ۚ

لعنت خدا بر دروغ گویان

اما سہ جا جایز است۔ یکی در دفعِ ظلم۔ دوم بصلحِ دو کس۔ سوم بہ معاملاتِ زن و شوہر

یا میان ایشان مودت کردد - دروغ مصلحت آمیز بہ از راستی فتنہ انگیز

آوردہ اند کہ شیخ شیوخ ما حضرت محبوب سبحانی غوث صمدانی سید

عبدالقادر جیلانی رحمۃ اللہ علیہ باستر ضاو استجازتِ مادرِ مشفقہ خودش در ایامِ طفولیت

بغرضِ تحصیلِ علمِ دینی ہمراہِ قافلہ بارادۂ بغداد برآمدند - ہنگامِ ترخیصِ والدۂ ماجدۂ

آنحضرت چہل دینار کہ از ترکۂ والدِ ماجدِ حضرتِ ممدوح بود زیر بغل در جیبِ آستینِ

قبا دوختہ وصیتی نمود کہ ای جانِ مادر تا آنکہ باشی راسخ باش - و بجز راست گوئی

حرفِ دروغ مگوئی - بعد طے شدن منازلِ قافلۂ مذکور بمقامِ خطرناک کہ کمین گاہِ قطاع الطریق

و راہزنان بود فرود آمد - قضارا سیہ درونان از این حال خبر داشتہ برسرِ قافلہ افتادند

و بر مالِ مردم تاخت آوردہ ہمگی بغارتیدند - الحکم للہ حضرتِ ممدوح از دستِ آنہا نجات یافتند

و مالش محفوظ شدہ رہزنی از آن میان پیشِ حضرت رسیدہ بدریافتِ مقدارِ مالِ

موجودۂ شان پرداخت - چون سینۂ آن روشن ضمیر ہمچو آئینہ صفائی میداشت

از کیفیتِ دینار مطلع نمودند۔ آن تیره باطن کورچشم۔ بر راست گوئی و بر سادگیِ مزاجِ شان
متعجب شده مخوف گشت و راهِ منزلِ خویش گرفت تا بدیگر شرکائیش ازین حال خبر رسانده
آنها یکی بعد دیگرے برائے آزمائشِ خدمتِ حضرت رسیده از موجودگیِ دینارها
مستفسر شدند پیرِ روشن دل از حالاتِ آن کماحقهٗ بلا کم و کاست چنانکه به شخص اولین
بیان فرمودند همچنان بسوالِ دیگران هم بپرداختند که حرفی غلط حسبِ فرمان و وصیتِ
مادرِ شان از زبان بر نیاید۔ بر اندامِ شان نیز لرزه افتاد و به عُجب و حیرت تا به منزلگاه
خود رفته به تقسیمِ مالِ غنیمت مصروف شدند۔ درین آوان سرخیلِ آنها باستماعِ حالاتِ
عجیبه و غریبه بپرسید که مالِ جمله مردمانِ قافله بدست افتاد یا چیزی از آن هنوز باقی است
گفتند جوان پسرے را دیدیم که صورتش همچو خورشید تابان و درخشان است۔ از موجودگیِ
دینارها واقف نموده۔ احتمال بر دروغ و استهزا کرده نظر بمالش نکردیم۔ و از دستبردِ
تفحصِ دینار نجات بخشیدیم۔ جمله قطاع الطریق حسبِ فرمانِ سرخیلِ خود آن خوش پسر را

پیشِ او گرفته بردند۔ تا آنکه سید الراحمین دینارہا کہ در جیبِ بغل خود میداشتند بدستش

تحویل نمودند۔ آنہا دست بدندان شده و سر در گریبان انداخته در مدحش زبان راندند

فی الجملہ سرخیلِ مذکور باز جانب حضرت مخاطب شده عرض نمود کہ ما غارت گرانیم و قطاع الطریق

پیشۂ ماست۔ چرا انشاءِ حال کردی۔ و مالِ مخفی بما پیش نمودی۔ ارشاد فرمودند کہ برگفتۂ نصیحتِ

مادرِ عزیزم عمل کردم تا کار از دست نرود۔ و از جادۂ صداقت متجاوز نباشم۔ چون این خبر

شنیدند بترسید و بر کردارِ خود نادم گشته عرض نمود کہ تو از گفتۂ مادر خویش برگشتی وائے

برحالِ ما کہ خلافِ حکمِ احکم الحاکمین عمل میکنیم۔ غرض بر دستِ مبارکِ حضرت ممدوح

توبہ کردند و ہمہ اسبابِ غارتیده را بر دمانِ قافلہ و نیز مالِ پیر دستگیر باز دادند۔ تا آنکه

حضرت ممدوح با قافلہ مع الخیر بمنزلِ مقصود رسیدند **زہی کرامات**

و خرقِ عادات کہ در آن صغر سنی دلِ عالمی مسخر نمودند۔ تا آنکه در میانِ اسلام فریقی است کہ

از فضایل و بزرگیِ شان منکر و بغضِ وافی میدارد۔ و فریقی ہست کہ روایاتِ بے دلیل

وبغیرِ ثبوت بیان کرده عوام را گمراه و بر آن حضرت اتهامات میکند و فریقی است که بر جادهٔ

مستقیم قایم و فضایلِ حقه را قایل است درین امر طول کلامی مقصودم نیست خدا تعالیٰ

هر کرا خواهد راهِ صواب نماید۔ يَهْدِي مَن يَشَاءُ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ اما از جادهٔ

راه می نماید هر کرا خواهد بسوئے راه راست

اعتدال متجاوز مشو ـ ع گر حفظ مراتب نکنی زندیقی كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ

همه گروهی بآنچه نزد ایشان است شادمانند

الغرض روزے حضرت شیرِ خدا علی مرتضیٰ کرم الله تعالیٰ وجهه بیان فرمودند که من

باکسی کارِ نیک و بد درین عالمی نکرده ام۔ آنها عرض نمودند که یا امیرالمومنین اگر با دیگران

بدنکردی هر آئینه خیری کرده باشی۔ باز سوی یاران مخاطب شده اصراراً فرمود که خیر

با دیگران کردم و نه کار بد انچه کردم متعلق از نفس خود است بمصداق

انیکه مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا۔ الغرض از حضرت لقمان

هر که بکند کار نیک پس نفع و راست و هر که بدکاری کند و بال بر ویست۔

حکیم منقول است که من از چهار صد کتب پنج امر بر داشتم۔ سه یاد داشتنی دو دو فراموش

کردنی۔ انچه یاد داشتنی است مرگ۔ و خدا۔ و کسیکه با تو احسان کند۔ آنچه فراموش کردنی است

احسانے کہ باکسے کردہ باشی۔ و بدی کسیکہ باتو کردہ باشد۔ **الیعزیز** بگذار امور خلق را

کہ می گذرد بحال خود۔ و مباش مگر خالی از تفکرات و اعتراضات بر امور قضا و قدر زیراکہ در

طرفۃ العین خدائے جلشانہ تغیر میدہد از حالی بحال دیگر۔ پس اعتراض و تفکر تو بیجا خواہد بود

جستجو زدن

(وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ)[۵۴] زیراکہ زمانہ عین مشیت خدا تیعالی است ۵۳

و مرو پئے چیزے کہ ترا دانش آن نیست۔

لہذا بقضا و قدر راضی باش۔ ہر نیکی و بدی کہ بتو رسد از خدا تیعالی دان۔ ۵ ۵۴

سرنوشت ما بدست خود نوشت ؎ خوشنویس است و نخواہد بد نوشت

وَالْقَدْرُ خَيْرِهٖ وَشَرِّهٖ مِنَ اللّٰهِ تَعَالٰى۔ فَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللّٰهِ تَبْدِيْلًا[۵۵] وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللّٰهِ تَحْوِيْلًا ۵۵

خیر و شر تقدیر از خدا تیعالی است۔ پس نخواہی یافت آئین خدا را تبدیلی و نخواہی یافت آئین خدا را تغیرے۔

۵ ہرگز نہ رسد ز خلق مرنج ؎ کہ نہ راحت رسد ز خلق نہ رنج۔ اگرچہ بندگان را نیز تقدیرے

قدرتے و اختیارے دادہ اند کہ بر آن کار میکنند و ثواب نیکی و عذاب بدی یابند۔

اما از نیکی خدا تیعالی راضی بود و از بدی نہ۔ اگر طاعت کنی توفیقش از خدا تیعالے

دان۔ و اگر گناہ از تو صادر شود بنفس خود شمار کن ۵ نیکی و بدی کہ در نہاد بشر است

۵۳ مشکوٰۃ صفحہ (۲۰۳)

۵۴ پ ۱۵ ع (۴) سورہ بنی اسرائیل (۳۶)

۵۵ پ ۲۲ ع (۱۶) سورہ فاطر (۴۳)

شادی و غمی که در قضا و قدر است ✤ با چرخ مکن حواله کاندر رهِ عشق

چرخ از تو هزار بار بیچاره تر است **الغرض** تعظیم کن علما را

که تعظیم اهل علم کامل سازد ایمان را۔ و استهزاے شریعت کفر۔ و اہانت کنندۂ علم خصم

خدا و رسول صلی اللہ علیہ وسلم است۔ علم دین بیاموز که عملِ جاہل مقبول نیست ٥ علم دین فقہ است و تفسیر و حدیث

ہر که خواند غیر از این گردد خبیث ✤ چون دانستی عمل کن که علم بی عمل۔ و عمل بے علم خیانکه

باید نتیجہ نمید ہد عالمِ بے عمل کور یست مشعلہ دار ٥ علم را ہرگز نیابی تا نباشد شش خصال

حرص و افسر فہم کامل جمع خاطر کل حال ✤ شفقتِ اُستاد باید ہم سبق یابی مدام

قطعہ

نفط را تحقیق خوانی تا شوی مردِ کمال ✤ آنکس که بداند و بداند که نداند

اسپ طربِ خویش بر افلاک دواند ✤ آنکس که بداند و بداند که بداند

آنہم خرکِ لنگ بمنزل برساند ✤ آنکس که نداند و بداند که بداند

در جہلِ مرکب ابدالدہر بماند۔ فَمَنْ اَبْصَرَ فَلِنَفْسِہٖ وَمَنْ عَمِیَ فَعَلَیْھَا ٥

پس ہر که بینا شد پس نفع او را۔ و ہر که نابینا ماند پس زیان بر وی است

وَمَنْ[٤١] كَانَ فِيْ هٰذِهٖٓ اَعْمٰى فَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ اَعْمٰى وَاَضَلُّ سَبِيْلًا ۝ — ٤١ پاره (١٥) سوره بنی اسرائیل

وہرکہ باشد در دنیا کورے وے در آخرت نیز کور است وخطا کنندہ تر است راہ را۔

و از تعلیم و مطالعهٔ چند کتب ضروریه قانع مباش وحتی الوسع در تالیف وتصنیفِ

دیگر خود را مستعد و آمادہ بدار۔ وہمت برگمار کہ چیزے بکار آید بضمنش از معائنهٔ دیگر

نسخہ جات مستفید ومستفیض باشی۔ واز تفہیم و توقف مضامین تازہ سوادِ عظیم

و مہارتِ کُلّی حاصل کنی۔ بخلافش از مشغلہ وفکر سخن سنجی وموشگافی محترز باش

لا یعنی

کہ توضیعِ وقت وتخلیهٔ دماغ نشود وبکارت نخورد۔ كُلٌّ[٤٢] يَّعْمَلُ عَلٰى شَاكِلَتِهٖ ۝ — ٤٢ پاره (١٥) سوره بنی اسرائیل

ہرکسی کار میکند بر طریقهٔ خود۔

اَلشِّعْرُ[٤٣] كَلَامٌ فَحَسَنُهٗ حَسَنٌ وَقَبِيْحُهٗ قَبِيْحٌ العزیز ہمیشہ باوضو باش کہ وضو را سلاحِ — ٤٣ مشکوة صفحه (٣٠٣)

شعر کلام است بہتر او بہتر است وقبیح او قبیح۔

مومن میگویند کسیکه باوضو باشد شیطان از و میگریزد۔ ما دامیکه مومن باوضو باشد

خدا تعالیٰ او را دوست میدارد۔ وَاللّٰهُ[٤٤] يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِيْنَ ۝ و مسواک[٤٥] را ترک — ٤٤ پاره (١١) سوره توبه

وخدا دوست میدارد پاک باشندگان را۔

مکن۔ مسواک را از یک وجب زاید مدار۔ واز جانب عرض مسواک کنی نه از — ٤٥ بخاری صفحه

بالشت عرض دندان

طولش۔ واستعمالِ مسواک فواید کثیرہ دارد منجمله[٤٦] آن دو رکعت نماز با مسواک برابر است — ٤٦ مشکوة صفحه (٤٢)

باتقا در کعت بے سواک) الخ ہرگاہ وضو کنی متوجہ قبلہ شوی بعد ختم آن نظر سوی آسمان کنی و

أَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيْكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ سَيِّدَنَا مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ

گواہی میدہم کہ نیست ہیچ معبود مگر اللہ تعالےٰ او یکتا است شریک او دیگرے نیست گواہی میدہم کہ محمد (صلی اللہ علیہ وسلم) بندہ و رسول او است

بخوان ثواب بسیار یابی و این دعا خوانی کہ اَللّٰهُمَّ كَمَا طَهَّرْتَنَا بِالْمَاءِ فَطَهِّرْنَا مِنَ الذُّنُوْبِ

خدایا چنانکہ مارا بآب پاک کردی ہمچنان از گناہان پاک بکن۔

۴۲ (پارہ ۶) (رکوع ۶) سورۂ مائدہ

چون برین دعا مداومت کنی ہشت دروازہ بہشت برای تو کشادہ شود و خدا تعالی گناہان می بخشد

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْۤا اِذَا قُمْتُمْ اِلَى الصَّلٰوةِ فَاغْسِلُوْا وُجُوْهَكُمْ وَاَيْدِيَكُمْ اِلَى الْمَرَافِقِ

اے مسلمانان چون برخیزید بسوئے نماز پس بشوئید روی خود را و دستہائے خود را تا آرنج

۴۳ مشکوٰۃ صفحہ (۶۱)

وَامْسَحُوْا بِرُءُوْسِكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ اِلَى الْكَعْبَيْنِ ؕ ایعزیز ہرگاہ آواز اذان[۴۳] بگوش تو

ومسح کنید سر خود را و بشوئید پاہای خود را تا شتالنگ۔

برسد۔ در آن وقت سخن مگو۔ جواب اذان[۴۴] سنت ہست آنچہ موذن میگوید تو نیز جواب آن بگو

وبوقت حَيَّ عَلَى الصَّلٰوةِ وحَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللّٰهِ بخوان

بعد ختم اذان این دعا بخوانی۔ اَللّٰهُمَّ رَبَّ هٰذِهِ الدَّعْوَةِ التَّامَّةِ وَالصَّلٰوةِ الْقَائِمَةِ

الہ مالک این طلب کاملہ و رحمت قائمہ ہستی

اٰتِ سَيِّدَنَا مُحَمَّدَنِ الْوَسِيْلَةَ وَالْفَضِيْلَةَ وَالدَّرَجَةَ الرَّفِيْعَةَ وَابْعَثْهُ مَقَامًا

۴۴ مشکوٰۃ صفحہ (۶۵)

بدہ سردار ما محمد (صلی اللہ علیہ وسلم) را وسیلہ و بخشش او را فضیلت و درجہ بلند و برانگیز او را بمقام

مَّحْمُوْدَنِ الَّذِيْ وَعَدْتَّهُ وَارْزُقْنَا شَفَاعَتَهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيْعَادَ ؕ ایعزیز اول وقت

محمود کہ وعدہ کردۂ تو او را و نصیب گردان ما را شفاعت او در روز قیامت بدرستیکہ تو خلاف نخواہی کرد وعدہ را

(با جماعت) نماز فرض گزاردن افضل است و آخرِ وقت مکروه۔ چون آوازِ اذان
فرض از حق تعالیٰ سنت قول و فعل رسول صلی اللہ علیہ وسلم
بگوشِ تو برسد۔ کارہائے خود بگذار۔ و بہ نماز مشغول شو۔ و نماز را بروقت باآداب و شرائط
بجا آر نماز بشرائط چون برقِ تابندہ بآسمان رود۔ و نماز کراہیت بآسمان راہ نیابد۔ باز
بروئے گزارندہ بر زنند۔ بوقتِ نماز از جمیع اندیشہہا دلِ خود را پاک ساز۔ و باخشوع
وخضوع ادا کن و یقین دان کہ خدا تعالیٰ ترا می بیند۔ و نماز بغیرِ حضورِ قلب نفع نمی دہد مثنوی
پارۂ از گوشت در پہلوی تو ؛ بر نگرداند ورق از خوی تو ؛ پارۂ آن گوشت را دل خواندہ
آستین بر بیدلان افشاندہ ؛ در دلت بیتابیِ بسمل کجا ؛ دل کہ در معنے دلست آن دل کجا
ہیچ مشکل نیست جز پیچاکِ دل ؛ عقل حیران است در ادراکِ دل

يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَّلَا بَنُوْنَ ۝ اِلَّا مَنْ اَتَى اللّٰهَ بِقَلْبٍ سَلِيْمٍ ۝
روزیکہ فائدہ ندہد مال و فرزندان ولیکن صاحب فائدہ آن بود کہ بیارد پیش خدا دل بے عیب را۔
لَا صَلٰوةَ اِلَّا بِحُضُوْرِ الْقَلْبِ ۝ نماز خواص ہمین است اَلصَّلٰوةُ عِمَادُ الدِّيْن
نیست نماز مگر بحضور قلب نماز ستون دین است
و مدارِ دین بر نماز است۔ نماز بارِ گران است۔ اگر از عہدۂ نماز برآمدی ہمہ حسابہا

(حاشیہ: حدیث صحیح مسلم، صفحہ ۱۵۹؛ سنن ابن ماجہ، صفحہ ۲۰۷؛ پارہ ۱۹، سورۂ شعراء؛ طبرانی)

برتو آسان شود۔ الصلوۃ معراج المومن۔ آمدہ۔ فرق میانِ مومن وکافر صرف نماز است

نماز معراج مومن است۔

(کسیکہ نماز عمداً ترک کند او را بمذہب امام شافعیؒ زجر نمودہ شود اگر توبہ نماید بہتر والا واجب القتل است)

مردم از بے نمازی نفرت میگیرند۔ و از بے نمازی خوک بہتر است۔ نماز را ہرگز ترک مکن

سِیْمَاهُمْ فِیْ وُجُوْهِهِمْ مِّنْ اَثَرِ السُّجُوْدِ ۔ و بوقتِ نماز نظر بسجدہ گاہ خود کن لو بفرض

نشانہ صلاح ایشان در روے ایشان است از اثر سجود۔

حضورِ قلب فی الحال ترا حاصل نباشد۔ امید است کہ آیندہ خدا تعالیٰ خواہد بخشید

وکم از کم بوقتِ تکبیر تحریمہ حضورِ قلب کافیست۔ ولے پنجگانہ نماز را ترک مکن

از قضا ادا بہتر دان۔ علی الخصوص نماز درمیانی را نگاہدار اگرچہ در نمازِ وسطیٰ مثل شبِ قدر

اختلاف است لیکن راجح عصر است حَافِظُوْا عَلَی الصَّلَوٰتِ وَالصَّلٰوۃِ الْوُسْطٰی وَقُوْمُوْا لِلّٰهِ قٰنِتِیْنَ

تقید کنید برہمہ نمازہا و برنماز میانہ یعنی خصوصاً بر نماز عصر و بایستید برای خدا فرمانبردار شدہ

باید کہ نمازِ پنجگانہ بگذاری و حفاظتِ آن کنی۔ و بر بے نمازی سخت وعیدہا وارد شدہ اند

بعد ہر نمازِ فرض ۳۳ مرتبہ۔ سُبْحَانَ اللّٰهِ و ۳۳ مرتبہ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ و ۳۴ مرتبہ اَللّٰهُ اَکْبَرُ و سہ مرتبہ

خدا تعالیٰ پاک منزہ است / لایق ثنا خدا تعالیٰ است / خدا بزرگ است

اَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ بخوان۔ و بعد ادای نماز دستہا برداشتہ دعا کن کہ الٰہا نماز من قبول گردان

از خدا آمرزش میخواہم۔ خدایا

وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ ؕ اول بر آ خود - بعد از آن بر آ مادر و پدر خود - و بعد از آن ارباب حقوق را دعا کن ۹۱ سپاره (۲۴) سوره (مؤمن)

وگفت پروردگار شما دعا کنید بجناب من تا قبول کنم دعای شما را -

إِنَّ رَبِّي قَرِيبٌ مُّجِيبٌ ؕ إِنَّ رَبِّي لَسَمِيعُ الدُّعَاءِ ؕ و دعا بعد نماز مستجاب است - رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءِ ؕ ۹۲ سپاره (۱۲) سوره (هود)

هر آئینه پروردگار من نزدیک است پذیرنده دعا - هر آئینه پروردگار من شنونده دعا است - اے پروردگار من دعا من قبول فرما ۹۳ سپاره (۱۳) سوره (ابراهیم)

و ترسان باش که آیا قبول درگاه شد یا نه - و مایوس مشو امید قبول بدار لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ ؕ إِنَّ اللَّهَ

نا امید مشوید از رحمت خدا - هر آئینه خدا

يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا ؕ إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ؕ رباعی باز آ باز آ هر آنچه هستی باز آ ۹۴ سپاره (۱۳) سوره (ابراهیم)

می آمرزد گناهان را همه یکجا - هر آئینه خدا همان است آمرزگار مهربان

گر کافر و گبر و بت پرستی باز آ ؕ این درگهِ ما درگهِ نومیدی نیست ؕ صد بار اگر توبه شکستی باز آ

چون نماز ادا کردی در هر فعل و حالت از یادِ رازق و آفریننده و آمرزنده ما غافل مباش ۹۵ پاره (۲۴) سوره (زمر)

فَوَيْلٌ لِّلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُم مِّن ذِكْرِ اللَّهِ ۚ أُولَٰئِكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ؕ - حتی هر نفسیکه ۹۶ سپاره (۲۳) سوره (الزمر)

پس وای مر سخت دلان را که رو بگردانند از یاد کردن خدا آنگروه در گمراهی آشکار انند -

فرو میرود و ممد حیات است در آن لَا إِلَٰهَ و چون بر می آید مفرح ذات

در آن إِلَّا اللَّهُ نگاهدار - که او تعالیٰ شانه روزانه بر ما بحساب احسانات

میکند هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ ؕ هر چند که معاوضه احسان ۹۷ سپاره (۲۷) سوره (الرحمن)

نیست جزاء نیکوکاری مگر انعام بسیار

احسان است و لے با خدا تعالیٰ احسان نمودن از طاقت بشری دور - و امکانی ندارد

پ ۵ ع ۵ سورۃ النساء

أمّا از یادِ محسنِ حقیقیِ خود غافل نبودن عینِ عبودیّت است فَإِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلٰوةَ

پس چون نماز تمام کردید

فَاذْكُرُوا اللّٰهَ قِيَامًا وَّقُعُودًا وَّعَلٰى جُنُوبِكُمْ فَإِذَا اطْمَأْنَنْتُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ

پس یاد کنید خدا را ایستاده و نشسته و بر پہلوے خویش پس چون آرامید بر پا کنید نماز را

إِنَّ الصَّلٰوةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتٰبًا مَّوْقُوتًا ۞ اَللّٰهُمَّ يَا مُحَوِّلَ الْأَحْوَالِ حَوِّلْ حَالَنَا إِلٰى أَحْسَنِ الْحَالِ

ہر آئینہ ہست نماز بر مومنان فرض وقت معین کردہ شدہ۔ اے خدا اے برگرداننده حالات برگردان حالات ما را بخوبی

و در روز جمعہ غسل سنت است غافل مباش کہ شب جمعہ و روز جمعہ مورد رحمت الٰہی است

تعالیٰ شانہٗ۔ و بعبادت معبود حقیقی مشغول باش۔ و درودِ شریف بکثرت بخوان و صلوٰۃ التسبیح

ہم ادا کن۔ و سورۂ کہف قرأت نما تا از فتنۂ مسیح دجال ایمن باشی و ہرگاہ بمسجد داخل شوی

اولاً دو رکعت نماز تحیۃ المسجد ادا کن و نیتِ اعتکاف بساز و سوائے۔ قَالَ اللّٰهُ وَقَالَ الرَّسُولُ

فرمودۂ خدا و فرمودۂ رسول

سخنی از امورِ دنیاوی بزبان میار۔ ہر کہ در مسجد سخن گوید حسناتش پامال میگردد چنانکہ

آتش ہیزم را می خورد۔ تا مدتیکہ در مسجد بلا تکلم در انتظارِ نماز باشی گویا در عین نماز بودہ

پ ۲۸ ع ۱۲ سورۃ الجمعہ

يٰٓأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوٓا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلٰوةِ مِنْ يَّوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلٰى ذِكْرِ اللّٰهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ

اے مسلمانان چون اذان دادہ شود برائے نماز بروز جمعہ۔ پس سعی کنید بسوئے یاد کردن خدا و بگذارید خرید و فروخت را

ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ۞ وَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ۞

این بہتر است شما را اگر میدانید۔ و یاد کنید خدا تعالیٰ را بسیار تا شما رستگار شوید۔

الْعَزِیز هرگاه امام گردانیده شوی برعایتِ مقتدیان نماز ادا کنی۔ بعض تبفاخر و اظهارِ لیاقت وقراءت سوره‌ها و وظایف مطول میخوانند و نیز دعا۔ پس این موجب اذیت مقتدیان است **و** نمازِ تهجد بخوان که نماز تهجد بسیار فضیلت دارد۔ تَتَجَافٰی جُنُوْبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ

دوری ماند پهلوی ایشان از خوابگاه — اقل درجه چهار رکعت

یَدْعُوْنَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَّطَمَعًا خدا تعالی بر پیغمبرِ ما صلی الله علیه وآله وسلم فرض گردانیده۔ و بر ما سنت

می خوانند پروردگار خود را ترس و امید

وَمِنَ الَّیْلِ فَتَهَجَّدْ بِهٖ نَافِلَةً لَّكَ **و** نمازِ تراویح سنتِ موکده **و** چون نماز بامداد

و بعضی شب بیدار باش بقرآن شب خیزی زیاده وست۔ — صبح

ادا کردی۔ افضل آنست که تا برآمدن آفتاب از مصلی خود برنخیزی بعد برآمدن آفتاب دو رکعت نماز اشراق بگذاری **و** نمازِ ضحی نیز بگذاری که در آن فضایل کثیره است **و** نمازِ عیدین وکسوف و استسقا سنت **و** نمازِ جنازه فرضِ کفایه **و** بی وضو داخل مسجد مشو۔ و دو رکعت نمازِ تحیة المسجد و بعد الوضو سنت است در حالتِ حدثِ کبیر قیام در مسجد

هر وقت که داخل مسجد شوی هر وقت که وضو کنی۔ — غسل ۱۲

حرام۔ و تفصیلِ این همه ابواب از کتبِ فقه بدانی **الْعَزِیز** استغفار بسیار کن

که استغفار محو گرداند تقصیرات را۔ وَاسْتَغْفِرُوا اللّٰهَ ؕ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِیْمٌ

و آمرزش طلب کنید از خدا۔ هر آئینه خدا آمرزنده مهربان است

۹۰ مجموع الزوائد جلد ۱ صفحه ۱۶۴
۹۱ پاره ۲۱ رکوع ۱۵ سوره سجده
۹۲ پاره ۱۵ رکوع ۹ سوره بنی اسرائیل
۹۳ مشکوٰة صفحه ۱۱۵
۹۴ ترغیب
۹۵ ترغیب
۹۶ صحیح مسلم شرح نووی صفحه ۱۴۹ جلد ۱
۹۷ صحیح بخاری جلد ۱ صفحه ۴۲
۹۸ پاره ۲۹ رکوع ۲ سوره مزمل

٩١ پاره (٢) سوره (بقره) — ویش از طلوع و غروب آفتاب کم از کم از تهِ دل صد بار استغفار کن که تقصیرات گزشته

٩٢ پاره (١٤) سوره (نحل) — تلافی شود اِنَّ اللّٰهَ یُحِبُّ التَّوَّابِیْنَ وَیُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِیْنَ ٥ اِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِیْنَ

هرآئینه خدا دوست میدارد توبه کنندگان را و دوست میدارد پاک شوندگان را. هرآئینه پروردگار تو آنانرا

٩٣ پاره (٢٨) سوره (تحریم) — عَمِلُوا السُّوْٓءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابُوْا مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ وَاَصْلَحُوْٓا اِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا

که کار بد کردند بنادانی باز توبه کردند بعد از آن وشایسته کار شدند هرآئینه پروردگار تو بعد ازاین توبه

لَغَفُوْرٌ رَّحِیْمٌ ٥ یٰٓاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا تُوْبُوْٓا اِلَی اللّٰهِ تَوْبَةً نَّصُوْحًا ٥

آمرزگار مهربان است. اے مسلمانان رجوع کنید بسوئے خدا رجوع خالص.

٩٤ (صحیح مسلم (٢٨٥)) — **ایعزیز** در نوافل فاضل ترینِ عبادتها تلاوتِ قرآن مجید است. روزینه بعد نماز صبح

٩٥ پاره (١٥) سوره (بنی اسرائیل) — سه پاره. یا دو پاره. یا کم از کم یک پاره. تلاوت قرآن بکن اِنَّ قُرْاٰنَ الْفَجْرِ کَانَ مَشْهُوْدًا

هرآئینه قرآن خواندن فجر را حاضر میشوند فرشتگان

وَلَوْ سَلَّمْنَا اگر بکارِ دُنیا محو باشی بدرجه اخیر دو دیست آیت بلا ناغه خوانده باشی. و

واگر تسلیم کنیم

به مجلسِ قراءتِ قرآن بلا تکلم سماعت کنی. و ثوابِ آن یابی. و موردِ رحمتِ الٰہی تعالی

٩٦ پاره (٩) سوره (اعراف) — شانه باشی وَاِذَا قُرِئَ الْقُرْاٰنُ فَاسْتَمِعُوْا لَهٗ وَاَنْصِتُوْا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ ٥

وچون خوانده شود قرآن پس گوش نهید بسوئے آن و خاموش باشید تا مهربانی کرده شود.

فردای قیامت قرآنِ مجید بشکلِ مجسم شفاعت تو از خدا تعالی خواهد کرد. و در سایهٔ

عرش خواهی بود. و در ابتدائی تلاوتِ قرآن اَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّیْطٰنِ الرَّجِیْمِ ٥

خواندن سنت است فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ ۹۱
پس وقتیکہ خواہی قرآن خواندن پناہ طلب کن بخدا از شیطان راندہ شدہ۔
و در ابتدائی سورہ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ خواندن ہم سنت است و کوشش وسعی

تا در ادائی حروف تا از مخارج شان ادا کنی۔ وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيْلًا ۹۲ قرآن را شل
و ترتیل کن قرآن را بواضح خواندن۔
نفس کعبہ مشاہدہ و معائنہ نمودن عبادت است کہ مخدرات سراپردہائے قرآنی

چہ دلبرانہ کہ دل می برند بنہانی و بے وضو مس قرآن مکن۔ لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُوْنَ ۹۳
کہ دست نیرسانند بآن مگر پاکیزگان
و برکات و معنی اش نگاہدار۔ و بر وعید از قہر کبریائی پناہ جو و از دوزخ ہراسان باش ہر کہ

از دوزخ ترسان باشد او را خدا تعالیٰ از آتش دوزخ خلاص دہد۔ و بر وعدہ ہا از خدا تعالیٰ

خواہان بہشت باش۔ إِنَّ اللّٰهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيْعَادَ ۹۴ الغزیز با وضو بخواب ۹۵
بدرستیکہ خدا تعالیٰ خلاف نمی کند وعدہ را
کہ روح مومن بعرشش میرود۔ و بعد نماز خفتن (عشا) پیش از خواب

آیۃ الکرسی تا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيْمُ ۹۶ بخوانی۔ و رو بقبلہ بخوابی۔
آیہ کرسی — و او بلند و بزرگ است
و دست راست زیر روئے خود بگذاری۔ و چون از خواب برخیزی

۹۱ پارہ (۱۴) سورۂ نحل
۹۲ پارہ (۲۹) سورۂ مزمل
۹۳ پارہ (۲۷) سورۂ واقعہ
۹۴ پارہ (۴) سورۂ آل عمران
۹۵ ترمذی صفحہ (۱۴۰)
۹۶ پارہ (۳) سورۂ بقرہ

۹۲ مشکوٰۃ صفحہ (۲۰۸)
۹۳ مشکوٰۃ صفحہ (۴۷)

اَلْحَمْدُ[۹۲] لِلّٰہِ الَّذِیْ اَحْیَانَا بَعْدَ مَا اَمَاتَنَا وَاِلَیْہِ النُّشُوْرُ ۔ یا سُبْحَانَ اللّٰہِ

شکر خدا تعالیٰ است کہ او ما را بعد مردن زندہ فرمود و بجانب اوست رجوع ۔ خدا پاک است

بگو و دستِ[۹۳] خود را در ہیچ ظرفِ آبے میند از ۔ تا آنکہ سہ مرتبہ آنرا نشوئی ۔ زیرا کہ نمیدانی

در منام (خواب) دستِ تو کجا بود **العزیز** آخرِ شب بیدار باش کہ آنوقت رحمتِ الٰہی است

تعالیٰ شانہ ہر کہ در آنوقت در خواب ہست ۔ از رحمتِ خدا تعالیٰ محروم ہست ۔ ؎

صبحِ صادق مرہمِ کافور دارد در بغل ٭ گر علاجِ زخمِ عصیان میکنی ہشیار باش

۹۴ آیۃ (۳) سورۂ بقرہ

تو در خوابِ غفلتِ ہستی و خدا تعالیٰ بیدار ۔ لَا تَاْخُذُہٗ[۹۴] سِنَةٌ وَّلَا نَوْمٌ ط

نگیرد او را غنودگی و نہ خوابے ۔

پس میانِ خفتہ و بیدار محبت چگونہ تواند شد ۔ لہٰذا ہموارہ سحر خیزی عادت کن و از

دعا غافل منشین ؎ ہر کانِ سعادت کہ خداداد بحافظ ٭ از وردِ شبے تار و دعا سحری بود

ہر چند کہ در د بر د ردمی افزاید ۔ و درد مندم می نماید ۔ مثلِ مارِ دُم بُریدہ و مردم

مار گزیدہ پیچ و تاب میخورم ؎ کجا روم چکنم حالِ دل کرا گویم ٭ کہ گشتہ ام ز غم و جورِ روزگار ملول

؎ مرا دردیست اندر دل اگر گویم زبان سوزد ٭ وگر دم در کشم ترسم کہ مغزِ استخوان سوزد

؎ ازآن گریان است چشم من که از لوح وجود خود ٭ بشویم نقش خویش و صورت آن یار بر بندم

مگر اینقدر دانم که دعای هنگام درد مقبول و مدعا زود حصول میشود ۔ یارب دعای من حزین نیست که

حشر ما با رسول علیه السلام کن و این دعا را قبول کن ؎

عید کسان بغرهٔ شوال میشود ٭ عید من آن زمان که ببینم جمال دوست ٭ ای مقصد جان و مطلب دل

قطعه

مطلوب دل از در تو حاصل ٭ مشکل به توجه تو آسان ٭ آسان به تغافل تو مشکل ٭ ای فراق تو یار دیرینه

غم تو غمگسار دیرینه ٭ درد تو مهمان هر روزه ٭ داغ تو یادگار دیرینه

رَبِّ اَوْزِعْنِیْٓ اَنْ اَشْکُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِیْٓ اَنْعَمْتَ عَلَیَّ وَعَلٰی وَالِدَیَّ

ای پروردگار من الهام کن مرا که شکر این نعمت تو کنم که انعام کرده به من و بر پدر و مادر من

وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضٰىهُ وَاَدْخِلْنِیْ بِرَحْمَتِكَ فِیْ عِبَادِكَ الصّٰلِحِیْنَ

والهام کن مرا که بجا آرم کردار شایسته که خوشنود شوی بآن و درآر مرا برحمت خود در زمرهٔ بندگان شایسته خویش ۔

؎ ارباب حاجتیم و زبان سوال نیست ٭ در حضرت کریم تمنا چه حاجت است

جان جهان نماست ضمیر منیر دوست ٭ اظهار احتیاج خود آنجا چه حاجت است

؎ چو کحل بینش ما خاک درگه تو بود ٭ کجا رویم بفرما ازین جناب کجا

ع آنجا که لطفِ شامل و خلقِ کریم تست ؛ جرمِ گزشته عفو کن و ماجرا مپرس ع

دل گفت وصالش بدعا باز توان یافت ؛ عمریست که عمرم همه در کار دعا رفت ع

دست از طلب ندارم تا کارِ من برآید ؛ یا جان رسد بجانان یا جان زتن برآید

ع
ذوقی چنان ندارد بے دوست زندگانی ؛ بے دوست زندگانی ذوقی چنان ندارد

آنچه از بارِ غمش بر دلِ مسکینِ منست ؛ برود دل زمن و از دلِ من آن نرود ع

شنیده ام سخنِ خوش که پیرِ کنعان گفت ؛ فراقِ یار نه آن میکند که بتوان گفت ع

ع
گر یک شبے بدستِ من افتد نگارِ من ؛ مشکل بود که دامنش از کف رها کنم

دی گفت طبیب از سرِ حسرت چو مرا دید ؛ هیهات که دردِ تو ز قانونِ شفا رفت رباعی

آن باکم نیست
تا ظن نبری که از جهان میترسم ؛ از مردن و از رفتن جان میترسم ؛ مردن چو حقیقت است از آن

چون نیک نزیستم از آن می ترسم ؛ ع رسیده مژده که ایامِ غم نخواهد ماند

زندگی نکردم
چنان نماند و چنین نیز هم نخواهد ماند ؛ بیقین می پندارم که هم درین نزدیکی دعای مرا

اثر آید۔ و سرِ من بر آن در آید۔ آمین ؎ یا نبیّ اللہ السلام علیک

روضہ مقدس

انما الفوز والفلاح لدیک ؎ بسلام آمدم جوابم دہ ؎ مرہمی بر دلِ خرابم نہ

بس بود جاہِ احترام مرا ؎ یک علیک از تو صد سلام مرا ؎ زاریِ من شنو تکلم کن

گریۂ من نگر تبسم کن ؎ لب بجنبان پئے شفاعتِ من ؎ منگر در گناہ و طاعتِ من

ایعزیز محبت سہ قسم است۔ اولاً مثلِ درد کہ تکلیف میدہد و ایذا میرساند

و آن محبتِ ماسوا اللہ است۔ دوم مثلِ دارو کہ تلخ است دفع مرض۔ گاہ بگاہ

ضرورتِ آن می افتد۔ سوم مثلِ غذا کہ بغیر آن گذیرے نیست۔ پس اگر تو

با خدا تعالیٰ و رسولِ مقبول علیہ الف الف صلوٰۃ و سلام۔ اعلیٰ ترین محبت مثلِ غذا

(کہ بدونِ آن رستگاری نیست) بدل داری ایمانِ تو کامل است۔ و اگر

قسم دوم مثلِ دارو میداری از حُسنِ خاتمۂ تو می ترسم۔ ہر قدر کہ محبت

میداری۔ ہمان قدر یادش می کنی۔ من احب شیئا اکثر ذکرہ ؎

ہر کہ محبوب دارد چیزیرا البسیار می کند ذکر او

ع چراغِ خانۂ دل روئے یار ہست ؎ دانہ چون اندر زمین پنہان شود

بعد ازآن آن سرسبز بستان شود قطعہ ای از کرمت امیدوارم ٭ جز رحمتِ تو کس ندارم

رحمی کن و دستگیرِ من شو ٭ بر تست حوالہ جملہ کارم رباعی یا رب تو کریمی و رسولِ تو کریم

صد شکر کہ ہستیم میانِ دو کریم ٭ ما را چہ غمِ روزِ قیامت باشد

سلطان چو کریم آمد و دیوان چو کریم ؎ جرمِ ما پشہ رحمتِ تو ہوا ہست

در ہوا پشہ مستقیم کجاست رباعی شاہا ز کرم برمنِ درویش نگر ٭ بر حالِ منِ خستہ دلریش نگر

ہر چند نیم لایق بخشایش تو ٭ بر من منگر بر کرم خویش نگر رباعی با رحمۃ تو من از گنہ نندیشم

با توشۂ تو ز رنجِ رہ نندیشم ٭ گر لطفِ توام سپید رو انگیزد ٭ یکذرہ ز نامۂ سیہ نندیشم

مثنوی ہر کجا آبِ روان حضرت بود ٭ گریۂ من باعثِ رحمت بود

نے کہ نالان ہست بیش از چوب نیست ٭ چوب نالد دل ننالد خوب نیست

تا نگرید کودکِ حلوا فروش بحرِ بخشایش نمی آید بجوش

اُدْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَّخُفْيَةً اِنَّهٗ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِيْنَ ۝ وَادْعُوْهُ خَوْفًا وَّطَمَعًا ۝ (سورهٔ اعراف)

یاد کنید پروردگار خود را زاری کنان و پوشیده از مردمان هر آئینه او دوست ندارد از حد گذرندگان را. و بپرستید او را بترس و امید

اِنَّ رَحْمَتَ اللّٰهِ قَرِيْبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِيْنَ ۝ وَاذْكُرْ رَّبَّكَ فِيْ نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَّخِيْفَةً

هر آئینه بخشایش خدا نزدیک است از نیکوکاران و یاد کن پروردگار خود را در ضمیر خود بزاری و ترسکاری و یاد کن

وَّدُوْنَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ وَلَا تَكُنْ مِّنَ الْغٰفِلِيْنَ ۝

پروردگار خود را بکلام پست تر از بلند آوازی بامداد و شبانگاه و مباش از غافلان.

خیال کن که گوسپندها روزانه به تعداد کثیره که شمارش در عقل و فهم مردم نمی گنجد

مذبوح می شوند. چون آنها را عموماً عادت سحرخیزی است. او تعالی شانه در توالد و تناسل

خیلی خیر و برکت داده. با وجودیکه ماده اش یک یا دو بزغاله می زاید و همیشه گروه ها موجود

می باشند ؎ خوشتر آن باشد که سرّ دلبران ٭ گفته آید در حدیث دیگران

و بخلافش تخفیف تولید سگان را بخوابیدگی دم صبح سببی است بیّن ماده (ظاهر)

آن هر دفعه چهار و پنج پنج توله (بچه) می دهد و کسی این را نمی خورد. با وجود این تعداد سگ

بمقابله گوسفندان هیچ نیست حضرت لقمان به پسر خود نصیحت فرمود یٰبُنَیَّ لَا یَکُوْنَنَّ الدِّیْکُ اَکْیَسَ مِنْکَ

ای پسر خورد من نباشد مرغ زیرک (یعنی) از تو

العزیز حرمت مادر و پدر خویش نگاهدار. در رضای ایشان رضای خدا تعالی دان (مشکوٰة صفحه ۴۲۱)

۵۰ پاره ۱۵ سوره بنی اسرائیل ع ۳

و با ایشان در کلام هرگز خشونت و درشتی مکن ۔ وَبِالْوَالِدَيْنِ[۵۰] إِحْسَانًا إِمَّا يَبْلُغَنَّ

وکنید با پدر و مادر نیکو کاری اگر برسد

عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا

نزدیک تو بکلان سال یکے از ایشان یا هر دو پس مگو ایشان را اف و بانگ مزن

وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا ۝ وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ

بر ایشان و بگو با ایشان سخن نیکو ۔ وپست کن برائے ایشان بازوی تواضع را از جهت مهربانی

وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا ۝ پس از مردن خاتمۂ اعمال میشود ۔ اما

و بگو اے پروردگار من ببخشا بر ایشان چنانکه پرورش کردند مرا در خورد سالی

عملِ سه کس که ثواب و نتیجه آن پیوسته برقرار می ماند ۔ اولاً اوقاف دوم تعلیم

علم ۔ سوم اولادِ صالح که جهتِ مادر و پدرِ خود دعائے خیر بکنند

۵۲ پاره ۱۱ سوره یونس

۵۳ پاره ۱۵ سوره بنی اسرائیل

فَمَنِ[۵۲] اهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ ۖ وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۖ وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ ۝

پس هر که راه یافت جز این نیست که راه یافت برائے خود ۔ و هر که گمراه شد جز این نیست که گمراه میشود بزیان خود و نیستم من بر شما نگهبان ۔

مَنِ[۵۳] اهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ ۖ وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۝

هر که راه یابد پس جز این نیست که راه مییابد برائے نفس خود ۔ و هر که گمراه شود پس جز این نیست که گمراه میشود بر نفس خود

وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ۝ **العزیز** هیچکس را بغیبت یاد مکن

و نه بردارد هیچ بردارنده بار گناه دیگرے ۔

که غیبت از زنا بدتر است ۔ و نیکی ها را محو سازد ۔ غیبت آنست که پس

پشتِ کسی عیبِ او بیان سازی شخصی عرض کرد که یا رسول الله صلی الله

علیہ وسلم اگر در وآن عیب باشد فرمود عیبی کہ باشد ذکر او غیبت است انچکہ

در و نباشد بہتان کردی بر او تہمت ساختی۔ یٰاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوا اجْتَنِبُوْا كَثِیْرًا مِّنَ الظَّنِّ

اے مسلمانان احتراز کنید از بسیاری گمان بد

اِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ اِثْمٌ وَّلَا تَجَسَّسُوْا وَلَا یَغْتَبْ بَّعْضُكُمْ بَعْضًا ؕ اَیُحِبُّ

ہر آئینہ بعض بدگمانی گناہ است و جاسوسی مکنید و غیبت نکند بعض شما بعض را۔ آیا دوست میدارد

اَحَدُكُمْ اَنْ یَّاْكُلَ لَحْمَ اَخِیْهِ مَیْتًا فَكَرِهْتُمُوْهُ ؕ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ؕ اِنَّ اللّٰهَ تَوَّابٌ رَّحِیْمٌ

کسی از شما کہ بخورد گوشت برادر خود کہ مردہ باشد پس متنفر شوید از وے بترسید از خدا کہ تحقیق خدا است از توبہ پذیر مہربان

ایعزیز از نامحرمان چشم بدوز کہ نظر بسوئے نامحرم بدتر است از ترکش

زہر آلود ابلیس۔ وَاِمَّا یَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّیْطٰنِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ ؕ اِنَّهٗ سَمِیْعٌ عَلِیْمٌ

و اگر وسوسہ انداز د ترا از جانب شیطان وسوسہ اندازندہ پس پناہ طلب کن از خدا ہر آئینہ او شنوا دانا

وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنٰۤی اِنَّهٗ كَانَ فَاحِشَةً ؕ وَسَآءَ سَبِیْلًا ۞ قُلْ لِّلْمُؤْمِنِیْنَ یَغُضُّوْا مِنْ اَبْصَارِهِمْ

و نزدیک مشوید بزنا ہر آئینہ وے بیحیائی است و بد راہی است کہ۔ بگو مردان مسلمان کہ بپوشند چشم خود را

وَیَحْفَظُوْا فُرُوْجَهُمْ ؕ ذٰلِكَ اَزْكٰی لَهُمْ ؕ اِنَّ اللّٰهَ خَبِیْرٌۢ بِمَا یَصْنَعُوْنَ ؕ

و نگاہ دارند شرمگاہ خود را این پاکیزہ تر است ایشانرا ہر آئینہ خدا خبردار است بآنچہ می کنند

وَقُلْ لِّلْمُؤْمِنٰتِ یَغْضُضْنَ مِنْ اَبْصَارِهِنَّ وَیَحْفَظْنَ فُرُوْجَهُنَّ ؕ وَهُوَ مَعَكُمْ اَیْنَ مَا كُنْتُمْ

و بگو زنان مسلمانرا کہ بپوشند چشم خود را و نگاہ دارند شرمگاہ خود را۔ و او با شماست ہر جا کہ باشید

وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِیْرٌ ایعزیزے کہن جامہ خویش پیراستن

و خدا بآنچہ میکنید بینا است۔

مطلب
بہ از جامہ عاریت خواستن ✤ آنچہ خواہی از خدا تعالی بخواہ و از غیر او چیزے

(margin notes:)
۴۳ پارہ ۲۶ سورۃ الحجرات
۴۴ پارہ ۹ سورۃ الاعراف
۴۵ پارہ ۱۵ سورۃ بنی اسرائیل
پارہ ۱۸ سورۃ النور
۴۶ پارہ ۲۷ سورۃ الحدید

۴۲ (پارہ ۱۷ رکوع ۱۱ سورۂ حج) وَاعْتَصِمُوْا بِاللّٰهِ ۭ هُوَ مَوْلٰىكُمْ ۚ فَنِعْمَ الْمَوْلٰى وَنِعْمَ النَّصِيْرُ ۚ اِنَّ اللّٰهَ لَقَوِيٌّ عَزِيْزٌ

وچنگ زنید بخدا او ست خداوند شما - پس نیکو خداوند است و نیکو مددگار ہست - ہر آئینہ خدا توانا غالب است

۴۳ الف ۴۳ (پارہ ۲۵ رکوع ۳ سورۂ شوریٰ) وَاللّٰهُ يَرْزُقُ مَنْ يَّشَاۗءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ۔ اگر تو فتوحی حلال رسد ردمکن - بقدر

و خدا اسے روزی دہد ہر کرا میخواہد بے حساب -

احتیاجِ خود قناعت کردہ تتمہ محتاجین و مستحقین را بدہ - چیزیکہ حلال بی سوال رسد

دادۂ خداست ؎ یارب تو چنان کن کہ پریشان نشوم ٭ محتاجِ برادران و خویشان نشوم

بے منتِ مخلوق مرا روزی دہ ٭ تا از درِ تو بردرِ ایشان نرم ؎ یارب درِ خلق تکیہ گاہم نکنی

۴۴ (مشکوٰۃ صفحہ ۲۴۲) محتاجِ گدا و پادشاہم نکنی ٭ موی سیہم سفید کردی زکرم ٭ باموئے سفید روسیاہم نکنی

و آنچہ خوری از کسبِ خود بخور - ہر کہ از کسبِ دیگر لقمہ خورد - او در ثواب عبادتش

شریک شود و یک نانِ جوی نصیبِ تو شود نیمی بخور - و نیمی دیگر بفقرا بدہ - خدا تعالیٰ

نمی پسندد کہ تو سیر باشی و فقیر گرسنہ ؎ نیم نانے گر خورد مردِ خدائے ٭ بذل درویشان کند

۴۵ (پارہ ۲۶ رکوع ۸ سورۂ محمد) نیمی دگر ٭ نیم نان بستاند و صد جان دہد ٭ آنچہ در وہمت نیاید آن دہد

۴۶ (مشکوٰۃ صفحہ ۲۴۲) وَمَنْ يَّبْخَلْ فَاِنَّمَا يَبْخَلُ عَنْ نَّفْسِهٖ ۔ **الغریز** لقمۂ کسبِ حلال بدست آید

و ہر کہ بخل میکند جز این نیست کہ بخل می کند از خویش

وازحرام [۵۱] وشبهات دور باش۔ هر طاعتیکه از قوتِ حلال کرده شود مقبول۔ و از قوتِ حرام ۵۱

مردود۔ اگر یک لقمه از حرام یا مشتبه بحرام خوری۔ تا چهل روز نظرِ رحمت تو نمیرسد

و حلاوتِ عبادت نمی یابی۔ [۵۲] فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ حَلٰلًا طَيِّبًا ۖ وَّاشْكُرُوا ۵۲

پس بخورید از آنچه خدا روزی داد شما را حلال پاکیزه۔ و شکر کنید

نِعْمَتَ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُوْنَ ۝ پیغمبران علیهم السلام و دیگر ارکانِ دین کسبِ حلال

بر نعمت خدا اگر او را می پرستید۔

اختیار کرده بودند۔ اکثر اهلِ دیارِ ما کسب و حرفت را کسرِ خود میدانند۔ و نوکری را

فخر۔ حالانکه معامله بالعکس است۔ ۵ نانے بدو روز گر شود حاصلِ مرد

وز کوزۂ بشکسته دمِ آبے سرد ٭ مامورِ کسے دگر چرا باید بود ٭ تا خدمتِ

چون خودی چرا باید بود۔ و علاوه بر آن در بسیاری از نوکری خلافِ شرع امور

واقع میشوند و حرام۔ و اگر پیشۂ ملازمت اختیار کنی۔ خیال دار که در آن خلافِ

احکام الٰهی حکمی نباشد که بر آن ترا عمل کردن افتد۔ [۵۳] وَمَنْ لَّمْ يَحْكُمْ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ

و هر که حکم نکند بآنچه خدا فرو فرستاده است

فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْكٰفِرُوْنَ ۝ وعیدی است سخت۔ د و عمل موجب ادبار دنیا است ۵۳

پس ایشانند نامعتقدان۔

ویک سبب وبالِ آخرت۔ اوّل ملازم را خلافِ حکمِ بالادستِ خود عمل کردن۔ دوم

بیمار را خلافِ رائے طبیب جُستن۔ سوم مرید را خلافِ حکمِ مرشد راہ پیمودن ؎

دست زن بر دامنِ صاحبدلے ⁂ بو کہ آسان گرددت ہر مشکلے ⁂ لیکن تحتِ

بالادستِ ظالم ملازمت مکن۔ اَللّٰھُمَّ لَا تُسَلِّطْ عَلَیْنَا جَبَّارًا شَقِیًّا و از علاجِ

خدایا جبار شقی را بر ما مسلط نفرما۔

طبیبِ نادان بہ پرہیز۔ نیم طبیب خطرِ جان مشہور است۔ و بر دستِ پیرِ مخالفِ

شرعِ شریف بیعت مکن۔ و نیم مرشد خطرۂ ایمان است ؎ ای بسا ابلیس آدم روے ہست

پس بہر دستے نباید داد دست۔ و مرشدِ کامل و حاکمِ عادل و حکیمِ حاذق بدست آر

ورنہ بالعکس نتیجہ ظاہر میشود ؎ منت منہ کہ خدمتِ سلطان ہمی کنم

۹۲ (مشکوٰۃ صفحہ ۲۵۲) منت شناس ازو کہ بخدمت بداشتت ؏ و بر بلاہا صابر باش۔ اگر بر بلا صبر کنی

بلا از تو دفع گردد۔ و کفارۂ گناہ تو شود ؎ صبر تلخ آمد ولیکن عاقبت

۹۳ (پارہ دوم، سورۂ بقرہ) میوہ شیرین دارد پر منفعت۔ اَلصَّبْرُ مِفْتَاحُ الْفَرَجِ ؎ یٰٓاَیُّھَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوا

ترجمہ: صبر کلید فرحت است۔ اے مسلمانان

اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلٰوةِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصّٰبِرِيْنَ ؕ و خداوند عالم

مدد جوئید در تحصیل ثواب آخرت بصبر و نماز ۔ ہر آئینہ خدا با صابران ہست

ہیسچ مرضی را خلق نفرمودہ کہ دوایش پیش از مرض نیافریدہ باشد لیکن بی حکم او دوا اثر نمی بخشد

ـــہ از قضا سر کنگبین صفرا فزود ٭ روغن بادام خشکی می نمود ٭ چون قضا آید طبیب ابلہ شود

آن دوا در نفس او گمرہ شود و ہر فرد بشر کہ بشدت مرض و تکلیف دیگر مبتلا باشد چون

برگ درختان گناہش میریزد ۔ پس لازم است کہ در شداید مرض و تکالیف گوناگون صبر و تحمل و شکر کند

وَمَنْ شَكَرَ فَاِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ رَبِّيْ غَنِيٌّ كَرِيْمٌ ؕ

و ہر کہ شکرگزاری کند پس جز این نیست کہ شکرگذاری میکند برای نفع خویش و ہر کہ ناسپاسی کرد پس پروردگار من بے نیاز کرم کنندہ است

و بر نعمتہا شکر کن ۔ در شکر اندرش مزید نعمت ۔ وَمَنْ يَّشْكُرْ فَاِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهٖ ؕ

و ہر کہ شکر کند پس جز این نیست کہ شکر میکند برای نفس خود

و ہمیشہ در اسباب دنیا موازنہ و مقابلہ خود از آنکس بکن کہ از تو کمتر باشد نہ از شخص

برتر تا در آتش رشک و حسد نسوزی و کفران نعمت نکنی ۔ وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ اِلٰى

و مکشای دو چشم خود را بسوی

مَا مَتَّعْنَا بِهٖۤ اَزْوَاجًا مِّنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۙ لِنَفْتِنَهُمْ فِيْهِ ؕ

آنچہ بہرہ مند ساختہ ایم با آن جماعتہا را از ایشان از قسم آرایش زندگانی دنیا تا مبتلا کنیم ایشان را در آن

و جناب سعدی شیرازی رحمۃ اللہ علیہ فرمود کہ روزی بر بےکفشی خود گریستم شخصی را

دیدم که پائے نداشت۔ شکرِ ایزد تعالی بجا آوردم که مرا از پا محروم و معذور نداشته

ع پاره (۲) سوره (بقره) وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونِ ۞ وَاشْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُوْنَ ۞

وسپاس گوئید مرا و ناسپاسی من نکنید۔ وشکر کنید بر نعمتِ خدا اگر او را مے پرستید

ع پاره (۱۴) سوره (نحل) اگر شکرِ نعمت کنی خدا تعالی نعمت را بر تو زیاده گرداند۔ اگر کفرانِ نعمت کنی در عذاب

ع پاره (۱۳) سوره (ابراهیم) الٰہی گرفتار شوی۔ لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَاَزِيْدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ اِنَّ عَذَابِيْ لَشَدِيْدٌ ۞

اگر شکر کنید زیاده دهم شمارا و اگر ناسپاسی کنید۔ هر آئینه عذاب من سخت است

الغریز پیشه قناعت اختیار کن۔ قناعت گنجیست غیرفانی۔ **و** از فقر و فاقه

شکایت مکن که درجه تو کم میشود۔ و فقر میراثِ پیغمبران علیهم السلام است و خاصه

ع پاره (۲۲) سوره (فاطر) خاندانِ نبوت۔ يٰۤاَيُّهَا النَّاسُ اَنْتُمُ الْفُقَرَآءُ اِلَى اللّٰهِ ۚ وَاللّٰهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيْدُ ۞

اے مردمان نیازمند اید بسوئے خدا و خدا اوست بے نیاز ستوده

۵ بوقتِ تنگدستی آشنا بیگانه میگردد ٭ صراحی چون شود خالی جدا پیمانه میگردد

قطعه پسِ زانو منشین و غمِ بیهوده مخور ٭ که زغم خوردنِ تو رزق نگردد کم و بیش

چون از این کوشش بیفائده سود می ندهد ٭ پس میازار دلِ خود زغمِ ای و راندیش

۵ مکن زغصه شکایت که در طریقِ ادب ٭ براحتے نرسید آنکه زحمتے نکشید

وَاللّٰهُ الْغَنِیُّ وَاَنْتُمُ الْفُقَرَآءُ ﴿۴۳﴾ فَاِنَّ مَعَ الْعُسْرِ یُسْرًا ۙ﴿۴۴﴾ اِنَّ مَعَ الْعُسْرِ یُسْرًا ؕ﴿۴۴﴾

و خدا توانگر است و شما محتاجید ۔ پس زیراکہ ہر آئینہ متصل دشواری آسانیست ۔ البتہ متصل دشواری آسانیست

سَیَجْعَلُ اللّٰهُ بَعْدَ عُسْرٍ یُّسْرًا ؕ﴿۴۵﴾ و کم خوردن و کم خفتن و کم گفتن عادت کن

پدید خواہد آورد خدا بعد از تنگدستی آسایش را ۔

گوش بند و چشم بند و لب بہ بند ٭ گر نہ بینی سرِ حق بر من بخند ۔ و زبانِ خود را نگاہدار از بسیار گفتن

اگرچہ ہمہ راست باشد بجز ضرورت سخن مگو ۔ تا آنکہ کسی نہ پرسد ہیچ مگو ۔ آنچہ گوئی

مختصر و با معنی بگو ۔ نقصانات گویائی از مطالعہ کیمیائی سعادت حجت الاسلام بدان

سخن بسیار گفتن دل را میراند ۔ اِنَّ کَثْرَةَ الْکَلَامِ یُقْسِی الْقَلْبَ **العزیز**

گفتگوے بسیار دل را سخت میکند ۔

خرج باندازۂ دخل کن ٭ بر احوالِ آنکس بباید گریست ٭ کہ آمد بود نوزدہ خرج بیست ٭ و اسراف

مکن کہ بہ ہلاکت میکشد ۔ اِنَّهٗ لَا یُحِبُّ الْمُسْرِفِیْنَ ﴿۴۶﴾ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِیْرًا ؕ

ہر آئینہ خدا دوست نمی دارد از حد گذرندگان را و اسراف مکن اسراف کردنی

اِنَّ الْمُبَذِّرِیْنَ کَانُوْٓا اِخْوَانَ الشَّیٰطِیْنِ ؕ وَکَانَ الشَّیْطٰنُ لِرَبِّهٖ کَفُوْرًا ﴿۴۷﴾

ہر آئینہ اسراف کنندگان ہستند برادران شیاطین ۔ و ہست شیطان بہ نسبت پروردگار خود ناسپاس

العزیز این عالم ۔ عالمِ اسباب است برائے بہبودی دارین سعی کن و بے

دست و پا شدہ کاہل مباش ۔ و نہ بر سعی خود غرہ کن ۔ بر توکل زانوی اشتر بہ بند

۴۳ پارہ ۲۶ سورہ محمد

۴۴ پارہ ۳۰ سورہ الم نشرح

۴۵ پارہ ۲۸ سورہ طلاق

۴۶ پارہ ۸ سورہ اعراف

۴۷ پارہ ۱۵ سورہ بنی اسرائیل

وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُوْنَ ۝ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِيْنَ ۝

و بر خدا باید که توکل کنند مسلمانان - هر آئینه خدا دوست میدارد توکل کنندگان را

وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيْزِ الرَّحِيْمِ ۝ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ ۝ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَكِيْلًا ۝

و توکل کن بر خداوند غالب مهربان - و توکل کن بر خدا - و خدا وکیل

حَسْبِيَ اللّٰهُ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُوْنَ ۝ وَمَنْ يَّتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ فَهُوَ حَسْبُهٗ ۝

بس است مرا خدا اُسے بر وے توکل میکنند توکل کنندگان - و هر که توکل کند بر خدا پس خدا بس است

هر حاجتی که داری اولاً از خدا تعالیٰ بخواه - فَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ مَوْلٰىكُمْ ۝

پس بدانید که خدا مددگار شما است

نِعْمَ الْمَوْلٰى وَنِعْمَ النَّصِيْرُ ۝ و بعد از آن از سبب طلب کن - اگر به پچنان

نیک مددگار است و وے نیک یاری دهنده است -

خود عزت یابی و سر بر آورده شوی شکرِ مسبب الاسباب بجا بیاور

وَاِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ اَنْ تَحْكُمُوْا بِالْعَدْلِ اِنَّ اللّٰهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهٖ ۝

و می فرماید که حکم براستی کنید چون حاکم شوید میان مردمان - هر آئینه خدا نیکو چیزیست که با آن پند میدهد شما را

انکساری و حاجت برآری مردم را شعار خود گردان ؎ اعتبارے نیست قدسی طایرِ اقبال را

این کبوتر هر زمان مشتاقِ بامِ دیگر است ؎ همیشه بر لبِ فواره این سخن جاریست

که اوجِ مردمِ دنیائے دون نگون ساریست - هر عروجے را نزولیست - دامے

درمے - قدمے - سخنے دریغ مدار ؏ نهد شاخِ پر میوه سر بر زمین

خَيْرُ النَّاسِ مَنْ يَّنْفَعُ النَّاسَ - اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِيْنَ ۝ (پاره (۴) سوره (بقره))

بهترین مردم کسی است که نفع رساند مردم را۔ هر آئینه خدا دوست میدارد نیکوکاران را

اِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيْعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِيْنَ ۝ ـ باده نوشیدن و هوشیار نشستن سهل است (پاره (۱۱) سوره (۱۲))

هر آئینه خدا ضایع نمی کند مزد نیکوکاران را۔

گر بدولت برسی مست نگردی مردی ـ فروتنی است دلیلِ رسیدگانِ کمال

که چون سوار بمنزل رسد پیاده شود ۞ خُدّامِ خود را بدگوئی و خدمت ناقابلِ برداشت

مفرمائی ع یارب مبادکس رامخدومِ بے عنایت ۔ که خواجگی مسلم باوست

تعالی شانه اِنِ الْحُكْمُ اِلَّا لِلّٰهِ ما همه بندگانِ اوئیم ۔ هر که رحم نکند رحم رانشاید۔ (پاره (۷) سوره (انعام))

نیست حکم مگر خدا را

رحم بربدان ستم است برنیکان ـ من و تو هر دو خواجه تاشانیم ۞ بندهٔ بارگاهِ سلطانیم

هو السلطان الحمید المتعال

احیاناً از خدمتگارے تقصیرے سرزند عفو فرمائی۔ ع

خواجه آنست که باشد غمِ خدمتگارش ـ چوب آب فرومی نبرد حکمت چیست

شرمش آید ز فروبردنِ پروردهٔ خویش ع در عفو لذتیست که در انتقام نیست

نواخته رانباید انداخت ۔ تا غفور تو عفو کند وَاِنَّ اللّٰهَ لَعَفُوٌّ غَفُوْرٌ ۝ (پاره (۲۸) سوره (مجادله))

و هر آئینه خدا عفو کننده آمرزگار است

ے دولتِ جاوید یافت ہر کہ نکو نام زیست
کز عقبش ذکرِ خیر زندہ کند نام را

عَزَّ مَنْ اِنْکَسَرَ وَذَلَّ مَنْ اِسْتَکْبَرَ ٭ خود را وقع نباید نہاد

عزت یافت آنکہ عجز ورزید وذلت یافت آنکہ غرور کرد۔

وبچشمِ کم نباید دید تا برتبہ توان رسید ے یکی قطرہ باران ز ابرے چکید

خجل شد چو پہنائے دریا بدید ٭ کہ جائیکہ دریاست من کیستم ٭ گر او ہست حقا کہ من نیستم

چو خود را بچشمِ حقارت بدید ٭ صدف در کنارش بجان پرورید ٭ سپہرش بجائے رسانید کا

کہ شد نامور لولوئے شاہوار ٭ بلندی بدان یافت کو پست شد ٭ در نیستی کوفت تا ہست شد

تِلْكَ الدَّارُ الْاٰخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِيْنَ لَا يُرِيْدُوْنَ عُلُوًّا فِي الْاَرْضِ وَلَا فَسَادًا ٭

این سرائے بازپسین مقرر می کنیم آنرا برائے آنان کہ نمی طلبند تکبر در زمین و نہ فساد

و در اظہارِ خوبی وکمالِ خود مجوش۔ بلکہ در اخفائے آن بکوش۔ کمال وخوبی ہمچو جواہر

کانے با وجودِ اخفائے خود پوشیدہ نمیتوانند بود و عاقبت از حضیضِ پستی باوجِ عزت

و قدر جلوہ خواہد نمود ے لعل کو بود مختفی در کان ٭ شد سرانجام زیبِ تاجِ شہان

حاصلِ کلام

اگر بہ ثروت وحکومت برسی از پرداخت وتواضع

حالِ عجزہ و ضعفا غافل نباشی و تا امکان بصلاح و رفاہِ ماتحتان جد و جہد بکار بری۵

مَادُمْتَ تَخْفِضُهَا يَزِيدُ عَلَاؤُهَا ﴿ وَالْعَكْسَ فَانْظُرْ اَىَّ ذٰلِكَ اَحْوَطُ ﴾

چندانکہ پست نمائی نفس را مرتبہ اش زیادہ مسگردد ۔ دگر نہ برعکس شود ۔ ببین کہ کدام حالت بہتر است

آوردہ اند کہ حضرتِ عمرِ فاروق رضی اللہ عنہ در عہدِ خلافتِ خود باآنکہ منہیان

دیگر برگماشتہ خود را نیز بر آن داشتہ کہ شبہا در ظلمت تنہا بنفسِ نفیس گرد مدینہ طیبہ

گشتے ۔ واز ہر کوچہ و برزن و محلہ و نشیمن برگزشتے ۔ تا باستعلام و استخبار منکر

دانستن خبر گرفتن

معمول را متروک فرماید و معروفِ متروک را معمول نماید و مظلوم را از ظالم رہاند

خلاف شرع حکم شرع

و داد ستمکش از جفاکار ستاند شبے گزرش بخرابۂ افتاد ۔ دید کہ بیوہ زنے بیچارہ

باجگرے پرخون و دلے صد پارہ خستہ زیرِ درختی نشستہ است و بصورتِ

دردآلود آواز غم آمود بفریاد و نالہ الجوع یتیمانِ خردسالِ خود دلجوئی می نمود

و بجہتہ تسکین آنہا بلطایف الحیل مصروف بود کہ اے جانانِ مادر ببینید کہ برمہ

بالائے اجاق است ۔ مادر رابے ارامی شما شاق است ۔ اندک راحت بیابید

وتا طبخ بخوابید۔ حضرتِ عمرؓ که این شنید بسرِ وقتِ او رسید و حال پرسید آن درماندہ

فاقه زده در شورشِ حال و ضجرتِ طبع که اغلب درین صورت پیدا میشود نسبت
شورش

بخلیفه نفرین ساخت و سبّ و شتم آغاز نهاد و گفت وای برا و بر خلافتش که یادِ
دشنام ایضاً

از غربا ندارد۔ و خبرے از درماندگان نگیرد اینک که بر ما صورت فاقه رو نمودہ

جز صدائے الجوع تاب و طاقتی نداریم۔ من برائے نمایش و بغرضِ تسلیِ اطفالِ

خُردسالِ خود آتش زیرِ دیگ خالی میزنم تا اطمینان خواطر آنها گردد۔ و دمی

سکوت ورزیده بخواب بروند و مضطرب الحال نشوند۔ چون آنها را باز از

بیداری بعالم اضطراب می یابم برائے دلجوئی آنها همین لطایف الحیل بکار میبرم

دنیا گذشتنی و گذاشتنی است انشا الله تعالی بروزِ حساب دستِ من و دامنِ خلیفه است

ندانم که فردا برو ئے حاکمِ حقیقی جلشانه نجاتش بچه عنوان میگردد۔ دلِ حضرتِ عمرؓ

از سخنش سخت تر متاثر گشته با آن زن فرمود که درین خصوص خلیفه را قصورے نیست

تو از بیچارگی و مصائبِ خود خبرش نکردی۔ زن گفت که چرا خلیفه بارگرانِ خلافت را
بر عہدۂ خود گرفته است خبرگیری ضعفا تعلق بذاتِ اوست۔ قوّتِ آن کو که درین
عالمِ پریشانی و سخت جانی تا بدارالامارۂ خلیفه مع اطفال رسیده باظہارِ حالِ خود
درآیم حضرتِ عمرؓ باستماعِ سخنش آب در دیده گردانید۔ و فوراً راهِ خود پیش گرفت۔ و در سبدی
آرد جو و نمک و انگشت و تابه و دیگر اسبابِ ضروری اکل و شرب محمول کرد۔ غلامی خواست
که پیش بیوه بردو بسپارد۔ امیرالمومنین فرمود که ای کس بارمرا در قیامت تو نمیتوانی برداشت
بگذار بارِ خودِ من خود میبرم۔ خود آن سبد بر سرِ خود گرفته پیشِ بیوه روان شد و باسترضای
خاطرش بدستِ خود نان تیار کرده بزن و بچگانش حوالت نمود۔ زن بعد فراغ و سیری دستِ دعا
برداشت و گفت که جامۂ خلافت بر جسمت میزیبد۔ خدا در جزای این لطف و مرحمت
ترا خلیفه بسازد۔ و قایم مقام فاروق شوی۔ حضرتِ عمرؓ فرمود که خلیفه را از علمِ غیب آگہی
نیست ورنه خلیفة الوقت را دارالاماره است پیشِ خلیفه برو و باظہارِ حالِ خویش بپرداز

تا بہ تہیۂ سامانِ معاشِ تو ہمت برگارد۔ و وجہِ کفاف مقرر دارد۔ زن حسبِ فرمودۂ حضرت علیہ

عازمِ شہرِ مدینہ گشتہ چون خلیفۃ الوقت را دید بشناخت و بترسید و ہراسان شد کہ

در دلِ خود اندیشید کہ وائے بر عقلم وحیف بر بے صبوریم کہ من از فقر و فاقہ دیر و زعنانِ صبر

از دست دادم۔ و از آتشِ گرسنگی سوختہ نسبت امیر المومنین زبان راندم۔ ندانم کہ امروز

خلیفہ با من چہ طور پیش می آید۔ خلیفہ بادراکِ پریشانی زنِ مذکورہ تبسم کرد بالجملہ دراہم چند

از بیت المال بغرضِ پرورش مقرر فرمود تا آنکہ پس از وے بنامِ اطفالش جاری و باقی ماند

لَقَدْ[۵۱] كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِي الْأَلْبَابِ ۞ و ریزۂ نان راحمت دارکہ فرد آیات

ہر آئینہ ہست در قصۂ ایشان پندے خداوندانِ خرد را۔

کابینِ حورانِ بہشت ہمین است ۞ و چون خواہی[۵۲] کہ تزویج کنی۔ این امر مطمح نظر باشد کہ
مہر

بقدرِ امکان زن از تو در مال۔ وجمال۔ وکمال۔ و سال۔ کمتر باشد۔ و بقرار دادِ مہر

حسبِ استطاعتِ خود و بترکِ رسومِ مروجہ و بموجبِ شرعِ شریف مناکحت نمائی

وحقوقِ زوجہ را کہ ہفت اند۔ اولاً اینکہ او از فعلِ مذموم زوج را محترز دارد۔ گویا مانع

[۵۱] (پارہ ۱۳ سورہ یوسف)

[۵۲] (زندی صفحہ ۲۸۵)

آتشِ دوزخ باشد۔ دوم خازنہ ونگہبانِ نقد وجنسِ شوہرِ خود است۔ سوم طباخہ است

از ہرگونہ طبخ و بانواعِ پخت و پز سیر و متلذذ میدارد۔ چہارم دائیۂ اولاد و اطفال است پنجم

خیاطہ است کہ دوختِ ملبوساتِ تو و اطفالِ تو میسازد ششم خادمہ است۔ کہ بروقتِ کار

بکارش میخورد۔ ودر تہیۂ اسبابِ آسایشِ جسمانی و راحتِ روحانی مستعد و آمادہ میباشد

ہفتم مونس و ہواخواہِ تست کہ در رنج و راحتِ زوجِ خودش دائما شریک میباشد)

حفاظت کنی۔ ورنہ پشیمان شوی وزنِ بد بردو قسم است۔ منانہ۔ وانانہ مختصر تعریف منانہ اینکہ

غرورِ مالِ خود کند۔ ومالِ زوج راہیچ ولاشی داند مختصر توصیف انانہ اینکہ ہرگاہ شوہرِ خود را بیند

او آزِ خود ضعیف کند۔ وبیمار نماید۔ وحیلہ ہائے انواع واقسام درمیان آرد وغیرہ

وبدکارترین زن ہمان کہ از خاوندِ خود بدل رضامند نباشد۔ از دیدارِ چنین زن ہر ساعت

تاریکی موت بنظرمی درآید ؎ زنِ بد درسرائے مردِ نکو ہم درین عالم است دوزخِ او

اَلرِّجَالُ قَوَّامُوْنَ عَلَى النِّسَآءِ بِمَا فَضَّلَ اللّٰهُ بَعْضَهُمْ عَلٰى بَعْضٍ ۵ (پارہ ۵ سورۂ نساء)

مردان تدبیر کارکنندہ مسلط شدہ اند بر زنان بسبب آنکہ فضل نہادہ است خدا بعض آدمیان را بر بعض

حاصل از نکاح علاوه از معصیت باز ماندن آبادی خانه وقوامِ معیشت و سرانجامِ روزگار

ومحافظتِ نقد وجنس و حاصل نمودنِ اولاد که بقای نسل و ذکرِ جمیل از آن متصور است وبس

۵ صلاحِ هردو جهان است صحبتِ زنِ نیک ❊ زهی سعادت مردی که زن چنین دارد

رباعی آبِ خنک از شربتِ انگوری به ❊ زن زشتِ وفادار زصد حوری به

این نکته شنیدم زِ حکیمان بسیار ❊ صحبت که بعزت نبود دوری به

وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلٰوةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا ۞ اِنَّمَآ اَمْوَالُكُمْ وَاَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ

حکم کن اہل خود را به نماز و صبر کن بر آن۔ جز این نیست که اموال شما و اولاد شما امتحان است

وَمَا عَلَيْنَآ اِلَّا الْبَلٰغُ الْمُبِيْنُ ۞ العزیز هر مومن را که بینی و رسلام تقدیم کن و سلام را جواب بگو

ونیست بر ما مگر پیغام رسانیدن ظاہر۔

سلام کردن سنت است۔ و جواب گفتن واجب عوام الناس سلام علیکم که میگویند غلط است۔ السلام علیکم یا سلام علیکم صحیح

وَالسَّلٰمُ عَلٰى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدٰى و هرگاه از برادرِ دینی ملاقات کنی بعدِ سلام

وسلامتی کسی را باشد که پیروی راه ہدایت کند۔

مصافحه نما که بسبب مصافحه هردو بخشیده میشوند و حقِ صله رحم نگاهدار که معذب نشوی

وَاٰتِ ذَا الْقُرْبٰى حَقَّهٗ هرگر اخویش و اقارب راضی نباشند خدا جلشانه

و بده بخداوند قرابت حق وے را۔

(پاره ۱۶ سورۂ طٰه)
(پاره ۲۸ سورۂ تغابن)
(پاره ۲۲ سورۂ یٰسین)
(مشکوٰة صفحه ۳۹۸)
(صحیح مسلم صفحه ۲۱۲)
(پاره ۱۶ سورۂ طٰه)
(مشکوٰة صفحه ۴۰۲)
(مشکوٰة صفحه ۴۱۹)
(پاره ۱۵ سورۂ بنی اسرائیل)

از وخوش نشود الغزیز هر کاریکه کنی دانسته کن از نادان و جهال دور باش همنشین با ایشان هرگز مباش

همنشین تو از تو به باید ؛ تا ترا عقل و دین بیفزاید ؛ نیکنامی خواهی ای دل با بدان صحبت مدار

خودپسندی جان من برهان نادانی بود ؛ ع هر کرا نیست ادب لایق صحبت نبود ـ صحبت تاثیرے دارد

اَلصُّحْبَۃُ مُؤَثِّرَۃٌ وَلَوْ کَانَ سَاعَۃً ؛ پسر نوح با بدان بنشست ؛ خاندان نبوتش گم شد

صحبت اثر کند اگرچه یک ساعت باشد۔

صحبت صالح ترا صالح کند ؛ صحبت طالح ترا طالح کند قطعه صحبت نادان ببین کوره آهنگران

ورنه دهد نار خویش شعله رسد بیگمان ؛ صحبت دانا تراطبلهٔ عطاردان ؛ ورنه دهد عطر خویش

لیک رسد بوی آن ؛ گر اتفاقاً نشینی ـ جز سخن پند و نصیحت چیزی دیگر مگو شاید هدایت تو مؤثر گردد

اُدْعُ اِلٰی سَبِیْلِ رَبِّکَ بِالْحِکْمَۃِ وَالْمَوْعِظَۃِ الْحَسَنَۃِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِیْ هِیَ اَحْسَنُ

دعوت کن یعنی مردمانرا بسوی راه پروردگار خویش بدانش و پند نیک و مناظره کن با ایشان بطریقی که وی نیک است

اِنَّ رَبَّکَ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِیْلِهٖ وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِیْنَ

هرآئینه پروردگار تو دانا تراست بکسے که گمراه شد از راه او و او دانا تراست براه یابان

و هر کاریکه کنی در و مشورت نما که حق تعالیٰ فرموده ـ وَشَاوِرْهُمْ فِی الْاَمْرِ

و مشورت کن با ایشان درین روزگا

و بکارها استخاره کن از احادیث صحیحه ثابت است مَا خَابَ مَنِ اسْتَخَارَ

یعنی خراب نشد هر که استخاره کرد

امین

سورهٔ نحل

سورهٔ آل عمران

طبرانی در اوسط

مِنْ سَعَادَةِ ابْنِ اٰدَمَ اسْتِخَارَتُہٗ اللّٰہَ ۚ وَمِنْ شِقْوَتِہٖ تَرْکُہٗ اسْتِخَارَتَہٗ اللّٰہَ ۚ نظم

از سعادتِ اولادِ آدم استخاره کردن است از الله تعالیٰ و از بدبختی ابن آدم ترک استخاره است از خدا تعالیٰ

در بارگاهِ حضرتِ سلطان سخن مگو ؛ در کوی اختیار بدستِ زبان مده ؛ از دل بپرس هرچه بگوید همان بگو ؛ تا مشورت بد

بختی دل بدان مده ؛ دل هم اگر ز بادهٔ توحید مست شد ؛ هشیار باش در کفِ دل هم عنان مده ؛ بیرون ز خلق بر آئینِ خلق باش

کس را بسوی اندرونی نشان مده ؛ صد سر درین ره از پی یکحرف میرود ؛ خاموش باش هان سرِ خود

رائگان مده ؛ اَللّٰھُمَّ خِرْلِیْ وَاخْتَرْلِیْ وَلَا تَکِلْنِیْ اِلٰی اِخْتِیَارِیْ ٭ شبلی سوال کرد در گاهِ کریم

خداوندا از طرفِ خود اختیار عنایت کن و مگذار مرا با ختیار من

منصور را بدار چرا دادی اے حکیم ؛ منصور بود واقفِ اسرارِ سرِ دوست ؛ هر کس که راز فاش کند

این سزای اوست و بر سخن بزرگان و ارباب حقوق گوش دار و از مصلحتِ سخنِ بزرگان

دور مباش ع سخن شنیدن بیخ دولت العزیز اَلْمُؤْمِنُ لَا یُلْدَغُ مِنْ جُحْرٍ مَرَّتَیْنِ

مرد دینا را از یک سوراخ دو مرتبه گزیده نمی شود

یعنی از علاماتِ ایمان آنست که اگر خلافی و خطائے سر زند مرتبهٔ دیگر در آنخطا گرفتار نشود و از خود کشی

حذر کن که وعید سخت و سزایش خلود نار است و خشم مثلِ خمر حرام آمده العزیز رعایتِ همسایگان نگهدار

دوام غصه

حضرت علیه الصلوٰة والسلام فرموده که جبرئیل علیه السلام بار بار در حقوقِ همسایه بمن تاکید می نمود گمان من رسید که

همسایهٔ او در ورثه قرار میدهند **الغزیز** بهیچکس خورده مگیر - که مبادا بدان عیب گرفتار شوی - بلکه تو

شکر کن که بدان فعل مبتلا نگشتی - اِنَّهٗ هُوَ السَّمِیْعُ الْعَلِیْمُ[۹۱] **و** طعنه مکن که بال است

بدرستیکه اوست شنوا دانا

یٰاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا لَا یَسْخَرْ قَوْمٌ مِّنْ قَوْمٍ عَسٰٓی اَنْ یَّکُوْنُوْا خَیْرًا مِّنْهُمْ وَلَا نِسَآءٌ[۹۲]

اے مسلمانان مسخر مکنند گروهے با گروهے احتمالست که آن گروه بهتر باشند از ایشان و نفس الامر و نه زنان

مِّنْ نِّسَآءٍ عَسٰٓی اَنْ یَّکُنَّ خَیْرًا مِّنْهُنَّ ج وَلَا تَلْمِزُوْٓا اَنْفُسَکُمْ وَلَا تَنَابَزُوْا بِالْاَلْقَابِ ط

مسخر کنند با زنان دیگر احتمالست که زنان بهتر باشند از ایشان - و عیب مکنید در میان خویش و یکدیگر را بخطاب هائے ناخوش نخوانید

الغزیز در دل کینه مدار که عمل حسنه[۹۳] را باطل گرداند مبارک است آن سینه که از کینه پاک است ؎

کفر است در طریقت ما کینه داشتن ٭ آئین ماست سینه چو آئینه داشتن **و** با هیچکس حسد مبر که حرام است ؎

غمناک نباید بود از طعن حسود ای دل ٭ شاید که چو وابینی خیر تو درین باشد **مثنوی** هان و هان ترک حسد کن از میان

ورنه ابلیسی شوی اندر جهان ٭ چوب هم بود ای برادر آن ستون ٭ کز فراق مصطفےٰ بگریست خون ٭ ای تو انسان

چوب از تو بهتر است ٭ کینه ها در سینهٔ تو مضمر است ٭ کینه و بغض و حسد ایمان تست ٭ در کشاکشهای حسرت جان تست

ای منافق این همه داغ نفاق ٭ خیر بر خور از بهار اتفاق **و** عیب کس را در مجلس مگو که خدا تعالیٰ ستار العیوب است

هرچه گوئی در تنهائی حسبتہ للہ بگو - و برادر دینی خود را در مجلس بحقارت از جایش برداشته

۹۱ [illegible]

۹۲ [illegible]

۹۳ [illegible]

خود بجای او بنشینی آنچه بر خود نه پسندی بدیگران مپسند ــ بنی آدم اعضای یکدیگر اند ٭ که در آفرینش ز یک جوهر اند

العزیز وعده را خلاف مکن که وعده خلافی یکی از علامت منافقیت ـ یا أیها الذین آمنوا أوفوا بالعقود [۹۱]

ای مؤمنان وفا کنید بعهدها یعنی عهدیکه با خدا بسته

[۹۲] وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ ۖ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا ۝ [۹۳] يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ

و وفا کنید بعهد ـ هر آئینه عهد پرسیده خواهد شد از و ـ اے مسلمانان چرا میگوئید آنچه نمی کنند

كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ ۝ ــ حیف بشکستیم آن عهد الست

بسیار ناپسندیده شد نزدیک خدا آنکه بگوئید آنچه نه کنند.

زان شکست آمد بکار ما شکست ٭ عهد ها بربسته بشکستیم ما ٭ با شکستن عهد بر بستیم ما

[۹۴] فَمَنْ نَكَثَ فَإِنَّمَا يَنْكُثُ عَلَىٰ نَفْسِهِ ۖ وَمَنْ أَوْفَىٰ بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهُ اللَّهَ فَسَيُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا ۝

پس هر که بشکند عهد را پس جز این نیست که میشکند نفس خود و هر که وفا کند بآنچه عهد کرده است بر آن با خدا پس زود بدهد او را خدا مزدی بزرگ

و در امانت هرگز خیانت مکن ـ [۹۵] إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا

هر آئینه خدا می فرماید شما را که ادا کنید امانت ها بسوے اهل آن

[۹۶] إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْخَائِنِينَ ۝ [۹۷] وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي كَيْدَ الْخَائِنِينَ ۝

بدرستیکه خدا دوست نمیدارد خیانت کنندگان را ـ و بداند که خدا راه نمی نماید حیله خیانت کنندگان را

و مردم را فریب مده که فریب علامت نفاق است یکرو و یک زبان و یکدل باش علامت مومن

همین است و دل نفاق ندارد ـ [۹۸] إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرْكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ ۝ [۹۹] إِنَّ اللَّهَ جَامِعُ الْمُنَافِقِينَ

هر آئینه منافقان در طبقهٔ زیرترین اند از آتش ـ هر آئینه خدا هم آرنده است منافقین

وَالْكَافِرِينَ فِي جَهَنَّمَ جَمِيعًا ۝ و کافران را همه یکجا در دوزخ ـ

العزیز در وزن پیمانه نهایت احتیاط مد نظر دار و از جادهٔ اعتدال متجاوز مشو

۹۱ پاره (۶) سوره (مائده)
۹۲ پاره (۱۵) سوره (بنی اسرائیل)
۹۳ پاره (۲۸) سوره (صف)
۹۴ پاره (۲۶) سوره (فتح)
۹۵ پاره (۵) سوره (نساء)
۹۶ پاره (۱۰) سوره (انفال)
۹۷ پاره (۱۳) سوره (یوسف)
۹۸ پاره (۵) سوره (نساء)
۹۹ پاره (۵) سوره (نساء)

وَاَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيْزَانَ بِالْقِسْطِ ۵ وَاَوْفُوا الْكَيْلَ اِذَا كِلْتُمْ

و تمام کنید پیمانه و ترازو را بانصاف و تمام کنید پیمانه را چون پیمایید

وَزِنُوْا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيْمِ ۵ ذٰلِكَ خَيْرٌ وَّاَحْسَنُ تَاْوِيْلًا ۵

و بسنجید به ترازوئے راست۔ این بهتر است و نیکوتر است از جهت عاقبت۔

ایعزیز در معامله داد و ستد بر شخص اول اقدام مکن اگر کسی پیش از تو قیمت چیزے را از بایع قرار داده باشد تو بر آن افزوده معامله اشیاء را برهم مکن **و** از ظلم حذر کن و بر کسی ظلم مکن ۵

بترس از آهِ مظلومان که هنگام دعا کردن ؛ اجابت از درِ حق بهرِ استقبال می آید

وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الظّٰلِمِيْنَ ۵ وَمَا لِلظّٰلِمِيْنَ مِنْ اَنْصَارٍ ۵ لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الظّٰلِمِيْنَ ۵

خدا دوست نمیدارد ستمگاران را۔ و نیست برائے ستمگاران هیچ یاری دهنده۔ لعنت خدا است بر ستمگاران

وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِيْنَ ۵ مَنْ اَعَانَ ظَالِمًا فَهُوَ ظَالِمٌ ۵

و خدا راه نمی نماید گروه ستمگاران را هر که ظالمی را اعانت کند او خود هم ظالم است

و در منازعت تقدیم مکن اَلْبَادِیْ اَظْلَمُ آمده یعنی تقدیم کننده ستم گارتر است **و** درمیانِ برادرانِ دینی خود آتش افروزی و مفسده پردازی و نمّامی و غمّازی مکن و همواره بکشاده پیشانی و مصالحت پیش آی۔ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِيْنَ ۵ اِنَّا لَا نُضِيْعُ اَجْرَ الْمُصْلِحِيْنَ ۵

و خدا تعالے دوست نمیدارد مفسدان را۔ هر آئینه ما ضایع نمیسازیم مزد نیکوکاران را

اِنَّ اللّٰهَ لَا يُصْلِحُ عَمَلَ الْمُفْسِدِيْنَ ۵ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِيْنَ ۵

هر آئینه خدا تعالی راست نمی آرد کار مفسدان را۔ هر آئینه خدا تعالے دوست نمی دارد فساد کنندگان را

اِنَّمَا الْمُؤْمِنُوْنَ اِخْوَةٌ فَاَصْلِحُوْا بَيْنَ اَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ

جز این نیست که مسلمانان برادران یکدیگراند پس صلح کنید میان دو برادر خویش و بترسید از خدا تا بر شما رحم کرده شود

ایعزیز احیاناً از برادر دینی خود مخالفتی با تو واقع شود۔ باید که بمصالحت و اتفاق کوشی

و رجوع کنی بحکم اللہ جلشانہ و امر رسول کریم علیہ الصلوٰۃ و التسلیم۔ یٰاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا

اے مومنان

اَطِیْعُوا اللّٰهَ وَاَطِیْعُوا الرَّسُوْلَ وَاُولِی الْاَمْرِ مِنْكُمْ فَاِنْ تَنَازَعْتُمْ فِیْ شَیْءٍ فَرُدُّوْهُ

فرمان برداری کنید خدا را و فرمان برداری کنید پیغامبر را و فرمان روایان را از جنس خویش پس اگر اختلاف کنید در چیزے پس راجع کنید

اِلَی اللّٰهِ وَالرَّسُوْلِ اِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَالْیَوْمِ الْاٰخِرِ ذٰلِكَ خَیْرٌ وَّاَحْسَنُ تَاْوِیْلًا

بسوے خدا و پیغامبر اگر اعتقاد میدارید بخدا و روز آخر این بهتر است و نیکوتر باعتبار عاقبت

و ہرگاہ کسیکہ در غائب بہ برادر دینی خویش دعاء خیرے میکند۔ فرشتہ میگوید کہ

بعوض این دعا تو ہم ثواب بیمیرسد ایعزیز اگر کسی ترا بد گوید۔ تو او را بد مگوی

اگر ترقی درجات میخواہی۔ و ہر رنجیکہ از دست و زبان خلق بتو رسد تو بخدائے تعالیٰ حوالہ کن

وَاللّٰهُ عَزِیْزٌ ذُو انْتِقَامٍ و اگر توانی معاف نمائی رباعی با دشمن و دوست فعل نیکی نیکو است

وخدا غالب صاحب انتقام است

بدے کند آنکہ نیکیش عادت و خواست ٭ با دوست چو بد کنی شود دشمن تو

با دشمن اگر نیک کنی گردد دوست ۵ درخت دوستی بنشان کہ کام دل بار آرد

نهالِ دشمنی برکن که رنج بیشمار آرد ۔ وَلَا تَسْتَوِی الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ۚ اِدْفَعْ بِالَّتِیْ هِیَ اَحْسَنُ ۵
و برابر نیست نیکی و بدی دفع کن بدی را با آن خصلتی

فَاِذَا الَّذِیْ بَیْنَكَ وَبَیْنَهٗ عَدَاوَةٌ كَاَنَّهٗ وَلِیٌّ حَمِیْمٌ ۞ اَلسَّعِیْدُ مَنْ وُّعِظَ بِغَیْرِهٖ ۞
که آن نیکو تراست پس چون چنین کنی گردد آن کسی که باشد میان تو و میان او دشمنی گویا که دوستی کارساز است ۔ سعید شخصی است که از غیر خود پند گیرد ۔

الغزیز حضرت علیه الصلوٰة والسلام فرمودند که در جماعتِ شما کدام کس پهلوان تر است

از صحابه یکی عرض نمود کسیکه پشتش بزمین نخورده باشد ۔ فرمود آنچه بگمانِ شما رسیده

چنان نیست ۔ بلکه جوان مرد همان است که در حالتِ غیظ و غضب (که عقل زایل میشود)

خود را از فحش و هذیان گوئی نگاهدارد ۔ وَالْكَاظِمِیْنَ الْغَیْظَ وَالْعَافِیْنَ عَنِ النَّاسِ ۞ ۲
و فرو خورندگانِ خشم و عفو کنندگانِ تقصیر از مردمان

وَاللّٰهُ یُحِبُّ الْمُحْسِنِیْنَ ۞ **الغزیز** پیران را تعظیم کن که ادب تاجیست از لطفِ الٰهی
و خدا دوست میدارد نیکوکاران را ۔

بنه بر سر برو هر جا که خواهی ۞ که پیران را حق دوست میدارد که شهرے که در آن عزتِ پیران نشود

آن شهر عجب نیست که ویران نشود و عبادت در جوانی کن که جوانانِ عابد را

حق تعالیٰ دوست میدارد که جوانا رهِ طاعت امروز گیر ۞ که فردا جوانی نیاید زپیر

من آن روز را قدر نشناختم ۞ بدانستم اکنون که درباختم **الغزیز** هر چه در راهِ خدا تعالیٰ

میدہی بزبان میاور۔ کہ ثواب تو ضائع میشود یٰۤاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا لَا تُبْطِلُوْا

اے مومنان تباہ مکنید

صَدَقٰتِكُمْ بِالْمَنِّ وَ الْاَذٰى كَالَّذِیْ یُنْفِقُ مَالَهٗ رِئَآءَ النَّاسِ وَ لَا یُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَ الْیَوْمِ الْاٰخِرِ

خیرات خود را بمنت نہادن و آزردہ کردن ہمچو کسیکہ خرچ میکند مال خود را برائے نمودن مردمان و ایمان ندارد بخدا و بروز قیامت

و سائل را توبیخ مکن۔ وَ اَمَّا السَّآئِلَ فَلَا تَنْهَرْ قَوْلٌ مَّعْرُوْفٌ وَّ مَغْفِرَةٌ خَیْرٌ مِّنْ صَدَقَةٍ یَّتْبَعُهَاۤ اَذًى

و اما سائل را پس بانگ مزن۔ کلام شیرین از صدقہ بہتر است کہ پس او اذیت باشد — سرزنش

و ہرچہ خوری بہ نیتِ طاعت بخور و ہرچہ پوشی برائے سترِ عورت بپوش

سفید رنگ از ہمہ بہتر سرخ و معصفر برائے زن ہست الغرض شیرین گو یا زا

رنگ زعفران

حق تعالیٰ دوست میدارد۔ ہموارہ شیرین زبان باش۔ ترش روئی مپسند

ع نعمتِ برگزیدہ شیرین است۔ شیرینی را دوست دار کہ نشانیِ ایمان است

و پیازِ خام و مماثلِ آن مخور کہ از بدبوئیش ملائکہ میگریزند و بہ خوشبوئی

خود را مطیب کن کہ ملائکہ طیب را دوست میدارند و بوقتِ خفتن سرمہ کش

خوشبوئی

کہ بصارتِ چشم را زیادہ گرداند و وقتِ خفتن آوندہائے زیرہ کان را بپوش اگرچہ

از یک کاہ باشد و قبل و بعد از طعام نمک اندک بخور کہ فوائدِ کثیرہ است

۹۷ پارہ (۳) سورۂ بقر
۹۸ پارہ (۳۰) سورۂ ضحیٰ
۹۹ پارہ (۴) سورۂ آل عمران
۱۰۰ ترمذی صفحہ (۳۴۳)

و بغیرِ اشتہائے صاف طعام مخور کہ ضرر دارد و با بقاءِ اشتہا دست از طعام

باز دار کہ از امراضِ ظاہری و باطنی حفاظت کند و اندرون از طعام خالی دار تا در و نورِ معرفت بینی

و طعام را تنہا مخور کہ شیطان شریکِ تو باشد و خاک بر آن خوردہ کہ تنہا خوری

و طعام را انتظار مدہ کہ بزہ کار شوی و طعام را بسیار گرم مخور و از قبلہ انگشت
سرِ انگشت

بخور کہ برکت دارد۔ و از کنارہ بخور۔ و از میانہ مخور کہ برکت زایل می شود

و آب را باندازۂ سہ نفس خور کہ آب حکمِ طعام دارد۔ زیادتیِ آب ضرر دارد
دم

و اکثر علت ہا از آب پیدا گردد۔ و معدہ را از نان و آب تا حلق پُر مکن و

ہمیشہ طعامِ لذیذ مخور۔ کہ مبادا بدلۂ نعمتہائے بہشت گردد و ہمیشہ گوشت مخور

کہ دل سخت میشود و جامۂ نازک مپوش ہر کہ جامۂ باریک بہ پوشد دینِ او

سست گردد **ای عزیز** اول روز بخواب مرو و آخر روز بخواب مرو

کہ زیان دارد و اولِ شب پیش از نمازِ خفتن بخواب مرو و قیلولہ بکن
عشا

که سنت است - بشرطیکه تهجد گذاری و رو بقبله مشف و پا بجانب قبله دراز

مکن که بے ادبی است و شب برهنه خواب مکن که ملائکه از تو نفرت گیرند

و لباسِ مردان زنان را و لباسِ زنان مردان را پوشیدن حرام است و

هر کارِ عمده از دستِ راست کن و هر کارِ مکروه بدستِ چپ بکن و پوشیدن

کفش ابتدا بپائے راست کن و در کندن بپائے چپ و چون سه کس

یک جا نشسته باشند نباید که دو کس همدیگر سرگوشی کنند و استاده استنجا مکن

و هرگاه از خانه بیرون آئی اول پائے راست بگذار و داخل شدن با پائے چپ

و در سوراخ بول و در آب ساکن بول و براز مکن العزیز علی الدوام از رسومات

خلافِ شرع شریف و دیگر اموراتِ مکروهات و حرام احتیاط باید و در مسائل

مختلف فیه ترجیح بر تجویزِ اهل سنت ماند و از پوشیدن کوٹ پتلون

وغیره پرهیز کن - در حدیث آمده آنچه که از شتالنگ از ازار فرود آید در آتش

است یعنی پوشیده او در آتش رود ـ و لباس حسب طریقهٔ مشایخین و علما و صلحا

بپوش تا همراه ایشان محشور شوی ـ رسول مقبول فرمود ـ اَلْمَرْءُ مَعَ مَنْ اَحَبَّ مَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ

هر که با قومی مشابهت پیدا کرد پس او از ایشان است

یَا بَنِیْ اٰدَمَ قَدْ اَنْزَلْنَا عَلَیْکُمْ لِبَاسًا یُّوَارِیْ سَوْاٰتِکُمْ وَرِیْشًا ؕ وَلِبَاسُ التَّقْوٰی

ای فرزندان آدم هر آئینه ما فرود آوردیم بر شما لباسی که بپوشد شرمگاه شما را و فرود آوردیم جامهای زینت را و لباس پرهیزگاری

ذٰلِكَ خَیْرٌ **ای عزیز** هر که زر ندارد عزت دنیا ندارد ـ و هر که زن ندارد

وی از همه بهتر است

آسایش تن ندارد ـ و هر که فرزند ندارد ـ روشنائی چشم ندارد ـ و هر که برادر ندارد

قوت بازو ندارد ـ و هر که این چهار ندارد هیچ غم ندارد **ای عزیز** ـــه

نور چشم آدمی افزون شود از هشت چیز ✦ گر میسر میشود با او نظر کن هر زمان

بر زر و بر مصحف و شیخ کبار و شاه عدل ✦ خط خوب و حسن خوب و سبزه و آب روان

ای عزیز یاد گیر که حاکم و حافظ و حکیم و حجام و حمام کهنه باید **ای عزیز**

دو چیز آثار نیکبختی است ترس از رب جلیل ـ و قناعت بقلیل ❁ دو چیز است

یکی بهتر از آن و دیگرے بدتر از آن در جهان نیست ـ اول دادن ـ دوم خواستن

و دو چیز را فراموش مساز - اول عبادت - و ثانی سخاوت و دو چیز خلل پادشاهی است
غفلت وزیر و نفرت فقیر و دو چیز آثار سعادت است - رغبت با علما و صحبت
با فقرا و دو چیز بهترین نعمتها است - خلق ملیح - و زبان فصیح و دو چیز نشان
بدبختی است - بزرگان را بدی یاد کردن و خود را از همه بهتر دانستن و
دو چیز دلیل احمقی است سخن زنان شنیدن و از سفلگان توقع داشتن و
دو چیز دل را روشن سازد - ذکر خدا و کلام انبیا (علیهم السلام) و دو چیز بهتر از همه چیزها است
قبول کردن نصیحت کبار - و پذیرفتن عذر گناهگار و دو چیز انسان را بهتر است
طلب خوشنودی ذو الجلال - و استدعای معاش حلال و دو چیز علامت نیات است
صبر بر بلا - و شکر بر نعما و دو چیز غنیمت شمر - جوانی پیش از پیری - و صحت
قبل از بیماری و دو چیز باعث تاریکی دل است - کثرت کلام - و فرط منام زیادتی
و دو چیز ملامت دائمی است - مخدوم متلون - و خادم غیر متدین و دو چیز

در نقصان نیفگند - گفتارِ سنجیده - وعملِ پسندیده و دو چیز بہ حُمق منسوب است

ستایشِ خویش - واتباعِ بدکیش و دو چیز حافظہ را زیادہ گرداند - اول صبح برخاستن

وہمیشہ با وضو بودن و دو چیز شیوۂ صداقتِ خُلت است - گرفتن دستِ دوستی

دوست در پریشانی - وو دادنِ مشورتِ نیک در حیرانی ۵ دوست آن باشد

کہ گیر دستِ دوست ۂ در پریشان حالی و درماندگی و دو چیز آثارِ نادانی است

قطعِ کلام نمودن وبے محل گفتگو کردن و دو چیز انسان را نام آور میکند - ہوشیاری

از کام - وبردباری از عام و دو چیز علامتِ فراست است - دریافتنِ انجامِ امر

وتوقّف در الزامِ قصور و دو چیز بہتر از ہمہ کارہا است - قول موافقِ آیاتِ قرآن

وفعل مطابقِ حدیثِ رسولِ سبحان صلی اللہ علیہ وآلہ واصحابہ وسلم **العزیز**

سہ چیز موجبِ عزت است - باپیران خدمت - وباجوانان نصیحت - وباخردان

شفقت و سہ چیز مردانِ خدا اختیار میکنند - فقرِ اختیاری - ورضا بقضاءِ الٰہی

وصبر بر سوگواری **و** سه چیز ثمرِ شومیّت است۔ کینه در دل داشتن۔ وحسرتِ مردمان خوردن ودر طلوعِ آفتاب خوابیدن **و** سه چیز بجز سه چیز پایدار نماند مال بے تجارت۔ وملک بے سیاست۔ وعلم بے مباحثت **و** وسه چیز دعوی آن نکند۔ یکی شجاعت۔ دوم سخاوت۔ سوم شرافت **و** سه چیز اختیار کند۔ نماز بحضورِ قلب گذاردن۔ وشب بیداری کردن۔ وکلام اللہ خواندن **و** سه چیز نشانِ کفر است۔ نفاق بدل نهادن۔ ومحبتِ دنیا بدل داشتن۔ وحرام را حلال دانستن

ایعزیز چهار چیز وظیفه باید کرد۔ صورتِ بندگی۔ وسیرتِ افگندگی۔ ودلجوئی دوستان ونیکوئی با مردمان **و** چهار چیز موجبِ تزایدِ دولت است۔ با بدان نفاق۔ وبانیکان اتفاق۔ بادوستان تلطف۔ وبادشمنان مدارا **و** چهار چیز چهار چیز را یاد می آرد۔ درد تندرستی را۔ وغم راحت را۔ وافلاس دولت را۔ ونا فرجامی بهجت را **و** چهار چیز علامتِ صاحبدلی است۔ هنگامِ طیش حفظِ مراتب داشتن وبحقِ هر کس

کلمهٔ کفر گفتن۔ و دلِ کسی رنجیده نساختن۔ و عیبِ مردم فاش نکردن **و** چهار چیز که مردم

از ارتکابِ آن منفعل میشوند۔ سخنِ بے محل گفتن۔ و صحبت با بدان داشتن۔ و جنگ

با مهتران نمودن۔ و حقارتِ علما و فقرا کردن **و** چهار چیز را چهار دزد اند۔ مال را

سرقت۔ و شعور را جاهلیت۔ و علم را نخوت۔ و محبت را قرض فَاِنَّ الْقَرْضَ

مِقْرَاضُ الْمَحَبَّةِ **و** چهار چیز آدم را ضعیف میکند۔ دشمن بسیار و قرضِ بشمار

مقراض محبت است

و پریشانی روزگار۔ و مخالفتِ پروردگار **و** چهار چیز چهار چیز را بر باد میکند۔ ناشکری

نعمت را۔ و بیدادی دولت را۔ و غرور عزت را۔ و خندگی حکمت را **و** چهار چیز

نتیجِ حیاتِ مستعار است۔ ثنائے بزرگان۔ و دعائے درویشان۔ و نوازشِ

سُلطان۔ و دیدنِ دوستان **و** چهار چیز باز نتوان یافت۔ عُمرِ گذشته۔ و سخنِ گفته

و تیرِ جسته۔ و قضائے رفته ؎ برلبِ جوی نشسته گذرِ عمر ببین ٭ کین اشارت زجهانِ گذران

مارا بس ؎ از دستِ فتنه هیچ نیاید بهیچ حال ٭ چندانکه او فغان کند و جامها درد

و چهار چیز سرمایهٔ سعادت است - وفاداری بر قولِ خود کردن - و در کسبِ
خویش کوششِ بلیغ نمودن - و بقدرِ ہر یک در تواضع کوشیدن و رازِ دلِ خود
از غیر پوشیدن و چهار چیز خلاصهٔ جمیع عبادات است - وفا نمودنِ عهود
(احکام حق) (گم شده)
نگاهبانی کردنِ حدود - و صبر بر مفقود - و خوشنودی بر موجود العزیز چون
بر علمِ خود عمل نمائی علمِ لدنّی داده شوی - وَعَلَّمْنَاهُ مِن لَّدُنَّا عِلْمًا اشاره
(و آموختیم او را از نزدیک خود علمے -)
بسوی اوست و حدیثِ مَنْ عَمِلَ بِمَا عَلِمَ أَتَاهُ اللهُ عِلْمَ مَا لَمْ يَعْلَمْ
(هر که عمل کرد به علم خود بدهد خدا تعالے آن علم که ندانسته بود)
شاهد بدوست ؎ علمِ باطن ہمچو مسکه علمِ ظاہر ہمچو شیر ٭ کے بود بی شیر مسکه کی بود بی پیر پیر

چه خوش گفته دُر سفته ؎ روزها باید که تا یک پنبه دانه ز آب و گِل
شاهدی را حلّه بخشد یا شهیدی را کفن ٭ ماه ها باید که تا یک نطفه آب اندر شکم
صفدری خیزد بمیدان یا عروسی انجمن ٭ سالها باید که تا یک کودک از روی خرد
عالمِ دانا بود یا شاعرِ شیرین سخن ٭ قرنها باید که تا صاحبدلے پیدا شود

(پاره (۱۵) سورهٔ کهف)

بایزیداندر خراسان یا اُویس اندر قرن **الغریز** در ہر کار نیک اول بِسۡمِ اللّٰہِ
نام قریہ
بنام خدا
بگو کہ ہیچ کارے بے بسم اللہ برکت ندارد و در آن کار شیطان شریک تو باشد

پس در ابتدائے ہر امر بسم اللہ و بر انتہایش اَلۡحَمۡدُ لِلّٰہِ و بنا بر دفعِ ذنوب
ثنا برائے خدا است

اَسۡتَغۡفِرُ اللّٰہَ و بر ہر مصیبت اِنَّا لِلّٰہِ بگو ذٰلِكَ فَضۡلُ اللّٰہِ یُؤۡتِیۡهِ مَنۡ یَّشَآءُ

از خدا آمرزش میخواہم ما یان برائے خدائیم انیست افضل خدا مید ہدش بہ ہر کہ خواہد

وَاللّٰہُ ذُو الۡفَضۡلِ الۡعَظِیۡمِ **الغریز** آنچہ گوئی نخستین بر آن عمل نمائی و
وخدا خداوند فضل بزرگ است

چون گفتی دلیلش بیار و قدر مردم بدان و دوست را بسود و زیان امتحان کن

و بر زن و اسپ و شمشیر اعتماد مکن و خدمت مہمان بقدر امکان ادا کن و

مہمان را کار مفرما و پیش مہمان بر کسی خشم مکن و بجا نہ کہ در آئی چشم و زبان را
غصہ

نگاہدار و دل و تن و جامہ پاک دار و فرزندان خود را علم و ادب و سواری اسپ

و تفنگ زدن بیاموز و ہمہ خواہشہائے اولاد بانجام مرسان و بلا اندیشہ

کار مکن۔ مدبرانہ کار کن و جوان مردی اختیار کن و نہ آموختہ استادی مکن

پارہ (۲۷) سورۃ (حدید) ۲۱

و ناکرده کرده شمر و با بزرگان مزاح مکن و عوام را گستاخ مساز و هزل آمیز
تمسخر
گفتگو مکن و کارِ امروز به فردا مگذار و جنگِ گزشته یاد مکن و مالِ خود

به کسی منمائی و مالِ مردم و عقلِ خویش را زیاده شمار و اندکِ خود را بهتر از

بسیاری دیگران دان و در فازه دست بر دهن بدار و پیشِ مردم
جمائی
خمیازه مکش و در بینی انگشت و از آن خلالِ دندان و ریش مکن
انگڑائی

ع خواهی نشوی رسوا همرنگِ جماعت شو و کیفیتِ سماعی بلا تحقیق پیشِ

کسی مگو ع شنیده کے بود مانند دیده و بعیبِ خود بینا باش و عیب کسان مجو

و استادِ شفیق را غنیمت دان و آبِ دهن و بینی به بلند آوازی انداختن

خلافِ تهذیب شمر و نمّامی و غمازی حتیٰ از چشم و ابرو مکن و از قهقهه

خنده باصدا حذر کن و سخنِ گفته مکرر مگو و مشنو و خود را مثلِ زنان میارا

ع ثنائی خود بخود کردن نه زیبد مردِ عاقل را و خلوت را بر جلوت ترجیح

و با ناشناخته همسفر مباش و کم از سه کس سفر نکنند و به بدی کسان

هم داستان مشو و بغم کسان شادی مکن ؎ اگر بمرد عدو جائے شادمانی نیست

که زندگانیِ ما نیز جاودانی نیست و مردگان را بجز نیکی یاد مکن و فتنه انگیزی

مکن و مصلحِ مردم باش وَالصُّلحُ خَیرٌ۔ و نانِ خود بر دسترخوانِ دیگران مخور

صلح کاری بهتر است

و تنها پیشِ مردم مخور و از دشمنِ دوست رو حذر کن و در راه از بزرگان

پیش مَرَو و از آستین بینی پاک مکن و پیش از وقت و بیش از قسمت

مخواه ع ره دیده برو اگرچه دوراست و با مست و دیوانه سخن مگو و

با او باش و خیره سران بر سرِ کوچه ها منشین و زیر درختِ ثمره دار بول و براز

مکن و عجلت بکار ها مکن الّا بضرورت ع مفتونِ معاش خود نمی باید بود

ع مغرور بعقلِ خود نمی باید بود ع با مردمِ نیک بدنمی باید بود و هر که

از خدا تعالیٰ نترسد از و بترس و آزموده را مکرّر میازما۔ مَنْ جَرَّبَ المُجَرَّبُ
کسیکه آزموده شده را

حکمت

حلّت بہ اللّٰہ آمۃ **بدانکہ** بدی با بدان سبکساریست و نیکی با نیکان خیر جاریست
آنرا باید خجالت برد
و نیکی با بدان کارِ عبداللہ انصاریست **رباعی** ازداده چہ بہتر است گفتہ کہ طعام

نادادہ چہ بہتر است گفتہ دشنام ۞ وز خوردہ چہ بہتر است گفتہ کہ غضب

ناخوردہ چہ بہتر است گفتہ کہ حرام **ایعزیز قطعہ** یاد داری کہ وقتِ زادنِ تو

ہمہ خندان بدند و تو گریان ۞ آنچنان زی کہ وقتِ مُردنِ تو ۞ ہمہ گریان بوند تو خندان

ع چنان زندگانی کن اندر جہان ۞ کہ چون مردہ باشی نگویند مُرد ع

خیرے کن اے فلان و غنیمت شمار عُمر ۞ زان پیشتر کہ بانگ بر آید فلان نماند

ایعزیز گفتہ می شود کہ روزے پیغمبر ما علیہ الصلوٰۃ والف الف التسلیم

با ستہ یارانِ خود بدولت خانۂ امیر المومنین حضرت علی کرم اللہ وجہہٗ مہمان

آمدند حضرت علی رضی اللہ تعالیٰ عنہ ما حضر یک طاس روشن پر از عسل حاضر

نمودند چون حضرت رسالت پناہ صلی اللہ تعالیٰ علیہ و آلہ و اصحابہ وسلم بر طاس

وعسل نظر فرمودند۔ گفتند۔ کہ عجب طاس روشن پُر از عسل و بری موئے باریک

افتادہ است۔ بہ یارانِ خویش فرمودند کہ ہر یک تشبیہہ این طاس وعسل وموئے

بدہند۔ ورو بجانب حضرت ابوبکر صدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہ آوردند۔ چنانچہ حضرت

صدیق اکبر رضی اللہ تعالیٰ عنہ گفتند۔ کہ یا رسول اللہ صلی اللہ علیک وسلّم۔ مردِ دیندار

از این طاس روشن تر۔ وایمان در دلِ وے از این عسل شیرین تر۔ وایمان آخر باخود

بردن از این موی باریک تر۔ وحضرتِ عُمر ابنِ خطاب رضی اللہ تعالیٰ عنہ عرض کردند

کہ یارسول اللہ صلی اللہ علیک وسلم۔ پادشاہی از این طاس روشن تر۔ ومملکت

اعنی حکومت پادشاہی از این عسل شیرین تر۔ و در مملکت عدل کردن از این موئے

باریک تر۔ وحضرتِ عثمان ابن عفان رضی اللہ تعالیٰ عنہ گفتند کہ یا رسول اللہ

صلی اللہ علیک وسلّم۔ علمِ دین از این طاس روشن تر۔ وخواندنِ علم از این عسل

شیرین تر۔ وعمل کردن بر علم از این موی باریک تر۔ حضرت علی کرم اللہ وجہہ

عرض کردند۔ که یا رسول الله صلی الله علیک وسلم۔ مهمان ازین طاس روشن تر

وخدمتِ مهمان ازین عسل شیرین تر۔ ومهمان را راضی داشتن ازین موئے باریک تر

شهد

وبعده حضرت رسولِ مقبول علیه الصلوٰة والسلام بجانبِ حضرت فاطمة الزهرا

رضی الله تعالیٰ عنها التفات فرمودند که شما هم چیزے بگوئید۔ بملائمی تمام گزارش نمودند

که یا رسول الله صلی الله علیک وسلّم۔ زنان را حیا ازین طاس روشن تر۔ و

چادر به روئے ایشان ازین عسل شیرین تر۔ وخود را از چشم نامحرم نگاهداشتن

شهد

ازین موے باریک تر۔ وبعد ازآن پیغمبرِ ما صلی الله علیه وآله واصحابه وسلّم فرمودند

که ما هم چیزے بگوئیم۔ که معرفت ازین طاس روشن تر۔ وشنیدن معرفت ازین

عسل شیرین تر۔ ونگاهداشتنِ معرفت در دل ازین موے باریک تر۔ وبعد ازآن

شهد

حضرت جبرئیل علیه السلام در رسید که یا رسول الله صلی الله علیک وسلم۔ من هم چیزے

بگوئیم۔ که راهِ خداتعالیٰ ازین طاس روشن تر۔ ورفتن در راهِ خداتعالی ازین عسل شیرین تر

شهد

وشناختن راہِ خدا تعالیٰ ازین موی باریک تر۔ بعد از آن از حضرت جلّ وعلا وحی آمد که یا محمد صلی اللہ علیہ وسلم بہشت ازاین طاس روشن تر۔ ونعمتِ بہشت ازین عسل شیرین تر۔ وگزرشتن بندگان بر پُل صراط ازین موئے باریک تر۔ **ایعزیز** این حکایت در الٰہی نامہ مصنفہ حضرت شیخ فریدالدین عطار رحمۃ اللہ علیہ چہ خوب نگاشتہ است

یکے ترسا مسلمان گشت پیروز ٭ بمی خوردن شد آن جاہل دگر روز

چو مادر مست دید اورا ز دردی ٭ بدو گفت ای پسر آخر چہ کردی

کہ شد آزردہ عیسےٰ زود از تو ٭ محمد صلی اللہ علیہ وسلم ناشدہ خوشنود از تو

مخنث وار رفتن رہ نکو نیست ٭ کہ ہر رعنا مزاجی مرد او نیست

بمردی رَو درآن دینی کہ ہستی ٭ کہ نامردیست در دین بت پرستی

ایعزیز ہا اگر قدرے عقل ہست ہمین قدر بس است ہُدًی وَذِکْرٰی

برای راہ نمودن وپند دادن

لِاُولِی الْاَلْبَابِ ٭ اُنْظُرْ اِلٰی مَا قَالَ وَلَا تَنْظُرْ اِلٰی مَنْ قَالَ ٭ خُذْ مَا صَفَا وَدَعْ مَا کَدَرَ

خداوندانِ خرد را ٭ تفتیش کن در قول وتفتیش مکن در قائل۔ بگیر مصفا را وبگذار مکدر را

الغرض این چند کلمہ کہ گفتہ شد بگوشِ ہوش بشنوی و یا دگیری و بدان عمل نمائی

بلا شائبۂ شک و آمیزشِ شبہ بمرتبۂ علیا برسی۔ أُولٰٓئِكَ أَصْحٰبُ الْجَنَّةِ

آنجماعة باشندگان بہشت اند

هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ۝ أَلَآ إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللّٰهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ

ایشان آنجا جاوید باشند۔ آگاہ باش ہر آئینہ دوستانِ خدا ہیچ ترس نیست بر ایشان و نہ ایشان

وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ۝ وَمَنْ يُّؤْمِنْ بِاللّٰهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُّدْخِلْهُ

اندوہگین شوند۔ و ہر کہ ایمان آرد بخدا و کند کارِ شایستہ در آرد ش

جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا أَبَدًا ۝

بوستان ہا میرود زیرِ آن جویہا جاوید آن آنجا ہمیشہ

و بہ دیگران ہم امر کنی۔ و ترغیب نمائی۔ و بیاموزی ثواب بسیار یابی

(margin: ع۲ پارہ (۸) سورۃ (اعراف) — ع۴ پارہ (۱۱) سورۃ (یونس) — ع۱۲ پارہ (۲۸) سورۃ (طلاق))

انشاء اللہ تعالیٰ وحدہ الغفور

اگر خواہد خدائے بلند واحد بخشندہ۔

مناجات بدرگاہِ قاضی الحاجات

توآن رفیعِ مکانی کہ ساکنانِ فلک ؎ بر آستانِ تو دارند میلِ دربانی

چہ احتیاج بہ پیشِ تو رازِ دل گفتن ؎ کہ حالِ خستہ دلان را تو خوب میدانی

قطعه

توخود دانی اے خالقِ کبریا ٭ ترا گر نگویم بگویم کرا

ترا ہیچ من بیش از بیشتر ٭ مرا تو یکے قصہ بس مختصر

رباعی

اے آنکہ ترا جود و سخا می زیبد ٭ ما را گنہ و جرم و خطا می زیبد

من با تو نگویم کہ بما نیکی کن ٭ با ما ہمہ آن کن کہ ترا می زیبد

رباعی

یا رب ز تو آنچہ من گدا می خواہم ٭ افزون ز ہزار پادشا می خواہم

ہر کس ز درِ تو حاجتِ می طلبد ٭ من آمدہ ام از تو ترا می خواہم

رَبَّنَا اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ۞ رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ

خدایا راہِ راست ما را بنما اے پروردگارا بیامرز مرا و مادر و پدر مرا و مسلمانان را

يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ ۞ يَا حَيُّ يَا قَيُّومُ بِرَحْمَتِكَ اَسْتَغِيثُ اَصْلِحْ لِي شَانِي

روزیکہ قایم شود حساب۔ اے زندہ اے قایم دارندہ بواسطہ رحمتِ تو مدد می جویم۔ درست فرما

كُلَّهُ وَلَا تَكِلْنِي اِلٰى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ ۞ اَللّٰهُمَّ اِنَّا نَسْئَلُكَ

کل حالاتِ مرا۔ و مگذار بر نفس من یک چشم زدن یا اللہ طلب میکنیم

حُبَّكَ وَحُبَّ مَنْ يُحِبُّكَ وَحُبَّ عَمَلٍ يُقَرِّبُنَا اِلٰى حُبِّكَ

از تو محبت ترا و محبتِ آنکس کہ تو او را محبت میداری و محبت آن عمل کہ ما را بسوئے حبِّ تو نزدیک کند

وَاجْعَلْ حُبَّكَ اَحَبَّ اِلَيْنَا مِنَ الْمَاءِ الْبَارِدِ اِلَى الْعَطْشَانِ ۞

و بساز محبت ترا محبوب تر نزد ما از آب سرد کہ نزد تشنگان باشد

الحمد للہ

اَللّٰهُمَّ زِدْنَا وَلَا تَنْقُصْنَا وَاَكْرِمْنَا وَلَا تُهِنَّا وَاَعْطِنَا وَلَا تَحْرِمْنَا

اے خدا زیادتی دہ مارا و نقصان و کمی نفرما و بزرگی دہ مارا و اہانت نفرما و عطا کن مارا و محروم مفرما

وَاٰثِرْنَا وَلَا تُؤْثِرْ عَلَيْنَا وَاَرْضِنَا وَارْضَ عَنَّا ؕ

و مارا برگزیدہ کن و از دیگران مارا کمتر مکن و راضی شو از ما و خوشنود شو۔

رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوْبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّاٰتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الْاَبْرَارِ ؕ

اے پروردگار ما پس بیامرز گناہان مارا و دور کن از ما بدیہا مارا و بمیران مارا با نیکوکاران

رَبَّنَا وَاٰتِنَا مَا وَعَدْتَّنَا عَلٰى رُسُلِكَ وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ؕ

اے پروردگار ما و بدہ مارا آنچہ وعدہ کردہ بر زبان رسولان خود و رسوا مکن مارا روز قیامت

اِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيْعَادَ ؕ

ہر آئینہ تو خلاف وعدہ نمی کنی

(نقل) نامئہ کہ عالم ظاہر و باطن زمانہ و فاضل یگانہ

مولانا و بالفضل اولانا مخدومی و مرجعی سیدی و سندی

مولوی حاجی حافظ قاری واعظ عارف باللہ سید عمر

صاحب الحسنی والحسینی القادری حیدرآبادی مدظلہ العالی اینکہ

اَلْحَمْدُ لِلّٰہِ رَبِّ الْعٰلَمِیْنَ وَالصَّلٰوۃُ وَالسَّلَامُ عَلٰی رَسُوْلِہٖ سَیِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَّعَلٰی اٰلِہٖ وَصَحْبِہٖ اَجْمَعِیْنَ ؕ

از حمد گفتن زبان قاصر و برائے نذر دادن جان حاضر ے این جانِ عاریت کہ بحافظ سپردہ دوست ؛ روزے رخش ببینم و تسلیم وے کنم ۔ اگر جان قبلِ طلب نذر نہ دہی جبراً و قہراً مقبوض میشوی ے جان بجانان دہ و گرنہ از تو بستاند اجل ؛ خود تو منصف باش حافظ این نکو یا آن نکو ؛ خداوندا جان مِلکِ تست بہ تو نذر دادن محال لیکن بدستِ قدرتِ خود قبض نمائی از فضل و نوال **رباعی** غازی بہ شہادت اندر تک و پوست ؛ غافل کہ شہیدِ عشق فاضل تر از وست ؛ در روزِ قیامت این بآن کے ماند ؛ کین کشتۂ دشمنست و آن کشتۂ دوست ؛ و درود نامحدود نثار بر احمدِ مختار سید ابرار ۔ صَلَّی اللّٰہُ وَسَلَّمَ عَلَیْہِ وَعَلٰی اٰلِہٖ مَادَامَ اللَّیْلُ وَالنَّھَارُ کہ وَمَآ اَرْسَلْنٰکَ اِلَّا رَحْمَۃً لِّلْعٰلَمِیْنَ در شانِ او اِنَّآ اَرْسَلْنٰکَ شَاھِدًا وَّمُبَشِّرًا ۔ بیانِ او **مثنوی**

نفر ستادیم شمارا مگر رحمت برای عالم — بے شک فرستادیم شمارا گواہ و خوشخبری دہندہ

در نظر بودش مقاماتُ العباد ؛ لاجرم نامش خدا شاہد نہاد ؛ گر ہزاران مدعی سر بر زند

گوش قاضی جانب شاہد کند ﴿ جویانِ رضایش مالک و معبود ہستیِ مبارکش باعث

تکوین وجود ؎ اوست ایجادِ جہان را واسطہ ﴿ درمیانِ خلق و خالق رابطہ ﴿ علتِ

غائی زامرِ کُن فکان ﴿ نیست غیر از ذاتِ آن صاحب قران ﴿ مثلِ جمالش در دنیا ناپید

أَنَا أَمْلَحُ وَ أَخِيْ يُوْسُفُ أَصْبَحُ ارشاد گردید ؎ أَلَا لِكُلِّ حَسِيْنٍ لُوْجِهِ أَشْبَاهٌ

؎ ہر حسینے شبیہ خود دارد

وَلَا نَظِيْرَ لِمَنْ أَهْوَاهُ إِلَّا هُوَ ؎ زنانِ مصر بہ ہنگامِ جلوہ یوسف

لیکن تو خود نظیر خود شدہ ﴿

زروی بے خودی از دستِ خویش ببریدند ﴿ مقرر است کہ دل پارہ پارہ میکردند

اگر جمالِ تو اے دل نواز میدیدند ﴿ شاہا ما گدایان و خاکساریم تشنۂ دیداریم

برائے شربتِ وصال بیقراریم۔ ہمین یک تمنا میداریم ؎ مفلسانیم آمدہ درکوئی تو

شَيْئًا لِلّٰهِ ازجمالِ روئے تو ﴿ دست بکشا جانبِ زنبیلِ ما ﴿ آفرین بر دستِ

رباعی

بر بازوی تو ﴿ اگرچہ از مدینۂ طیبہ دورم۔ لیکن از تصورِ تو مسرورم۔

درخواب ہمیشہ باخیالِ تو خوشم ﴿ و ربیدارم بخط و خالِ تو خوشم ﴿ القصہ چہ درخواب

چه در بیداری ؛ اے مردمِ دیده باجمالِ توخوشم ؛ **امابعد** میگوید فقیر الی الله

ورسوله الهادی **محمد عمر الحسینی** القادری کان الله له که این کتاب را از

اول تا آخر دیدم- اکثر مضامینِ احادیث را ظاهر و باهر دیدم- از آیاتِ قرآنی نورٌ

علےٰ نور گشته- واشعارِ آبدار حسبِ موقع برجسته- از درازیِ مُمِل و اختصارِ

مُخِل مبراست- لفظ قلیل کثیر المعنی است- دلِ زنگ الود از خواندنش

پاک میگردد- ووقتِ مطالعه برلب آه و دیده نمناک میگردد- چرا همچنین نباشد

هرچه در دیگ است از کفچه در آید- چونکه مصنفِ این صاحبدل و عالمِ باعمل است

دراحیای سنتِ نبوی بی بدل است- نورِ حال بر قال هویدا شد- جمالِ باطن نظاهر پیدا شد

خداوندا ما باهم عقدِ حبِ تو بسته ایم- واز طریقهٔ علیهٔ قادریه وابسته ایم- امید داریم که

روزِ قیامت همراهِ پیرانِ کبار محشور گردانی- واز دیدارِ خود در دنیا و آخرت مسرور گردانی

آمین آمین آمین- تحریر فی التاریخ ۱۲ ذیقعده ۱۳۰۰ روز چهارشنبه مقام قرنطینهٔ کامران جزیرهٔ عز

بجنتی...

يَسْئَلُوْنَكَ عَنِ الْاَهِلَّةِ ۚ قُلْ هِيَ مَوَاقِيْتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ ؕ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِیْ

می پرسند ترا از ماه ہائے یعنی شہرہا بگو اینہا میعاد اند برائے مردمان و برائے حج ہمہ ستائش سزاوار است مر خدائے را

خَلَقَ الْاِنْسَانَ فِیْ اَحْسَنِ تَقْوِیْمٍ ۚ وَالصَّلٰوۃُ وَالسَّلَامُ عَلٰی رَسُوْلِہٖ خَصَّہٗ بِالْخُلُقِ الْعَظِیْمِ

که انسان را بخوبترین صورت پیدا کرد۔ رحمت کامله وسلام ابر رسول او که با خلاق بزرگ مختص است

ایعزیز جدول عجیب وغریب قاعده دریافتن غرۂ قمری ہر ماه تا سنه ۱۳۳۵ ہجری آنکه جمع نمائی اعداد ماه وسنه مطلوب۔ معائنه کنی تحت وزہائے مندرجه شش۔ براعداد مجتمع ویزکه مرقوم است ہمان روز غرۂ ماه مطلوب باشد۔ مثلاً اگر غرۂ محرم سنه ۱۳۲۰ ه دریافت نمایند پس جمع کنند ہر دو ہندسه ہائے زیر محرم وسنه ۱۳۲۰ ه ۶ و ۶ حاصل جمع ۱۲ میشود۔ برہندسه ۱۲ پنجشنبه که نگاشته است ہمان روز غرۂ محرم سنه ۱۳۲۰ ہجری است وبس قس علی ہذا۔ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ

خدا دانا تر است

[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
۴	۲	۶	۴	۱	۵	۳	۷	۴	۲	۶	۴	۱
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
۵	۳	۷	۴	۲	۶	۴	۱	۵	۳	۷	۴	۲
محرم	صفر	ربیع الاول	ربیع الثانی	جمادی الاول	جمادی الثانی	رجب	شعبان	رمضان	شوال	ذیقعده	ذیحجه	[illegible]
۶	۱	۲	۴	۵	۷	۱	۳	۴	۶	۷	۲	[illegible]
یکشنبه	دوشنبه	دوشنبه	سه شنبه	سه شنبه	چهارشنبه	چهارشنبه	پنجشنبه	پنجشنبه	جمعه	جمعه	شنبه	شنبه
۸	۲	۹	۳	۱۰	۴	۱۱	۵	۱۲	۶	۱۳	۷	۱۴

ماهِ محرم زر به بین اندر صفر بین آئینه ؛ اول ربیع آب روان آخر غنم اے مه نگر

اول جمادی نقره بین پیر به بین در آخرین ؛ ماه رجب مصحف به بین شعبان گیاه سبز تر

شمشیر در رمضان نگر شوال جامه سبز بین ؛ ذیقعده بینی کودکے ذیحجه دختر خوب تر

تختۂ دریافت فاصلۂ درمیانی اضلاعِ ممالکِ محروسۂ سرکارِ عالی بخطِ مستقیم بشمارِ میل مرتبۂ مولف بزمانہ عملداری ٹپہ خانجات سرکارِ عالی۔

		۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	
۱	بلدۂ فرخندہ بنیاد حیدرآباد	حیدرآباد																	
۲	بلدۂ خجستہ بنیاد اورنگ آباد	۲۶۳	اورنگ آباد																صوبۂ اورنگ آباد
۳	ضلع بیڑ	۲۱۹	۶۲	بیڑ															
۴	ضلع ناندیڑ	۱۵۰	۱۳۲	۱۰۸	ناندیڑ														
۵	ضلع پربھنی	۱۶۸	۱۰۵	۶۲	۶۴	پربھنی													
۶	ضلع گلبرگہ	۱۱۱	۲۱۰	۲۴۸	۱۴۲	۱۴۸	گلبرگہ												صوبۂ گلبرگہ
۷	ضلع رایچور دوآبہ	۱۱۱	۲۹۶	۲۳۵	۲۱۰	۲۳۵	۸۶	رائچور											
۸	ضلع لنگسگور	۱۵۹	۲۸۳	۲۱۰	۲۲۱	۲۳۵	۸۶	۵۶	لنگسگور										
۹	ضلع نلدرگ مقام کچہری دھاراسیون	۱۶۲	۱۳۲	۹۰	۱۱۱	۹۰	۸۱	۱۶۶	۱۵۰	نلدرگ									
۱۰	ضلع ورنگل	۸۶	۳۱۵	۲۴۶	۱۴۸	۲۰۸	۱۹۴	۱۹۸	۲۴۴	۳۲۰	ورنگل								صوبۂ ورنگل
۱۱	ضلع نلگنڈہ	۷۰	۳۴۲	۲۶۴	۱۹۸	۲۳۱	۱۴۵	۱۲۴	۱۹۸	۲۳۱	۴۳	نلگنڈہ							
۱۲	ضلع محبوب نگر	۵۴	۲۸۱	۲۱۹	۱۶۶	۱۹۸	۹۰	۵۶	۱۰۸	۱۲۵	۱۳۹	۹۰	محبوب نگر						
۱۳	بلدۂ محمدآباد بیدر	۶۵	۲۰۲	۱۲۲	۸۶	۱۰۸	۹۲	۱۳۴	۱۲۵	۱۰۲	۱۳۸	۱۳۲	۹۰	بیدر					صوبۂ بیدر
۱۴	ضلع میدک مقام کچہری سنگاریڈی	۴۳	۲۴۲	۱۸۳	۱۱۶	۱۲۴	۸۶	۱۱۱	۱۲۹	۱۲۱	۱۰۵	۹۰	۴۳	۴۲	میدک				
۱۵	ضلع ایلگندل مقام کچہری کریمنگر	۸۶	۲۴۰	۳۳۲	۱۳۰	۱۴۹	۱۶۴	۲۰۱	۲۳۰	۲۱۹	۴۲	۹۴	۱۲۲	۱۱۲	۹۳	ایلگندل			
۱۶	ضلع اندور	۹۴	۲۰۲	۱۴۲	۹۴	۱۰۲	۱۱۴	۱۸۴	۲۱۰	۱۲۲	۱۰۸	۱۴۸	۱۳۸	۶۶	۶۵	۴۳	اندور		
۱۷	عادل آباد عملداری	۱۲۵	۲۱۰	۱۹۴	۸۶	۱۳۰	۲۰۲	۲۶۱	۲۸۵	۱۹۵	۱۳۸	۱۹۵	۲۱۰	۱۲۱	۱۲۶	۹۴	۵۶	عادل آباد	

من نوشتم آنچہ دیدم در کتاب ؤ عاقبت واللہ اعلم بالصواب

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِمُؤَلِّفِهٖ وَلِقَارِيْهٖ وَلِكَاتِبِهٖ

خداوندا مؤلف و قاری و کاتب این را

وَارْحَمْهُمْ وَاجْعَلْهُمْ مِنَ الْمَحْشُوْرِيْنَ فِيْ زُمْرَةِ النَّبِيّٖنَ

مغفرت فرما و برایشان رحم کن و ایشان را بروز قیامت از فضل خود بزمرهٔ پیغمبران

وَالصِّدِّيْقِيْنَ وَالشُّهَدَاۗءِ وَالصّٰلِحِيْنَ وَالْمُقَرَّبِيْنَ

و صدیقان و شهداء و صالحین و مقربین محشور فرما۔

يَوْمَ الْقِيٰمَةِ بِفَضْلِكَ يَا رَحْمٰنُ يَا رَحِيْمُ اٰمِيْنَ اٰمِيْنَ

اے مهربان در دنیا و بخشنده در آخرت این دعا را قبول فرما

يَا رَبَّ الْعَالَمِيْنَ

اے پروردگار عالم

هر که بیند دعا طمع دارم زانکه من بندهٔ گنهگارم

تمت یا کرم مسند من منظا بشد

التماس

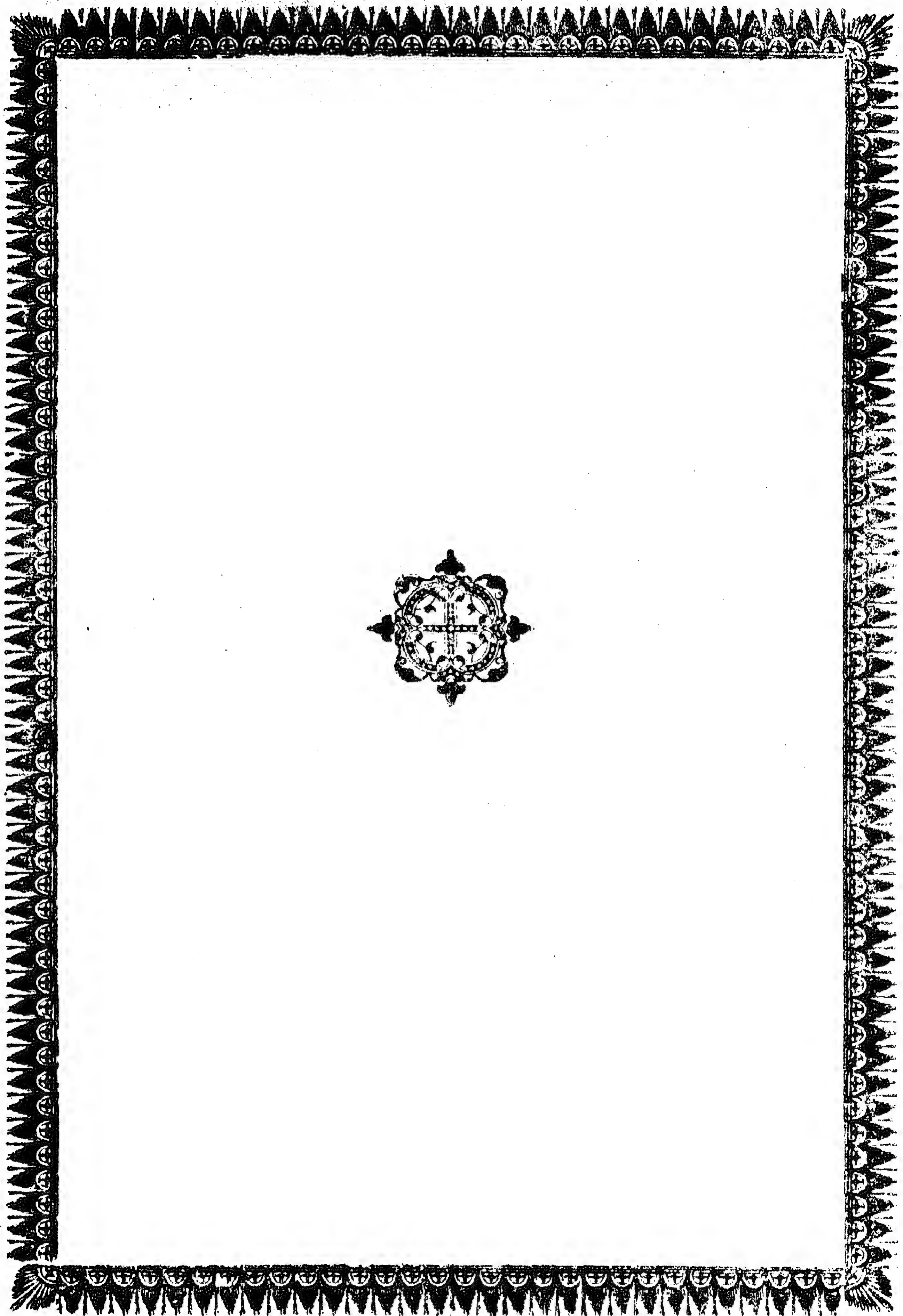
این مختصر مجموعهٔ محض بغرض نفع رسانی عام مطبوع و شائع نموده از قید رجسٹری مستثنی و آزاد کردم بمقتضائے خاطرم آن نیست که از بیع و شرا متمتع شوم۔ بدانست ناقص بلحاظ تعداد مردم شماری صدها بلکه نوبت تقسیم بهزارها می رسد که خارج از امکان خود یافتم و نه چندان استطاعتی است که بالذات به تقسیم عوام بپردازم پس چند صد نسخه طبع نموده بے غرض منافعه برقیمت اصل کاغذ و اُجرت طبع بهر تقسیم فراهم داشته ام۔ آنانکه خریدش مستعد هستند بترسیل قیمت نقد فی نسخه (عمه) از بندهٔ ضعیف طلب فرموده مطالعه نمایند و مؤلف را بدعائے خیر فراموش نسازند۔ بس

تحریر فی التاریخ ۲۷ رجب المرجب سنه ۱۳۱۹ هجری نبوی صلے اللہ علیہ و آلہ و صحابہ وسلم

راقم

مینیجر دار الطبع سرکار عالی و منتظم مسجد حاجی کمال محلہ راجہ راؤ رنبہ بھادر

کتب خانہ

جامعہ عثمانیہ

۱۔ اراکین مجلس اعلیٰ، مجلس انتظامی، مجلس تعلیمی [illegible] ایک وقت میں [illegible] کتابیں اپنے پاس رکھ سکیں گے۔

۲۔ اساتذہ و [illegible] جامعہ [illegible] کتابیں ایک وقت میں اپنے پاس رکھ سکیں گے اور [illegible]

۳۔ اراکین دار الترجمہ [illegible] دو کتابیں [illegible] اپنے پاس رکھ سکیں گے۔

۴۔ طلبہ [illegible] پانچ کتابیں [illegible] اپنے پاس [illegible]

۵۔ بشرط موقع کتابیں گھر لے جانے کی اجازت [illegible] کتاب کا لانا لازم ہے۔

۶۔ کتابیں گم [illegible] ہو جائیں تو [illegible]

۷۔ کتابوں پر کسی قسم کا نشان یا [illegible]

۸۔ قلمی نسخے [illegible] کی کتابیں جاری نہیں کی جائیں گی۔ فقط